

Genderjaarboek 2008

MV UNITED

Monitor

Arbeid in vele vormen combineren

Voorwoord

Beste lezer

In de Europese Unie zeggen bijna 6 miljoen vrouwen niet of slechts deeltijds te kunnen werken omwille van hun gezinstaken. Bij meer dan een vierde is het gebrek aan kinderopvang of de hoge kosten voor die opvang de oorzaak. België doet het vergeleken met de andere Europese landen lang niet slecht: wij halen vandaag al de Europese doelstellingen voor kinderopvang. Toch vindt nog één op tien ouders in Vlaanderen geen geschikte opvang. Dat komt vooral omdat er nog altijd te weinig gesubsidieerde kinderopvang is waar de prijs in verhouding staat tot het inkomen van de ouders. Ouders wijken daarom nogal eens uit naar de veel duurdere sector van de privé-opvang.

Maar dure privé-opvang is niet voor alle ouders een optie. Nochtans was kinderopvang oorspronkelijk juist bedoeld om een oplossing te vinden voor werkende ouders. Bovendien merken we dat in gezinnen die geen gebruik wensen of kunnen maken van kinderopvang, vooral de mama's thuis blijven. Mama's - vooral alleenstaanden of mama's met meer kinderen - werken vaker deeltijds, zijn werkloos of stapten helemaal uit de arbeidsmarkt. Dat heeft uiteraard gevolgen voor de loopbaan van vrouwen.

We slagen er dus nog onvoldoende in om mensen aan het werk te houden, of aan werk te helpen door hen de zekerheid te bieden op een kwaliteitsvolle en betaalbare opvang voor hun kinderen. Kinderopvang zou daarom een basisrecht moeten worden. Het aantal plaatsen moet omhoog en ouders moeten de garantie krijgen op opvang binnen een redelijke termijn na de aanvraag. En eenmaal een plek gevonden, moet de prijs in de gesubsidieerde en de private sector gelijk zijn én in verhouding staan tot het inkomen van de ouder(s).

De afgelopen jaren zijn al heel wat stappen in de goede richting gezet: we hebben met de Vlaamse regering 22.000 plaatsen extra gecreëerd en we hebben 42,5 miljoen euro uitgetrokken om vanaf volgend jaar privé-opvang voor de meeste gezinnen goedkoper te maken. Maar ook de volgende Vlaamse regering moet werk maken van kinderopvang als een recht voor iedereen. Dat recht zorgt er niet alleen voor dat alle kinderen gelijk behandeld worden, maar ook dat elke ouder met een gerust hart aan de slag kan gaan of kan blijven.

Kathleen Van Brempt
Vlaams minister van Gelijke Kansen

Inhoud

	Leeswijzer	8
I	Arbeid in vele vormen combineren. Een internationaal perspectief	12
	Naar een identieke levensloop voor vrouwen en mannen?	13
1	Deze monitor	15
2	Arbeid, een veelomvattend begrip	16
	Vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt	17
	Betaalde arbeid en gezinsarbeid	27
	De combinatie­druk en hoe die te verlichten	32
	Kinderopvang en verlofstelsels	36
3	Overheidsstrategieën aangaande de combinatie van betaalde arbeid en gezinsarbeid	42
II	Wie doet wat?	44
	Concept voor een monitor van de tijdsbesteding	45
1	Betaalde arbeid	51
2	Onbetaalde arbeid	61
	Huishoudelijke taken	69
	Kinderzorg en opvoeding	77
	Mantelzorg	83
	Vrijwilligerswerk	89
3	Totaal van betaalde en onbetaalde arbeid	95
4	De verhouding onbetaalde en betaalde arbeid	101
5	Besluit	107
III	Formele kinderopvang: een randvoorwaarde voor arbeidsmarktparticipatie	110
1	Het opvanglandschap in Vlaanderen	113
	Soorten formele opvang	114
	Informe­le kinderopvang	116
	Besluit	118
2	Tewerkstelling ouders	119
	Tewerkstelling ouders naar gezinstype	120
	Tewerkstelling ouders naar gezinstype per provincie	124
	Arbeidsmarktparticipatie van moeders	129
	Besluit	132
3	Opvangaanbod	133
	Opvangaanbod per provincie	134
	Besluit	142

4	Algemeen gebruik van kinderopvang	144
	Gebruik kinderopvang	145
	Gebruik van atypische opvang	149
	Besluit	151
5	Opvang van kinderen uit kansarme gezinnen	153
6	Indicatoren	156
	Algemene dekkingsgraad	158
	Dekkingsgraad kinderopvang voor tewerkgestelde ouders	162
7	Besluit	170
IV	Helpen de druk te verlichten	172
	Verlofstelsels en dienstencheques ter ondersteuning van de combinatie betaalde arbeid en gezinsarbeid	173
1	Maatregelen om de loopbaan geheel of gedeeltelijk te onderbreken	175
	Thematische verloven	176
	Ouderschapsverlof	177
	Palliatief verlof	183
	Verlof voor medische bijstand	187
	Loopbaanonderbreking en tijdskrediet	190
2	Maatregelen om huishoudelijke taken uit te besteden via het systeem van dienstencheques	196
3	Besluit	198
	Lijst indicatoren	200
	Referenties	202
	Voetnoten	206
	Colofon	208

Leeswijzer

Deel I ARBEID IN VELE VORMEN COMBINEREN. EEN INTERNATIONAAL PERSPECTIEF.

De gewijzigde levenslopen van vrouwen en mannen en vooral de intrede van vrouwen op de arbeidsmarkt heeft een en ander in beweging gezet op maatschappelijk maar ook op gezinsniveau. Het eerste deel van deze monitor geeft een beknopt overzicht van de situatie van vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt en hun tijdsbesteding aan betaald en onbetaald werk. Wat is combinatiedruk en welke maatregelen neemt de overheid om deelname aan betaald werk mogelijk te maken en de combinatiedruk te verlichten? We gebruiken geharmoniseerde gegevens op vlak van arbeidsmarkt-deelname, tijdsbesteding, kinderopvang en verlofstelsels om een internationale vergelijking toe te laten.

In **Deel II WIE DOET WAT?** staat de betaalde en onbetaalde arbeid van werkende vrouwen en mannen centraal. Op basis van tijdbestedingsdata schetsen we een beeld van de tijd die werkende vrouwen en mannen besteden aan betaalde arbeid enerzijds en anderzijds aan verschillende vormen van onbetaalde arbeid, zoals de huishoudelijke arbeid, de opvoeding en zorg voor kinderen, mantelzorg, en vrijwilligerswerk. We maken hierbij telkens het onderscheid tussen vrouwen en mannen met zeer jonge kinderen, met wat oudere kinderen en zonder kinderen. De aanwezigheid van jonge of al wat oudere kinderen is vaak bepalend voor de omvang van de gezinsarbeid. Om te kijken of de genderbalans in evenwicht is gaan we na hoeveel uren vrouwen wekelijks aan betaalde en onbetaalde arbeid spenderen per tien manuren. Ten slotte becijferen we ook de verhouding van de betaalde tegenover de onbetaalde arbeid bij vrouwen en mannen.

Deel III FORMELE KINDEROPVANG: EEN RANDVOORWAARDE VOOR ARBEIDSMARKTPARTICIPATIE.

In dit deel nemen we de arbeidsmarktparticipatie van gezinnen en het aanbod en gebruik van kinderopvang onder de loep. Eerst berekenen we een algemene dekkingsgraad als indicatie voor de behoefte aan kinderopvang in Vlaanderen. Hiervoor zetten we het aantal opvangplaatsen af tegen het aantal kinderen. Om iets meer te kunnen zeggen over de behoeften van de werkende populatie wegen we de indicator a rato van de tewerkstellings situatie van ouders. Om de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en laaggeschoolden te bevorderen wordt de prijs voor de gesubsidieerde kinderopvang berekend

op basis van het inkomen van de ouders. De gesubsidieerde dekingsgraad geeft een beeld van de mate waarin de gesubsidieerde opvang in Vlaanderen de behoefte aan kinderopvang voor haar rekening neemt. We besteden aandacht aan de verschillen tussen de provincies.

Deel IV HELPEN DE DRUK TE VERLICHTEN staat, in het teken van overheidsmaatregelen die gericht zijn op het ondersteunen van de combinatie betaalde en gezinsarbeid. Op basis van administratieve gegevens brengen we in kaart in welke mate vrouwen en mannen gebruik maken van voorzieningen voor het tijdelijk en meestal deeltijds onderbreken van de loopbaan. Zowel voor ouderschapsverlof, palliatief verlof en verlof voor medische bijstand wordt het genderevenwicht berekend via het aantal vrouwelijke gebruikers voor honderd mannelijke gebruikers. Vervolgens lichten we ook enkele statistieken in verband met loopbaanonderbreking en tijdskrediet toe. We sluiten het hoofdstuk af met de presentatie van de gegevens die beschikbaar zijn in verband met het systeem van dienstencheques.

I
Arbeid in vele
vormen combineren.
Een internationaal
perspectief

Naar een identieke levensloop voor vrouwen en mannen?

De levensloopbenadering wordt in vele studies en onderzoekswerk ingebracht omdat het een waardevol uitgangspunt is voor hypothesen als verklaringen van allerlei maatschappelijke fenomenen die ondermeer ook het overheidsbeleid aanbelangen.

Levenslopen voltrekken zich op een andere manier dan vroeger. We zijn geëvolueerd van een standaardbiografie naar een keuzebiografie, van een sociaal verankerd naar een individueel gekozen levenspad.

Tijdens de vorige eeuw, tot de jaren zeventig ongeveer, was er een standaardlevensloop voor mannen en vrouwen. Men ging naar school, mannen langer dan vrouwen, en vanaf dan splitsten de biografieën van mannen en vrouwen zich. Het kostwinnersmodel gaf vorm aan de levens van mannen en vrouwen die samen het hele leven deelden en in dit ideale plaatje complementair waren aan mekaar om twee grote levensdoelen te realiseren: materiële overleving en overleving van de soort via de kinderen. In de laatste levensfase werden man en vrouw beloond voor deze inspanningen met een (gedeeld) rustpensioen en voor de weduwen een overlevingspensioen.

Individuele keuzebiografieën kenmerken zich ondermeer door twee extra levensfasen: jongvolwassenheid (volwassenheid zonder al te veel permanente engagementen qua arbeid en relaties) en de actieve ouderdom (geen beroepsarbeid meer en toch een grote mate van gezondheid en zelfredzaamheid). Tussen deze twee levensfasen deed zich een omwenteling voor in de participatie van vrouwen aan de arbeidsmarkt. Waar vrouwen vroeger – eens gehuwd en moeder – de arbeidsmarkt verlieten, blijven zij beroepsactief. Meer nog: zij hebben ambities op dit domein. Het meest directe en zichtbare gevolg hiervan is hun (al dan niet gedeeltelijke) economische onafhankelijkheid.

De individueel uitgestippelde levenslopen kenmerken zich ondermeer ook door een dooreenlopen van prioriteiten van verschillende levenssferen in bepaalde fasen zoals leren, werken en zorgen. Ook wijzigingen in de levenssferen zelf zijn opvallend. Echtscheiding en herpartnering, nieuw samengestelde gezinnen en hobebi-(echt) paren zijn lang geen uitzondering meer. Ook steeds meer volwassenen, met of zonder kinderen, wonen alleen.

Deze trend naar meer autonomie en keuzevrijheid doet zich niet enkel voor bij de jonge generatie maar ook bij de oudere. Het is geen leeftijds- of cohorte effect maar een echt periode-effect.

Arbeid in vele vormen combineren. Een internationaal perspectief / 13

Eén ding mogen we bij dit discours niet uit het oog verliezen. Hoewel er veel individuele keuzes tot hun recht komen, mag men niet vergeten dat gezinsstrategieën om individuele ontplooiing, materiële welvaart en zorg voor de kroost te combineren, niet resulteren in identieke levenslopen voor mannen en vrouwen.

Ook keuzebiografieën zijn gendergekleurd: deels door autonome keuzes die worden gemaakt maar deels nog altijd vanuit de verwachtingen op basis van de sociale rollen van mannen en vrouwen.

De overheid probeert maatregelen te nemen om het beleid op vlak van gelijke kansen voor vrouwen en mannen af te stemmen op deze nieuwe vormgeving van de levensloop die toch nog steeds een genderafwijking vertoont. Een hele uitdaging.

1 Deze monitor

De combinatie van de beroeps- en gezinsarbeid staat tijdens de laatste decennia in de Westerse wereld nadrukkelijk in de politieke en wetenschappelijke focus. Men kan niet om de realiteit heen dat er door de massale toetreding van vrouwen op de arbeidsmarkt in vele maatschappelijke geledingen heel wat veranderd is. Het leven van individuen en gezinnen, de organisatie en het management van bedrijven maar ook de mobiliteit, de dienstverlening en het overheidsbeleid hebben samen met het verlaten van het kostwinnersmodel, een metamorfose ondergaan.

De huidige Vlaamse minister van Gelijke Kansen heeft een speerpunt gemaakt van gelijke loopbaankansen voor vrouwen en mannen. Het is vanuit dit perspectief dat deze monitor Combinatie beroeps- en gezinsarbeid werd geschreven.

Eenzijds gaat de aandacht naar de feitelijke verdeling van de gezinsarbeid tussen partners en anderzijds naar overheidsmaatregelen die de arbeidsdeelname faciliteren en de combinatiedruk verlichten. De overheid doet dit ondermeer door de gezinszorg extern te ondersteunen via kinderopvang en betaalbare huishoudelijke hulp maar ook door allerlei verlofmaatregelen om tijdelijk de arbeidsmarktactiviteiten geheel of gedeeltelijk in te ruilen voor gezinsarbeid.

Om de continuïteit van de monitor te garanderen, hanteren we ambtelijke registratiegegevens, longitudinale databanken of cross-sectionele studies die regelmatig worden herhaald. Voor de indicatoren voor tijdsbesteding in Deel II doen we beroep op de data van het Belgische Tijdsbudgetonderzoek. Deel III handelt over behoefte aan en aanbod van kinderopvang. Bronnen zijn hier de Kruispuntbank Sociale Zekerheid en administratieve gegevens van Kind en Gezin. Voor Deel IV baseren we ons op RVA-gegevens voor loopbaanonderbreking, thematische verlopen en het gebruik van dienstencheques.

2 Arbeid, een veelomvattend begrip

Arbeid is een complex begrip en gaat veel ruimer dan de formele, betaalde arbeid alhoewel alle andere vormen van arbeid niet opgenomen worden in het bruto binnenlands product. Arbeid kan formeel en informeel zijn, betaald en onbetaald.

Vrouwen en mannen zijn in Vlaanderen actief op vlak van formele, betaalde arbeid in een verhouding van 45% en 55%, en hebben andere loopbanen op vlak van sector van tewerkstelling, functie-niveau, loon en arbeidsregime. Daarnaast is er de informele, onbetaalde arbeid met vooral het huishoudelijk werk, de kinderopvang en de zorg voor andere personen – bijvoorbeeld ouders. Dit soort arbeid in zijn geheel wordt meer door vrouwen dan mannen geleverd. Ten derde is er de formele, onbetaalde arbeid waarvan het officiële vrijwilligerswerk een voorbeeld is. Het is iets meer ingeburgerd bij mannen dan bij vrouwen maar het is vooral in zijn invulling genderstereotiep. Ook de informele, betaalde arbeid of het 'zwart' werk is een economische realiteit waar men echter door de aard van de zaak moeilijk zicht op krijgt.

Als men arbeid benadert vanuit een genderinvalshoek moet men zich bewust zijn van de breedte van dit begrip.

2.1 Vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt

In de Lissabon-akkoorden in 2000 engageerden de Europese lidstaten zich om de vrouwelijke werkzaamheidsgraad tot 60% te brengen in 2010.

De algemene werkzaamheidsgraad bedraagt in 2007 in Vlaanderen 66%. Voor mannen bedraagt deze 72%, voor vrouwen 60%. Deze indicatoren benaderen het gemiddelde in de Europese Unie van 27 landen. Vlaamse vrouwen scoren slechts 2 procentpunten beter dan het Europese gemiddelde.

Koplopers in vrouwelijke tewerkstelling zijn Denemarken, Zweden, Nederland en Finland met scores tussen 73 en 69%. Dit zijn berekeningen op basis van het aantal personen die actief zijn op de arbeidsmarkt zonder rekening te houden met het arbeidsregime.

In de EU voert Nederland de ranglijst aan voor wat deeltijdarbeid bij vrouwen betreft. Niet minder dan drievierde van alle vrouwen op de arbeidsmarkt werkt deeltijds. Op de tweede plaats, ver achter deze hoge score, staat Duitsland met 45%, gevolgd door het Vlaams Gewest met 42%. Ook opvallend is de hoge deeltijdarbeid bij mannen in Nederland, met bijna 23% van de werkende bevolking. In geen enkele andere EU-lidstaat ligt de deeltijdse arbeid zo hoog.

Werkzaamheidsgraad en deeltijdarbeid bij werkende vrouwen en mannen 15-64 jaar. Denemarken, Zweden, Nederland, Finland, Vlaams Gewest en België. 2007.

	Vrouwen		Mannen	
	werkzaamheidsgraad	deeltijd	werkzaamheidsgraad	deeltijd
Denemarken	73,2	35,8	81,0	12,5
Zweden	71,8	39,5	76,5	10,5
Nederland	69,6	74,8	82,2	22,5
Finland	68,5	18,8	72,1	8,3
Vlaams Gewest	59,8	42,3	72,3	6,6
België	55,3	40,5	68,7	7,1

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE/ Departement WSE)

Tussen 25 en 54 jaar, zijn in Vlaanderen in 2007 ruim 78% van de vrouwen aan het werk. In 1996 was dat nog maar 65%. De Vlaamse vrouwen doen het in deze leeftijdsgroep niet slecht in vergelijking met andere landen in de Europese Unie met een negende plaats. In

Arbeid in vele vormen combineren. Een internationaal perspectief / 17

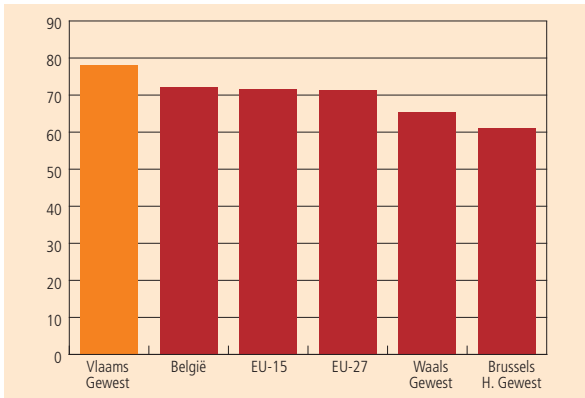
de Scandinavische landen ligt de arbeidsmarktdeelname van vrouwen hoog, uitgedrukt in aantal vrouwen op de arbeidsmarkt. Het aantal uren beroepsarbeid ligt er voor vrouwen met jonge kinderen echter relatief laag. In de zuiderse landen in Europa ligt de werkzaamheidsgraad van vrouwen laag maar werkende vrouwen hebben er in alle levensfasen een relatief hoog aantal werkuren. (Van Dongen, 2008).

Werkzaamheidsgraad vrouwen 25-54 jaar België, Gewesten, lidstaten EU. 2007.

Zweden	83	Verenigd Koninkrijk	74,7
Denemarken	82,4	België	72,3
Slovenië	82,4	EU-15	71,6
Litouwen	80,8	EU-27	71,4
Finland	80,6	Slovakije	71
Estland	80,1	Luxemburg	70,3
Letland	79,1	Ierland	69,6
Nederland	78,7	Polen	68,8
Vlaams Gewest	78,2	Roemenië	68,5
Oostenrijk	77,5	Hongarije	67,9
Bulgarije	76,2	Spanje	65,6
Frankrijk	76,2	Waals Gewest	65,4
Cyprus	75,5	Brussels H. Gewest	61,1
Duitsland	75,2	Griekenland	60,8
Tsjechië	74,9	Italië	59,6
Portugal	74,9	Malta	40,6

Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE/Departement WSE)

Werkzaamheidsgraad vrouwen 25-54 jaar België, Gewesten, EU 15, EU 27. 2007.

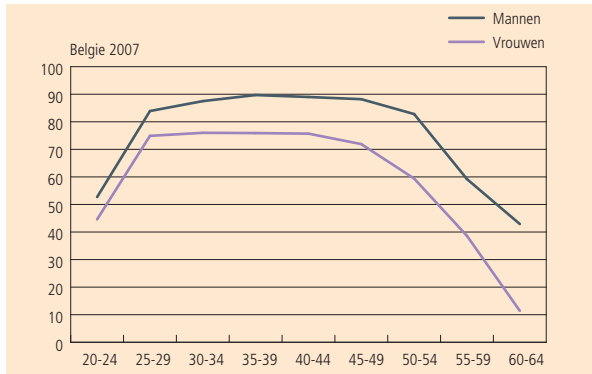
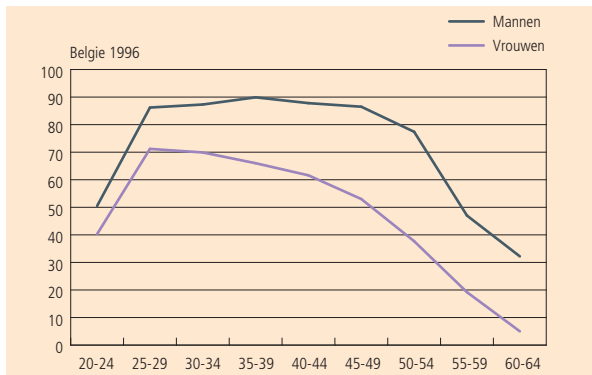

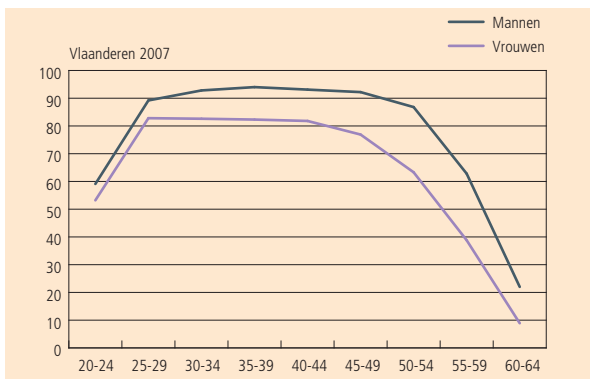
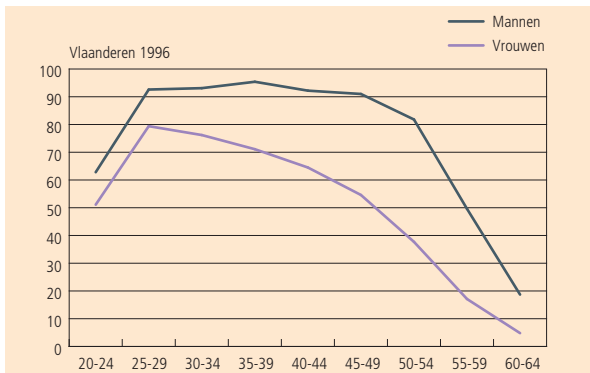
Bron: FOD Economie – Algemene Directie Statistiek – EAK, Eurostat LFS (Bewerking Steunpunt WSE/ Departement WSE) – Steunpunt GKB

Bij een stabiel blijvende werkzaamheidsgraad van mannen in de leeftijdsgroep van 25 tot 54 jaar in Vlaanderen, namelijk rond 91%, geeft deze ontwikkeling op de arbeidsmarkt op het thuisfront maar ook in andere levenssferen een combinatieprobleem. Deze combinatieproblematiek is in de geschetste evolutie altijd al nijpender geweest voor vrouwen dan voor mannen. Eén van de gevolgen hiervan is ondermeer dat vrouwen vaak een discontinue loopbaan hebben, mannen niet.

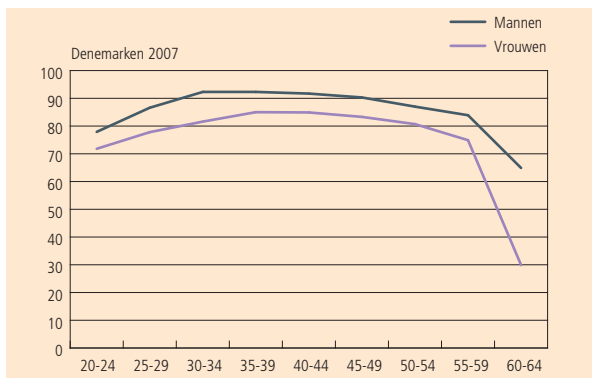
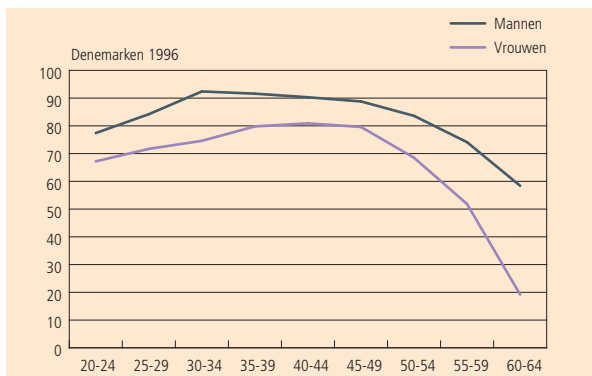
De OESO publiceerde op basis van de OECD Database on Labour Force Statistics (2005) het tewerkstellingsprofiel van vrouwen en mannen gedurende de levensloop (20 tot 64 jaar). We doen die oefening nog eens over voor 1996 en 2007 op basis van de Labour Force Survey. We selecteren enkele Europese landen die een hoge vrouwelijke werkzaamheidsgraad hebben (traditioneel op basis van het aantal personen niet het arbeidsregime) en vergelijken die met België en Vlaanderen.

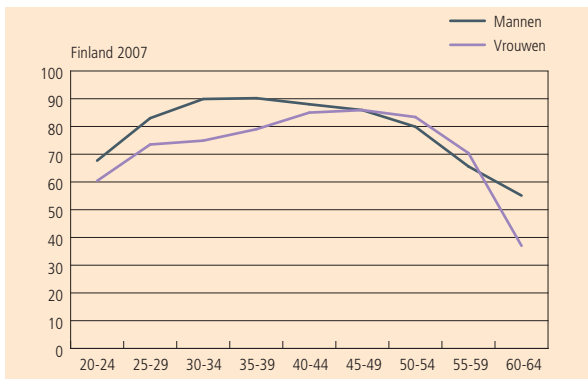
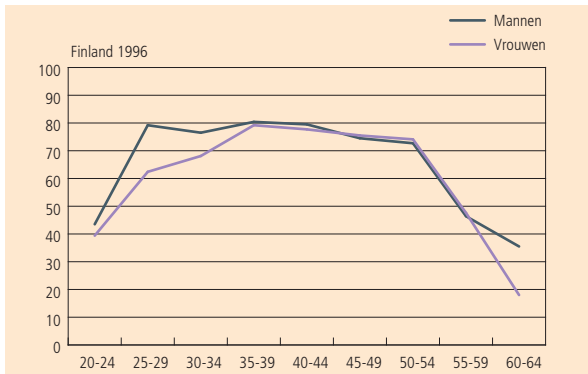
Werkzaamheidsgraad van vrouwen en mannen van 20 tot 64 jaar in België, Vlaanderen, Denemarken, Finland, Nederland, Zweden. 1996-2007.

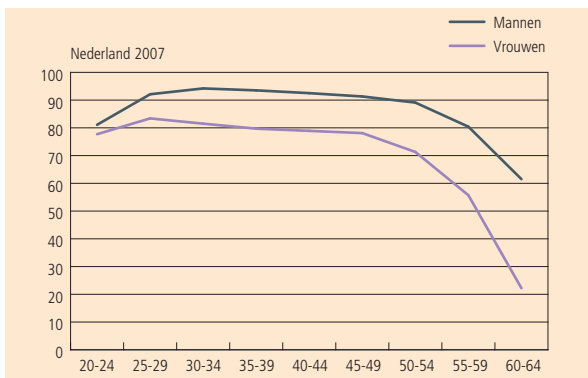
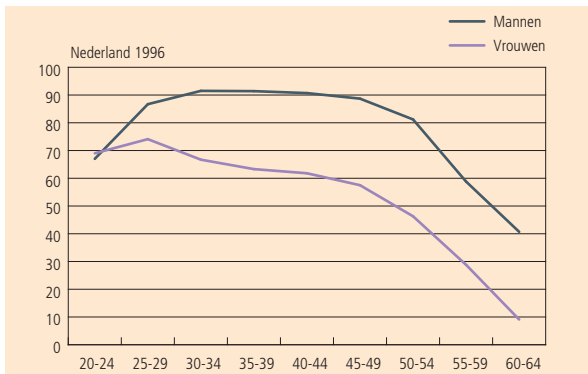

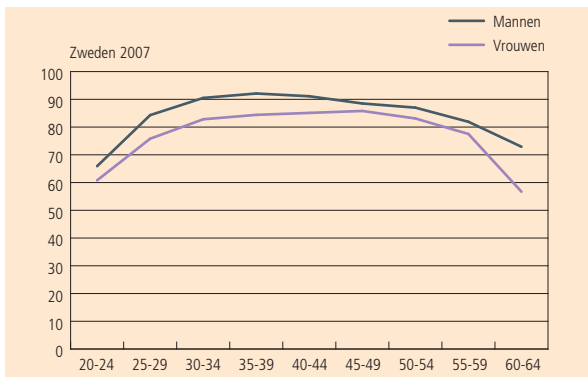
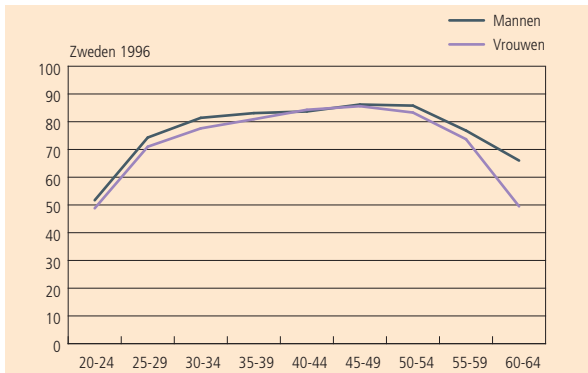

Arbeid in vele vormen combineren. Een internationaal perspectief / 21

Bron: EAK – Steunpunt WSE; bewerking Steunpunt GKB

Tussen 1996 en 2007 hebben vrouwen in België, Vlaanderen en Nederland een flinke inhaalbeweging gemaakt op de arbeidsmarkt. De Nederlandse, Belgische en Vlaamse curves verschillen qua vorm niet zo erg veel van elkaar. In de drie landen is in zowat alle leeftijds-categorieën de genderkloof in arbeidsmarktparticipatie veel kleiner geworden. Het belangrijkste verschil ligt in de veel jongere leeftijd waarop Nederlanders – vrouwen en mannen – hun intrede maken op de arbeidsmarkt. In Denemarken blijft de afstand tussen de werkzaamheidsgraad van mannen en vrouwen in alle levensfasen redelijk stabiel.

Het meest opvallend zijn de curves van Zweden en Finland. Vrouwen maken anno 2007 in Finland tussen 40 en 44 jaar een forse come back op de arbeidsmarkt. Dat verschijnsel deed zich in 1996 ook al voor maar al op jongere leeftijd. Herintrede wordt dus uitgesteld. In Zweden wordt de genderkloof merkwaardig genoeg groter. Waar er in 1996 nog een quasi gelijklopende werkzaamheidsgraad van vrouwen en mannen was, merkt men in de curves duidelijk dat de werkzaamheidsgraad een stabiele afstand vertoont in alle leeftijds-categorieën.

Veel meer arbeidsmarktindicatoren vindt u in Boekdeel 2 van dit Genderjaarboek.

2.2 Betaalde arbeid en gezinsarbeid

In Deel II hebben we aandacht voor de verdeling van gezinsarbeid in Vlaanderen, vooral kinderopvang en huishoudelijke werkzaamheden. Traditioneel besteden mannen meer uren aan beroepsarbeid – en betaalde arbeid zonder meer – dan vrouwen; het omgekeerde geldt voor onbetaalde gezinsarbeid.

Tussen 1965 en 2000 zijn de verschillen tussen mannen en vrouwen in aantal uren gezinsarbeid sterk gedaald. Toch is de kloof nog vrij groot en wordt deze aan een lager tempo gedicht tussen 1985 en 2000 dan tussen 1965 en 1885. Dit fenomeen doet zich over heel Europa voor. (Van Dongen, 2008)

De gemiddelde tijd die vrouwen en mannen aan gezinsarbeid (huishoudelijke arbeid en zorg) en betaalde arbeid spenderen, schommelt sterk per land. Hetzelfde geldt voor de verschillen tussen vrouwen en mannen.

Volgende tabel geeft een overzicht van de tijdsbesteding (in uren en minuten) aan betaald werk en studie, en gezinsarbeid in termen van huishoudelijke arbeid en kinderopvang voor een aantal Europese landen.

Tijdsgebruik van vrouwen en mannen van 20 tot 74 jaar op een gemiddelde dag, in uren en minuten per dag (1998/2002). Betaald werk – Huishoudelijk werk inclusief kinderopvang. Internationale rangordening.

Vrouwen					
Betaald werk en studie	Huishoudelijk werk		Totaal		
Letland	03:41	Italië	05:20	Litouwen	08:10
Litouwen	03:41	Estland	05:02	Slovenië	07:57
Zweden	03:12	Hongarije	04:58	Letland	07:37
Slovenië	02:59	Slovenië	04:58	Estland	07:35
Noorwegen	02:53	Spanje	04:55	Hongarije	07:30
Finland	02:49	Polen	04:45	Italië	07:26
Estland	02:33	België	04:32	Spanje	07:21
Verenigd Koninkrijk	02:33	Frankrijk	04:30	Polen	07:14
Hongarije	02:32	Litouwen	04:29	Frankrijk	07:01
Frankrijk	02:31	Verenigd Koninkrijk	04:15	Zweden	06:54
Polen	02:29	Duitsland	04:11	Verenigd Koninkrijk	06:48
Spanje	02:26	Letland	03:56	Finland	06:45
België	02:07	Finland	03:56	Noorwegen	06:40
Italië	02:06	Noorwegen	03:47	België	06:39
Duitsland	02:05	Zweden	03:42	Duitsland	06:16

Mannen					
Betaald werk en studie	Huishoudelijk werk		Totaal		
Letland	05:09	Estland	02:48	Litouwen	07:04
Litouwen	04:55	Hongarije	02:40	Letland	06:59
Spanje	04:39	Slovenië	02:40	Zweden	06:54
Italië	04:26	België	02:38	Slovenië	06:47
Zweden	04:25	Zweden	02:29	Noorwegen	06:38
Verenigd Koninkrijk	04:18	Frankrijk	02:22	Polen	06:37
Noorwegen	04:16	Polen	02:22	Verenigd Koninkrijk	06:36
Polen	04:15	Noorwegen	02:22	Estland	06:28
Slovenië	04:07	Duitsland	02:21	Hongarije	06:26
Frankrijk	04:03	Verenigd Koninkrijk	02:18	Frankrijk	06:25
Finland	04:01	Finland	02:16	Finland	06:17
Hongarije	03:46	Litouwen	02:09	Spanje	06:16
Estland	03:40	Letland	01:50	België	06:08
Duitsland	03:35	Spanje	01:37	Italië	06:01
België	03:30	Italië	01:35	Duitsland	05:56

Bron: Eurostat – National Time Use Surveys – Bewerking Steunpunt GKB

Dit tijdgebruik is het gemiddelde aantal uren en minuten per dag op jaarbasis inclusief weekends en vakanties voor de leeftijdsgroep van 20 tot 74 jaar ongeacht hun activiteitsstatus. Dit verklaart het lage aantal uren voor betaald werk. (Aliaga, 2006)

Belgische vrouwen scoren hier vrij traditioneel met een laag aantal uren betaalde arbeid en een hoog aantal uren voor huishoudelijk werk en kindercare. Belgische mannen besteden het minst aantal uren aan betaald werk in deze landenvergelijking, maar scoren vrij goed op gezinsarbeid.

Volgende tabel geeft een overzicht van de verschillen tussen vrouwen en mannen tussen 20 en 74 jaar naar beroepsarbeid en gezinsarbeid.

Verskil in tijdsgebruik van vrouwen en mannen van 20 tot 74 jaar op een gemiddelde dag, in uren en minuten per dag (1998/2002). Betaald werk – Huishoudelijk werk inclusief kindercare. Internationale vergelijking.

	Aantal meeruren betaald werk bij mannen	Aantal meeruren huishoudelijk werk bij vrouwen	Verskil totale arbeid vrouwen – mannen
Belgie	01:23	01:54	00:31
Duitsland	01:30	01:50	00:20
Estland	01:07	02:14	01:07
Spanje	02:13	03:18	01:05
Frankrijk	01:32	02:08	00:36
Italie	02:20	03:45	01:25
Letland	01:28	02:06	00:38
Litouwen	01:14	02:20	01:06
Hongarije	01:14	02:18	01:04
Polen	01:46	02:23	00:37
Slovenie	01:08	02:18	01:10
Finland	01:12	01:40	00:28
Zweden	01:13	01:13	00:00
Verenigd Koninkrijk	01:45	01:57	00:12
Noorwegen	01:23	01:25	00:02

Bron: Eurostat – National Time Use Surveys – Bewerking Steunpunt GKB

In alle landen betrokken bij deze vergelijking spenderen vrouwen meer tijd aan arbeid dan mannen behalve in Zweden en Noorwegen waar de score gelijk is. De grootste verschillen vindt men in een aantal voormalige Oostbloklanden en in Italië en Spanje.

Arbeid in vele vormen combineren. Een internationaal perspectief / 29

Vermits deze monitor voornamelijk focust op de werkende bevolking in Vlaanderen nemen we dit segment ook even onder de loep. De Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie biedt op haar website cijfers over de tijdsbesteding van werkende vrouwen en mannen voor enkele van boven behandelde Europese landen op basis van dezelfde bronnen. We hebben er op basis van eigen berekeningen Vlaanderen aan toegevoegd.

Tijdsgebruik van werkende vrouwen en mannen op een gemiddelde dag, in uren en minuten per dag (1998/2002). Betaalde arbeid en studie–Huishoudelijk werk inclusief kinderzorg. Internationale rangordening.

Vrouwen					
Betaalde arbeid, studie		Huishoudelijk werk		Totaal	
Hongarije	04:43	Slovenië	04:24	Slovenië	08:47
Frankrijk	04:32	Estland	04:04	Hongarije	08:37
Slovenië	04:23	Hongarije	03:54	Estland	08:17
Finland	04:20	België	03:52	Frankrijk	08:12
Estland	04:13	Frankrijk	03:40	België	07:45
Verenigd Koninkrijk	04:06	Zweden	03:32	Finland	07:41
Zweden	04:05	Vlaanderen	03:30	Zweden	07:37
Vlaanderen	04:01	Verenigd Koninkrijk	03:28	Verenigd Koninkrijk	07:34
België	03:53	Noorwegen	03:26	Vlaanderen	07:31
Duitsland	03:52	Finland	03:21	Noorwegen	07:12
Noorwegen	03:46	Duitsland	03:11	Duitsland	07:03

Mannen					
Betaalde arbeid, studie		Huishoudelijk werk		Totaal	
Frankrijk	05:44	Slovenië	02:24	Slovenië	07:44
Verenigd Koninkrijk	05:42	Zweden	02:23	Zweden	07:40
Finland	05:32	Estland	02:20	Frankrijk	07:37
Hongarije	05:25	België	02:15	Verenigd Koninkrijk	07:36
Slovenië	05:20	Noorwegen	02:12	Hongarije	07:34
Zweden	05:17	Hongarije	02:09	Finland	07:31
Vlaanderen	05:15	Finland	01:59	Estland	07:20
Duitsland	05:05	Verenigd Koninkrijk	01:54	België	07:18
België	05:03	Frankrijk	01:53	Noorwegen	07:08
Estland	05:00	Duitsland	01:52	Vlaanderen	07:06
Noorwegen	04:56	Vlaanderen	01:51	Duitsland	06:57

Bron: Eurostat. Voor België: Glorieux & Vandeweyer (Onderzoeksgroep TOR-VUB) en Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie. <http://www.statbel.fgov.be> Voor Vlaanderen: Glorieux & Vandeweyer (Onderzoeksgroep TOR-VUB). Bewerking Steunpunt GKB

Verskil in tijdsgebruik van werkende vrouwen en mannen op een gemiddelde dag, in uren en minuten per dag (1998/2002). Betaalde arbeid en studie– Huishoudelijk werk inclusief kinderopvang. Internationale vergelijking.

	Aantal meeruren betaalde arbeid bij mannen	Aantal meeruren huishoudelijk werk bij vrouwen	Verskil totale arbeid vrouwen – mannen
België	01:10	01:37	00:27
Vlaanderen	01:14	01:36	00:22
Duitsland	01:13	01:19	00:06
Estland	00:47	01:44	00:57
Frankrijk	01:12	01:47	00:35
Hongarije	00:42	01:45	01:03
Slovenië	00:57	02:00	01:03
Finland	01:12	01:22	00:10
Zweden	01:12	01:09	-00:03
Verenigd Koninkrijk	01:36	01:34	-00:02
Noorwegen	01:10	01:14	00:04

Bron: Eurostat. Voor België: Glorieux & Vandeweyer (Onderzoeksgroep TOR-VUB) en Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie. <http://www.statbel.fgov.be> Voor Vlaanderen: Glorieux & Vandeweyer (Onderzoeksgroep TOR-VUB). Bewerking Steunpunt GKB

Het compensatiepatroon tussen vrouwen en mannen is duidelijk: werkende mannen presteren meer betaalde arbeid, werkende vrouwen meer onbetaalde. Werkende vrouwen presteren in voormalige Oostblokregio's zoals Estland, Hongarije en Slovenië per dag 1 uur meer arbeid. In België en Vlaanderen is dit respectievelijk 27 en 22 minuten ofwel zo'n slordige 3 uur per week.

2.3 De combinatiedruk en hoe die te verlichten

De combinatiedruk wordt meestal ontleed in de druk die uitgaat van de werksituatie richting gezin en omgekeerd, vanuit het gezin richting werksituatie. In de Angelsaksische literatuur spreekt men respectievelijk van 'work-family spillover' en 'family-work spillover' om aan te geven dat er een 'overloop' is van werk of stress gelinkt aan de ene levenssfeer naar de andere. Deze 'spillover' kan (maar moet niet) ernstige of minder ernstige conflicten veroorzaken tussen deze twee belangrijke levenssferen. Valgaeren en Van Aerscht noemen dit in navolging van Fu & Shaffer werk-privé conflict en privé-werk conflict. De negatieve gevolgen hiervan uiteten zich in klassieke stressgerelateerde klachten zoals depressie of psychosomatische klachten maar ook in gedragswijzigingen zoals een verhoogd gebruik van tabak of alcohol, en gevolgen op affectief vlak zoals een daling van de arbeidsatisfactie (Valgaeren e.a. 2008).

Het zou verkeerd zijn de combinatiedruk gelijk te stellen aan de tijdsdruk. Tijd en tijdsbesteding zijn evident belangrijke factoren in dit verhaal maar ook gezins- en jobkenmerken spelen een rol. Een job die veel stress meebrengt – en vaak ook prikkelbaarheid bijvoorbeeld – geeft een hogere combinatiedruk door werk-privé conflict. Moeilijkheden thuis kunnen op het werk leiden tot spanningen als gevolg van een gebrek aan focus: privé-werk conflict dus. Daarbij kunnen zowel thuis als in de werksituatie opvattingen over rollatronen spanningen creëren. Thuis resulteren deze opvattingen niet zelden in een dubbele verantwoordelijkheid voor vrouwen.

Valgaeren en Van Aerscht komen ietwat verrassend tot de conclusie dat vrouwen meer werk-privé conflict ervaren dan mannen en dat geslacht geen rol speelt in het privé-werk conflict. Deze resultaten druisen in tegen de vrij verspreide mening dat vooral vrouwen privé besognes meebrengen naar het werk en dat alleen mannen hun werk meenemen naar huis (Valgaeren e.a. 2008).

Hoe gaan gezinnen om met deze combinatiedruk? Tijd vrijmaken kan soelaas brengen maar ook gedeelde verantwoordelijkheden kunnen mentaal en psychologisch voor opluchting zorgen.

Hakim introduceert in haar 'preference theory' drie levensstijlen op individueel niveau. Zij spreekt van 'home-centred' (gericht op het gezin) en 'work-centred' (gericht op betaalde arbeid) vrouwen en mannen. Een tussencategorie 'adaptive' verwijst naar mensen die een goede combinatie zoeken en/of geen uitgesproken carrièreplannen of -wensen hebben (Hakim, 2000). Preferenties worden echter

al te vaak als statisch gezien en niet onderhevig aan externe invloeden en persoonlijke ervaringen. Zowel de sociale, culturele als de economische context beïnvloeden preferenties. Rolpatronen worden ingeslepen en persoonlijke ervaringen – bijvoorbeeld op de arbeidsmarkt – worden meegenomen in voorkeuren.

Ghysels stelt dat partners hun keuze over jobs en kinderopvang op elkaar afstemmen en dat deze afstemming bovendien geen wederzijdse compensatie is (Ghysels, 2003). Met andere woorden: indien mannen meer tijd besteden aan ‘vaderen’ betekent dit niet dat vrouwen minder tijd besteden aan ‘moederen’. Integendeel, je hebt jobgerichte en zorggerichte koppels. Indien vaders meer tijd besteden aan kinderopvang dan andere vaders, doen hun partners dat ook. Hij concludeert dan ook dat de situatie kan beschreven worden als “As good as it gets”. Het verlichten van de dubbele dagtaak voor vrouwen door het verdelen van de kinderopvang werkt niet. Gelijkekansenbeleid zou zich moeten richten op de verdeling van huishoudelijke taken. (Ghysels, 2003).

De cijfers tonen aan dat er toch nog steeds een zeer grote kloof gaapt tussen de tijd die vrouwen en mannen besteden aan kinderopvang. Het is niet omdat koppels elkaar vinden in hun prioriteiten in het leven dat de tijdsbesteding, en verdeling van deze taken op basis van traditionele opvattingen over vrouwelijke en mannelijke verantwoordelijkheden naar ieders wens zijn, of niet kunnen evolueren naar meer evenwicht. De cijfers bewijzen wellicht dat veel koppels dezelfde oriëntatie en prioriteiten hebben, hetzij jobgeoriënteerd, hetzij zorggeoriënteerd. Het kan ondermeer de basis zijn voor hun keuze voor elkaar. Voor de rest doen de rolpatronen hun werk in beide soorten van gezinnen.

Het huishoudelijke werk neemt in belangrijke mate toe wanneer er kinderen komen in het gezin. Voor het onevenwicht in het opnemen van huishoudelijke taken in het gezin worden er in onderzoek tal van hypothesen geformuleerd. Vrouwen hebben meer tijd buiten het betaalde werk dan mannen bijvoorbeeld. Daarom nemen zij ook een groter gedeelte van het onbetaalde, huishoudelijke werk op zich. Verder gaat men er van uit dat ‘macht’ in een gezin sterk beïnvloed wordt door relatieve bronnen van rijkdom (Mortelmans e.a., 2003) zoals inkomen, opleidingsniveau en beroepsprestige. Vooral qua inkomen en beroepsprestige scoren mannen hoger dan vrouwen. Deze macht zou voor een groot deel bepalen hoeveel van de huishoudelijke werkzaamheden men opneemt. Uiteraard spe-

len opvattingen over genderrollen een grote rol in de verdeling van huishoudelijke arbeid. In de traditionele rollen compenseren vrouwen en mannen elkaar in betaalde en huishoudelijke arbeid, in meer progressieve gezinnen is er min of meer sprake van een verdeling ervan.

De uitbesteding van huishoudelijke arbeid zoals poetsen, wassen en strijken, koken enzovoort blijkt een pervers neveneffect te hebben in de balans tussen vrouwelijke en mannelijke inbreng in huishoudelijke taken. Met andere woorden, voor iedereen wordt de huishoudelijke arbeid lichter in termen van tijdsbesteding maar het zijn vooral mannen die hiervan profiteren (De Bruyn in Mortelmans e.a., 2003).

De loonkloof blijft wellicht een niet te verwaarlozen factor die meespeelt in gezinsstrategieën om de combinatie- en tijdsdruk te verlichten. Vrouwen verdienen minder dan mannen. De vraag wie er al dan niet tijdelijk en/of gedeeltelijk thuis zal blijven om meer gezinsarbeid op zich te nemen is ook op economische gronden meestal snel beantwoord. Het inkomensverlies is kleiner wanneer de vrouw stopt met werken, Voor jonge gezinnen is dit een argument van doorslaggevende aard omwille van uitgaven voor de kinderen en in vele gevallen ook het aflossen van een hypotheek.

Theunissen e.a. onderzochten de impact van de verschillende types van onderbrekingen van de loopbaan op het loon van mannen en vrouwen, nog los van de derving van inkomsten tijdens het verlof zelf. Zij toonden aan dat loopbaanonderbrekingen om familiale redenen een negatieve impact hebben op het loon. Vooral mannen worden afgestraft voor dit soort verlof met een loonachterstand van 4,5% tegenover 1% voor vrouwen bij terugkeer. Het signaal dat mannen geven door het opnemen van verlof om familiale redenen wordt zichtbaar niet geapprecieerd door hun werkgever en de maatschappij in het algemeen. Het strookt namelijk niet met hun genderrol. De loonkloof tussen vrouwen en mannen blijft evenwel ook hier nog steeds bestaan.

Hier moeten we waarschuwen voor andere niet bedoelde gevolgen na dit soort onderbrekingen. Zo mist men ondermeer opleidingen op het werk en het carrièreverloop stopt tijdelijk. Tijdens het verlof kunnen de prioriteiten in het leven ook opnieuw geschud worden. Dat kan de arbeidshouding beïnvloeden en zelfs het niet herintreden kan een optie worden. (Theunissen e.a., 2007) Desmet e.a. onderzochten de socio-demografische kenmerken, motivaties en arbeidshouding van loopbaanonderbrekers. Meer vrouwen dan

mannen onderbreken hun loopbaan omwille van kinderopvang. De onderbreking is voor een meerderheid van de onderbrekers die vroeger voltijds tewerkgesteld waren een aanleiding om duurzaam de arbeidstijd te verminderen. Vrouwen in voltijdse onderbreking willen hoofdzakelijk een kleine deeltijdse baan terwijl meer dan de helft van de deeltijds onderbrekende vrouwen denkt een grote deeltijdse baan aan te vatten na de onderbreking (Desmet e.a., 2007).

In heel dit verhaal over het verlichten van de combinatieproblemen kunnen we niet anders dan ook de inbreng van ouders/grootouders vermelden. Zonder hun solidariteit zou dit probleem heel wat acuter zijn. Grootouders zijn niet alleen vaak de reguliere onthaalouders maar zij vormen ook vaak de flexibele buffer die nodig is om afwijkende werktijden, overuren, ziekte van kinderen te pareren.

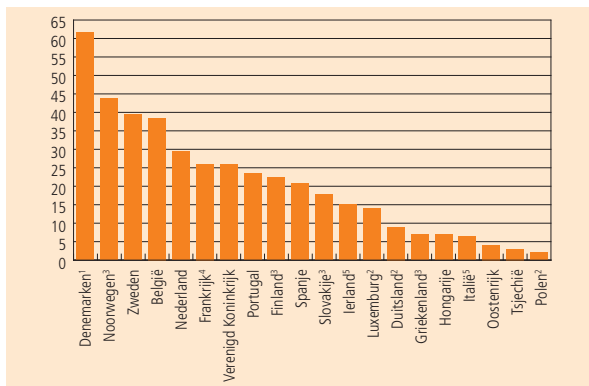

2.4 Kinderopvang en verlofstelsels

De Europese lidstaten hebben zich in 2000 in de Lissabon-akkoorden geëngageerd om de vrouwelijke werkzaamheidsgraad tot 60% te brengen in 2010. Vlaanderen haalt maar net die norm, België haalt de norm niet zoals we reeds vaststelden. Het verband tussen vrouwelijke tewerkstelling en voorzieningen voor kinderopvang is reeds vaker aangetoond. In Barcelona kwamen de lidstaten in 2002 tot het gezamenlijke streven om voor minstens 33% van de kinderen jonger dan drie jaar kinderopvangmogelijkheden te voorzien, om eventuele barrières voor vrouwelijke arbeidsdeelname weg te werken. Voor kinderen tussen drie jaar en schoolplichtleeftijd (leerplicht in België) ligt de norm op 90%. Dit zijn weliswaar geen bindende maar richtinggevende 'targets'.

Voor de leeftijdsgroep tussen drie (eventueel tweeënhalf) en zes jaar is er natuurlijk de kleuterklas binnen het reguliere onderwijssysteem die ook voor 'opvang' zorgt. Niettemin blijft hier het probleem van voor- en naschoolse opvang. Schooluren en werkuren vallen niet samen, en al helemaal niet voor ouders met afwijkende arbeidstijden.

Participatiegraad formele kinderopvang kinderen jonger dan 3 jaar, 2004. Internationale vergelijking.

1 Referentiejaar 2005

3 Referentiejaar 2003

5 Referentiejaar 2000

2 Referentiejaar 2001

4 Referentiejaar 2002

Bron: OECD Family and Education database. Bewerking SGKKB.

Participatiegraad kleuteronderwijs kinderen 3 tot 5 jaar, 2004. Internationale vergelijking.

	3j	4j	5j	Gemiddeld aantal jaren kleuteronderwijs per kind
Frankrijk ⁴	100,0	100,0	100,0	3,2
België	99,3	99,9	99,7	3,1
Spanje	95,9	100,0	100,0	3,1
Italië ⁵	98,7	100,0	100,0	3,0
Denemarken ¹	81,8	93,4	93,9	2,7
Hongarije	71,0	92,3	97,8	2,6
Zweden	82,5	87,7	89,7	2,6
Tsjechië	68,0	91,2	96,7	2,6
Noorwegen ³	79,4	86,9	89,0	2,6
Verenigd Koninkrijk	50,2	92,0	98,2	2,4
Duitsland ²	69,5	84,3	86,7	2,4
Portugal	63,9	79,9	90,2	2,3
Slovakije ³	60,3	71,7	84,7	2,2
Oostenrijk	45,9	82,1	93,1	2,2
Luxemburg ²	37,9	83,5	96,9	2,2
Nederland	32,3	74,0	98,4	1,7
Ierland ⁵	48,0	46,6	100,0	1,5
Griekenland ³	..	57,2	84,1	1,4
Finland ³	37,7	46,1	54,6	1,4
Polen ²	26,1	35,7	46,2	1,1

1 Referentiejaar 2005

3 Referentiejaar 2003

5 Referentiejaar 2000

2 Referentiejaar 2001

4 Referentiejaar 2002

Bron: OECD Family and Education database

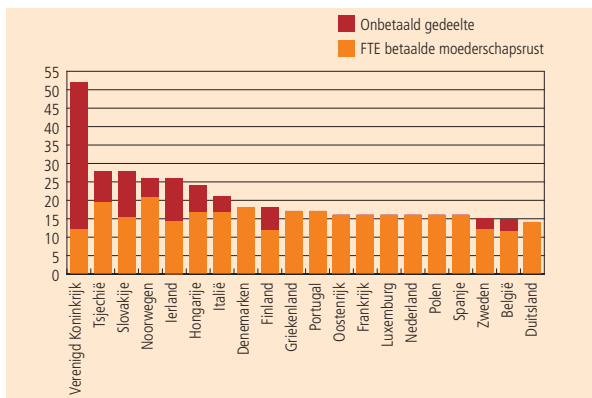
De nood aan kinderopvangvoorzieningen kan niet worden losgekoppeld van de verlopen die de wetgever voorziet om – al dan niet betaald – tijdelijk uit de arbeidsmarkt te stappen om zich te wijden aan gezinsarbeid. Dit staat echter haaks op de EU-targets in verband met de werkzaamheidsgraad en kinderopvangvoorzieningen. Dit soort verlopen bestaan veelvuldig in de Europese Unie. De financiële tegemoetkoming compenseert voor een beperkt deel het gederfde loon, afhankelijk van het betreffende land, en vooral vrouwen maken er gebruik van. Op deze wijze verlaten vrouwen massaal tijdelijk de arbeidsmarkt. Velen van hen die voltijds werkten, wensen slechts via een deeltijdsarbeidsregime terug te keren.

Arbeid in vele vormen combineren. Een internationaal perspectief / 37

De OESO probeert de gegevens van landen met uiteenlopende verlofstelsels te harmoniseren. Wij presenteren ze hier in de vorm van grafieken.

Even een verduidelijking bij de drie grafieken: ze zijn allemaal op een andere schaaldefinitie gebaseerd en dus onderling, visueel niet vergelijkbaar. Ze geven per thema de positie van België in een internationaal perspectief.

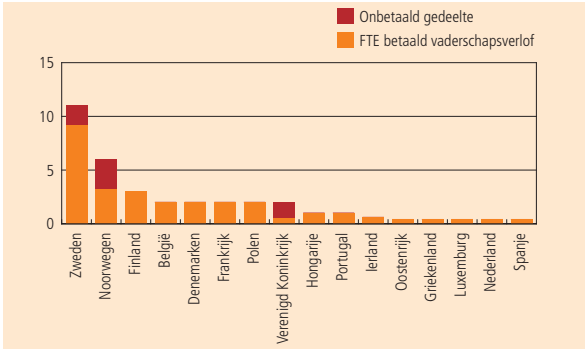
De duur (in weken) van moederschapsrust en het betaald full time equivalent (FTE) ervan. 2006. Internationale vergelijking.

Bron: OECD Family Database www.oecd.org/els/social/family/database

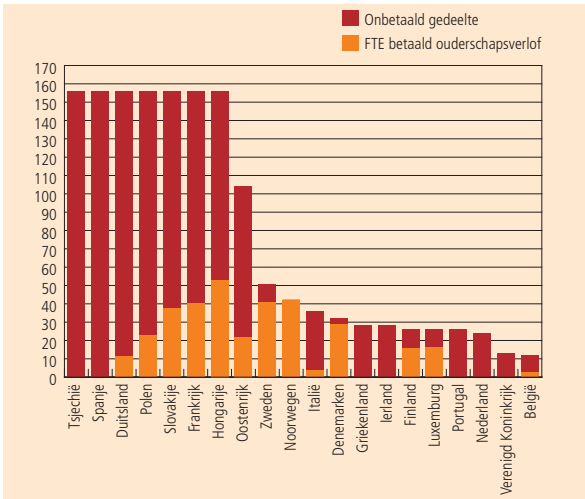

De duur (in weken) van vaderschapsverlof en het betaald full time equivalent (FTE) ervan. 2006. Internationale vergelijking.

Bron: OECD Family Database www.oecd.org/els/social/family/database

De maximumduur (in weken) van ouderschapsverlof per kind en het betaald full time equivalent (FTE) ervan. 2006. Internationale vergelijking.

Bron: OECD Family Database www.oecd.org/els/social/family/database

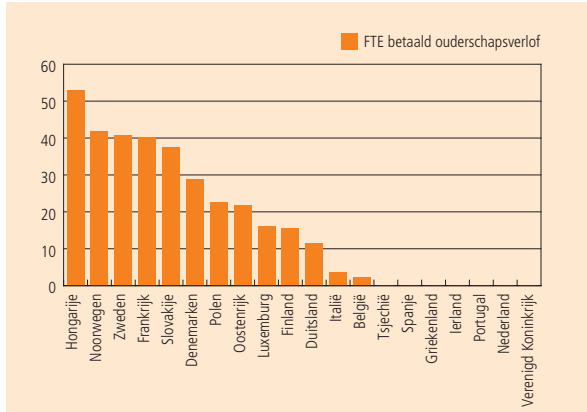
Moederschapsrust en ouderschapsverlof zijn verlofstelsels die in België een beduidend kortere (maximum) duur kennen dan in veel andere Europese landen. Het vaderschapsverlof in België zit qua duur modaal in de verdeling.

Zonder verder in te gaan op de specifieke context en de modaliteiten per land, kan men stellen dat in Noordse landen kinderopvang goed uitgebouwd is en dat ze koplopers zijn in het gebruik van de formele kinderopvang. Ook het vaderschapsverlof is in Zweden en Noorwegen vrij ruim bemeten.

De verschillen tussen Europese landen waar het ouderschapsverlof betreft, zijn zeer groot. Tsjechië, Spanje, Duitsland, Polen, Slowakije, Frankrijk en Hongarije voorzien 156 weken ouderschapsverlof, al dan niet partieel betaald. België en het Verenigd Koninkrijk zijn de hekkensluiters in deze rij voor wat betreft ouderschapsverlof met respectievelijk 12 en 13 weken per kind. Wanneer we enkel het betaald ouderschapsverlof beschouwen, komt er een heel ander verhaal in beeld.

De duur (in weken) van het betaald ouderschapsverlof per kind in full time equivalenten (FTE). Internationale vergelijking.

Bron: OECD Family Database www.oecd.org/els/social/family/database

Hongarije blijft koploper maar het zijn weer de Noordse landen die hier hoog scoren en dan vooral Noorwegen en Zweden.

In de landen die 156 weken ouderschapsverlof voorzien, ligt de werkzaamheidsgraad van vrouwen tussen 25 en 54 jaar tussen de 66 en 76%. Voor België is deze 72%, voor Vlaanderen 78%.

De landen met 156 weken ouderschapsverlof halen blijkbaar moeiteloos de EU-target van 60% tewerkstellingsgraad voor vrouwen in de relevante leeftijdscategorie. De vraag rijst of deze jarenlange virtuele tewerkstelling van vrouwen niet andere problemen genereert op vlak van bijscholing en deskundigheidsbevordering, en carrière-mogelijkheden.

3 Overheidsstrategieën aangaande de combinatie van betaalde arbeid en gezinsarbeid

Er bestaat een sterke dynamiek tussen formele kinderopvangvoorzieningen – binnen of buiten het onderwijssysteem – , verloven, al dan niet ‘samensprende’ arbeidsregimes van ouders en arbeidsmarkt-participatie. Op microniveau wordt deze interactie dan ook nog beïnvloed door informele kinderopvangmogelijkheden en tijdsbestedingspatronen van vrouwen en mannen. Het tussenliggende niveau namelijk het beleid van bedrijven, komt in het bestek van deze monitor niet aan bod omwille van ontbrekende volledige en longitudinale gegevens over bedrijven. Nochtans kunnen flexibele werktijden en tele- of thuiswerken de combinatiedruk verlichten. Ook service op vlak van huishoudelijke taken en kinderopvang behoren tot de mogelijkheden op bedrijfsniveau hoewel er naast de evidente praktische voordelen ook iets valt te zeggen voor het scheiden van werk en privé. Het overzicht en de controle over de balans tussen deze twee levenssferen in handen geven van de werkgever kan eventueel leiden tot grotere verwachtingen van die kant en dus mogelijk ook tot een grotere combinatiedruk.

De overheid heeft dus verschillende aanknopingspunten om in te grijpen om de combinatiedruk te verlichten. Elke maatregel heeft echter zo zijn consequenties naar minder of meer genderevenwicht, thuis en op de arbeidsmarkt.

Schematisch vertaald, komen we tot twee grote stromen van maatregelen.

- De overheid stimuleert/subsidieert de combinatie betaalde arbeid/gezinsarbeid op gezinsniveau. Deze maatregelen
 - bevriezen de arbeidsmarktpositie door tijdelijke uitstap via betaalde verloven zoals moederschapsrust, vaderschapsverlof, ouderschapsverlof
 - zorgen voor op-/herwaardering van de privé-sfeer /zorgarbeid
 - houden vooral vrouwen (tijdelijk) weg van de arbeidsmarkt
- De overheid stimuleert/subsidieert gebruik van plaatsvervangende zorg en huishoudelijke arbeid. Deze maatregelen
 - creëren randvoorwaarden voor arbeidsmarktaandeelname door kinderopvangmogelijkheden en uitbesteding van huishoudelijk werk
 - maken van de informele, onbetaalde arbeid formele betaalde arbeid waardoor er een dubbel effect is in termen van

(vrouwelijke) tewerkstelling omdat deze jobs meestal door vrouwen worden ingenomen

- vormen een hefboom vooral voor vrouwelijke arbeidsdeelname en loopbaanontwikkeling

Wat zijn de beleidsprioriteiten in dit verband? Hoeveel investeert de overheid in welk soort maatregelen? Welke visie zit hier achter? Sommige maatregelen zoals de uitbouw van voldoende en kwalitatief hoogstaande kinderopvang houden vrouwen echt op de arbeidsmarkt. Door andere maatregelen zoals verlofstelsels allerhande blijven vrouwen slechts virtueel deel uitmaken van de arbeidsmarkt met niet denkbeeldige gevolgen van gemiste loopbaankansen en gehele of gedeeltelijke definitieve uitstap. Is dit volgens beleidsmakers een probleem of is het voldoende om in de internationale benchmarking via arbeidsmarktindicatoren behoorlijk te scoren? Wil de overheid in haar beleid vooral rekening houden met de realiteit van de rollen van vrouwen en mannen in de samenleving of net gelijkheid nastreven? Houdt men rekening met de toegevoegde waarde van betaalde arbeid én gezinsarbeid? En wordt op basis hiervan overheidsgeld besteed? Of is het economisch terugverdienen het enige objectief?

Los van de objectieven inzake economische welvaart en de drang om zoveel mogelijk tegelijk te presteren, op de arbeidsmarkt en het thuisfront, lijkt het niet overbodig om deze maatschappij die in ijlt tempo verder holt, ook te evalueren op vlak van welzijn. Het lijkt ons dat in een levensloopperspectief sommige fasen en sferen aan herademing en herwaardering toe zijn. En dit geldt voor vrouwen en mannen.

Het volgende deel geeft een beeld van deze twee belangrijke levenssferen, werk en gezin, in termen van arbeid en tijdsbesteding. Vervolgens belichten we de maatregelen die de overheid neemt om deze soorten arbeid en levenssferen te combineren, en we bekijken wie en in welke mate uiteindelijk hiervan gebruik maakt.

II Wie doet wat?

Concept voor een monitor van de tijdsbesteding

Enkele decennia geleden waren loon- en gezinsarbeid nog strikt van elkaar gescheiden. Bij koppels was er een duidelijke taakverdeling. Mannen legden zich toe op betaalde arbeid en zorgden voor het gezinsinkomen. Huishoudelijk werk en de zorg voor kinderen was vooral een vrouwentaak.

Dit kostwinnersmodel heeft, als gevolg van de participatie van vrouwen aan de arbeidsmarkt, in enkele tientallen jaren gedeeltelijk plaats geruimd voor een combinatiemodel. In heel veel gezinnen hebben beide partners een betaalde baan. Vrouwen en mannen dragen beide verantwoordelijkheden in meerdere levenssferen, die ze moeten combineren en coördineren.

Vooraf het krijgen van kinderen verandert het tijdsbestedingspatroon van vrouwen en mannen erg drastisch. Wanneer er in het gezin kinderen komen, worden de routines die men gedurende jaren heeft opgebouwd plots danig door elkaar geschud. Er moet immers met extra personen rekening gehouden worden, die bovendien erg veeleisend en afhankelijk zijn. Met de komst van kinderen breidt het huishoudelijke werk niet alleen uit, er komen ook nieuwe taken bij, waaronder bijvoorbeeld het opvoeden en verzorgen van kinderen. Bovendien neemt de druk op het gezinsinkomen toe om het extra gezinslid te onderhouden. Om aan deze nieuwe eisen te voldoen ontwikkelen jonge ouders heel vaak een nieuwe verdeling van de verantwoordelijkheden binnen het gezin.

Dit kan op verschillende manieren. Vaak dragen vrouwen en mannen beide verantwoordelijkheden in meerdere levenssferen – zowel in de sfeer van het professionele leven als in deze van het privéleven. De dagelijkse aanwezigheid in verschillende levenssferen, veel overgangen hiertussen en een onderbroken vrije tijd ten gevolge van huishoudelijke verplichtingen en kindzorg dragen bij tot hoge gevoelens van tijdsdruk. Vooral de vrouwen en mannen in de drukke leeftijd (dit is de leeftijd van 24 tot 42 jaar, de leeftijd waarop men kleine kinderen heeft), die leven in een tweeverdienersgezin en ook vaak een hoog opleidingspeil hebben, kennen een erg hoge tijdsdruk (Moens, 2006).

Maar liefst 31% van de kinderen onder twaalf jaar die leven in een tweeoudergezin maakt deel uit van zo'n intensief 'tweebanengezin'. Zij hebben twee ouders die in hoge mate beroepsactief zijn en het erg druk hebben. Ook het 'anderhalf'-systeem komt vaak voor: één ouder werkt voltijds, de andere ouder werkt deeltijds (29%) of een

ouder werkt als zelfstandige en de andere werkt deeltijds (6%). Samengeteld leven 35% van de kinderen onder twaalf jaar uit een tweeoudergezin, in zo'n anderhalfsysteem. Ten slotte is er ook het 'eenbaansgezin': zo'n kwart (26%) van de kinderen onder twaalf jaar in een tweeoudergezin leeft in een gezin waar slechts één van de ouders een betaalde baan uitoefent. Deze cijfers tonen aan, vanuit het perspectief van het kind, dat er heel wat gezinnen zijn waar tijdsdruk heerst. Het combineren van formele betaalde arbeid en informele onbetaalde arbeid is in veel gezinnen dagelijks een zware klus. Bovendien is er sinds een aantal jaren een evolutie vast te stellen naar minder kinderen in een eenbaansgezin, en meer kinderen in een 'anderhalf'-systeem (Kruispuntbank Sociale Zekerheid, 2004).

Daarnaast wijzen we er op dat 12% van de kinderen jonger dan twaalf jaar in een éénoudergezin leeft (Vlaams Gewest, 2007). Alleenstaande ouders met een voltijdse baan (28%) of alleenstaande moeders en vaders die werken als zelfstandige (7%) kunnen de zorg voor huishouden en kinderen niet delen met een partner (Vlaams Gewest, 2004). Alleenstaande ouders die voltijds werken kampen dan ook vaak met heel wat tijdsdruk. Het combineren van een voltijdse job met het organiseren van het huishouden en het zorgen voor de kinderen is niet evident voor alleenstaande ouders. Wellicht vinden we daarom maar liefst een kwart van hen terug bij de deeltijds werkenden (26%), en nog eens éénderde (39%) van de alleenstaande ouders is niet-beroepsactief.

Bekijken we de redenen waarom vrouwen en mannen met kinderen geen betaalde baan hebben, dan is er een duidelijk genderverschil. Moeders geven aan niet te werken omwille van de zorgtaken. Vaders daarentegen geven aan dat ze niet werken omdat ze (nog) geen betaalde baan hebben gevonden. Ook deeltijds werkende moeders geven aan minder te werken om zorgtaken voor kinderen of andere personen te kunnen opnemen. De weinige vaders die deeltijds werken (minder dan 1%) doen dit ook omwille van de zorg voor kinderen of anderen (Ghysels, Debacker, 2007). Vooral nog lijken vooral vrouwen hun professionele leven op een lager pitje te zetten om (tijdelijk) meer zorgtaken te kunnen opnemen.

Het combineren van arbeid en zorg is voor heel wat ouders moeilijk. In dit hoofdstuk bekijken we het combineren van arbeid en gezin in termen van tijdsbesteding. We brengen de tijd die vrouwen en mannen besteden aan betaalde en onbetaalde arbeid in kaart. We doen hiervoor beroep op de Belgische tijdsbestedingsdata. Deze data heb-

ben als voordeel dat ze regelmatig (met een interval van ongeveer zes jaar) opnieuw worden bevroegd. Zo wordt er een reeks in de tijd opgebouwd, wat vergelijken doorheen de jaren mogelijk maakt. Wij geven in dit deel de data weer van 1999 en 2005. Tegen 2011 zal een nieuwe reeks verschijnen en kan de verdere evolutie, aan de hand van de voorgestelde indicatoren, worden opgevolgd. Op deze manier kan een beleid inzake deze materie ge-'monitor'-d en geëvalueerd worden. Een ander voordeel van de data is dat het om data op Belgisch niveau gaat. Hoewel we hier enkel de Vlaamse gegevens presenteren, is het ook mogelijk om dezelfde indicatoren voor de andere landsdelen op te maken. In het kader van andere doeleinden kan dit een interessant gegeven zijn.

Formele betaalde arbeid versus informele onbetaalde arbeid

We willen in dit deel inzicht verwerven in de tijdsbesteding van vrouwen en mannen op het vlak van 'werk'. Men maakt het onderscheid tussen het formele en informele werk aan de ene kant, en het betaalde en onbetaalde werk aan de andere kant.

Tot de betaalde arbeid behoren alle activiteiten die nut opleveren voor diegene die ze verricht, voor zijn of haar naaste omgeving en/of voor de maatschappij in haar geheel én die bovendien op een of andere wijze vergoed worden. Binnen de betaalde arbeid kan een onderscheid gemaakt worden, namelijk tussen formele en informele betaalde arbeid. Formele betaalde arbeid wordt administratief geregistreerd en er worden fiscale en sociale zekerheidsbijdragen betaald op de vergoeding voor de geleverde prestaties. Alle betaalde activiteiten in de informele (grijze of zwarte) economie die nut opleveren voor diegene die ze verricht, voor zijn of haar naaste omgeving en/of voor de maatschappij in haar geheel behoren daarentegen tot de categorie informele betaalde arbeid (zwart werk) (Mok, 2004). In het kader van deze monitor gaan we hier niet nader op in: in de Belgische tijdsbestedingsdata wordt het onderscheid tussen 'zwart' en 'wit' werk niet expliciet gemaakt. Daarom spreken we hier verder over de 'betaalde arbeid'.

Onbetaalde arbeid verwijst naar alle activiteiten die nut opleveren voor diegene die ze verricht, voor zijn of haar naaste omgeving en/of voor de maatschappij in haar geheel, maar waarvoor geen vergoeding in geld of in natura wordt betaald. Onder de informele onbetaalde arbeid vallen activiteiten zoals het huishoudelijk werk, klusjes,

winkelen, en ook onbetaalde zorgtaken zoals de zorg voor kinderen of voor zieke familieleden of vrienden. Onder de rubriek 'informele onbetaalde arbeid' begrijpen wij in het kader van dit hoofdstuk het huishoudelijke werk, de kindzorg, en de mantelzorg.

Naast de onbetaalde informele arbeid is er ook onbetaalde formele arbeid. Hieronder valt het officiële vrijwilligerswerk: meestal worden enkel de gemaakte onkosten vergoed en is er verder geen vergoeding in geld of in natura – niettegenstaande het vrijwilligerswerk heel wat voordelen kan opleveren, bijvoorbeeld in de vorm van het verwerven van bepaalde vaardigheden of het leggen van sociale contacten. Wij behandelen het vrijwilligerswerk in een apart punt bij de onbetaalde arbeid.

Werkenden versus niet-werkenden, personen met (jonge of al oudere) inwonende kinderen versus personen zonder inwonende kinderen

Twee factoren zijn van doorslaggevend belang voor de tijdsbesteding van vrouwen en mannen. Een eerste factor betreft het al dan niet hebben van 'werk', een (meestal formele) betaalde baan. Dit gegeven is van doorslaggevend belang voor iemands tijdsbestedingspatroon. Gaan werken structureert de tijd, en neemt ook heel wat tijd in beslag. Andere activiteiten worden vaak gepland in functie van de betaalde arbeid. Ten tweede heeft het al dan niet hebben van kinderen een enorme impact op de tijdsbesteding. Een aantal activiteiten breidt uit (bijvoorbeeld huishoudelijke taken) en er komen ook nieuwe activiteiten bij (bijvoorbeeld opvoeding). Hierin speelt ook de leeftijd van de kinderen een rol: jonge kinderen vragen veel 'zorgtijd' (aankleden, eten geven, ...) terwijl bij oudere kinderen coördinatie en planning van activiteiten belangrijker wordt. De leeftijd van zeven jaar wordt vaak als 'scharnierleeftijd' aangehaald: vanaf deze leeftijd gaat het kind naar de lagere school en is de kleutertijd definitief voorbij.

In dit hoofdstuk zullen we tijdsbestedingsindicatoren construeren voor drie verschillende categorieën werkenden, die er om bovenvermelde redenen een ander patroon van tijdsbesteding op na houden: (1) werkenden met inwonende kinderen waarvan het jongste kind jonger dan zeven jaar is, (2) werkenden met inwonende kinderen waarvan het jongste kind zeven jaar of ouder is, en (3) werkenden zonder (inwonende) kinderen. Ten slotte bekijken we ook de gegevens voor de gehele groep van werkenden.

Constructie van indicatoren

We construeerden indicatoren op basis van de data uit het Belgische tijdsbestedingsonderzoek, een onderzoek uitgevoerd door de onderzoeksgroep TOR van de Vrije Universiteit Brussel, de Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie van de FOD Economie en het Federaal Wetenschapsbeleid.

De data werden verzameld door middel van dagboekjes: in 1999 hielden 8 382 respondenten van 12 jaar of ouder uit 4 275 gezinnen gedurende twee dagen hun tijdsbesteding bij, in 2005 waren het 6 400 respondenten uit 3 474 gezinnen. De respondenten registreerden hun tijdsbesteding gedurende één weekdag (van maandag tot vrijdag) en één weekenddag (zaterdag of zondag).

Bij het opstellen van de indicatoren maken we een onderscheid tussen de werkenden en niet-werkenden. Onder de hoofding 'niet werkend' ressorteren zowel respondenten die uitkeringsgerechtigd werkloos zijn als de studenten, respondenten op zoek naar een eerste werk, met ziekte of bevallingsverlof, met volledig verlof zonder wedde of loopbaanonderbreking, arbeidsongeschikt, met pensioen of respondenten die niet werken of voor het huishouden zorgen.

Daarnaast maken we ook een onderscheid tussen respondenten waarvan het jongste kind jonger dan 7 is en respondenten waarvan het jongste kind tussen 7 en 25 jaar is. Verder zijn er ook respondenten zonder inwonende kinderen. Dit kan betekenen dat men geen kinderen heeft, of dat men wel kinderen heeft, maar dat ze niet (langer) thuiswonen. Ten slotte bevinden er zich onder de respondenten van het tijdsbestedingsonderzoek ook kinderen of jongeren (vanaf twaalf jaar) die zelf nog bij hun ouders wonen. Deze nemen we niet op in het kader van deze monitor.

Voor deze categorieën worden indicatoren geconstrueerd. We berekenen telkens de 'sekseratio'. Deze geeft de verhouding weer tussen het aantal uren dat een vrouw per week besteedt aan bijvoorbeeld betaalde arbeid en het aantal uren dat een man besteedt aan betaalde arbeid. Dit resultaat vermenigvuldigen we met tien. Zo krijgen we een sekseratio die het aantal 'vrouwuren' uitdrukt op tien 'manuren'. Op deze wijze verkrijgen we een vergelijkbare indicatie van het genderevenwicht inzake de tijdsbesteding, in dit voorbeeld de betaalde arbeid. Een indicator 'zeven' in verband met betaalde arbeid interpreteren we dus als volgt: voor elke tien uren die een man besteedt aan betaalde arbeid, besteedt een vrouw er zeven.

Naast de sekseratio geven we ook de basisdata weer: het aantal uren en minuten dat vrouwen en mannen per week besteden aan allerlei soorten van werk wordt in tabelvorm opgenomen. Ten slotte wordt ook telkens de sekseratio grafisch weergegeven. Omdat we over data van 1999 en 2005 beschikken wordt ook de evolutie over een tijdspanne van zes jaar zichtbaar.

1 Betaalde arbeid

Door de intrede van vrouwen op de arbeidsmarkt is het traditionele kostwinnersgezin op de achtergrond geraakt. Heel wat vrouwen, mannen en kinderen leven in een tweeverdienersgezin, waar de totale werklast – de som van formele en informele arbeid – beduidend hoger ligt dan in het kostwinnersgezin van 50 jaar geleden. Hierdoor staan heel wat gezinnen onder tijdsdruk. In dit hoofdstuk over tijdsbesteding brengen we de tijd die men besteedt aan verschillende soorten van arbeid in kaart, te beginnen bij de betaalde arbeid. Betaalde arbeid maakt immers voor velen een belangrijk onderdeel uit van de dagelijkse tijdsbesteding en voorziet bovendien de gezinnen van een inkomen.

Participatie op de arbeidsmarkt, in het bijzonder van vrouwen, is een belangrijk thema in een emancipatiebeleid. Vrouwen kunnen via betaalde arbeid niet enkel een eigen inkomen verwerven. Hierdoor wordt ook ruimte voor persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling geschapen en men verwerft bescherming tegen (uitkerings-) afhankelijkheid en armoede. Daarnaast biedt arbeidsdeelname ook kansen voor emancipatie en integratie, voor sociale contacten buiten de familiekring en de eigen gemeenschap. Betaalde arbeid is dus goed voor vrouwen (Cuijpers, e.a., 2006).

Verder hechten beleidsmakers ook belang aan de arbeidsdeelname van vrouwen omdat deze de gevolgen van de vergrijzing en ontgroening mee kunnen opvangen. Enerzijds draagt de vrouwelijke arbeidsdeelname bij aan de betaalbaarheid van de verzorgingsstaat, anderzijds vormen vrouwen een onbenut arbeidspotentieel, waarmee het probleem van toekomstige arbeidstekorten voor een stuk kan worden opgelost (Cuijpers, e.a., 2006).

Cijfers van de Enquête naar de Arbeidskrachten wijzen uit dat er nog steeds minder vrouwen werken dan mannen: de werkzaamheidsgraad van vrouwen ligt heel wat lager dan deze van mannen (respectievelijk 60 en 72 in het Vlaams Gewest, 2007). Bovendien werken deze vrouwen ook vaker deeltijds dan mannen: 42% van de werkende vrouwen versus 7% van de werkende mannen werkt deeltijds (data voor 2007, Vlaams Gewest, bewerkt door Steunpunt WSE).

Op basis van bovenstaande gegevens kunnen we verwachten dat vrouwen minder tijd besteden aan betaalde arbeid dan mannen. In dit deel nemen we de tijdsbesteding van vrouwen en mannen onder de loep en bekijken we eerst het aantal uren dat vrouwen en mannen per week besteden aan betaalde arbeid.

a Werkenden met inwonende kinderen jonger dan zeven jaar

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – betaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

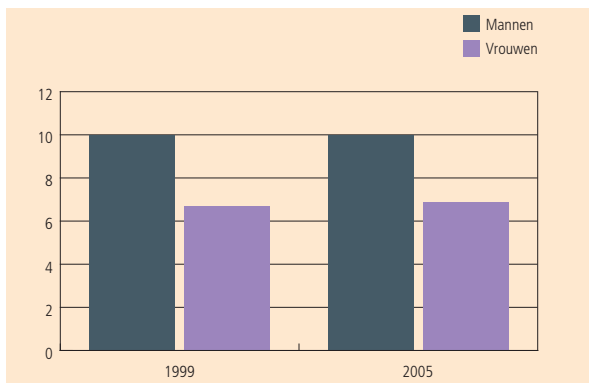
1999	6,71
2005	6,89

Tijd gespendeerd aan betaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	37:05	33:14
Vrouwen	24:53	22:53

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Beweging Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Betaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, aantal vrouwen op tien mannen

b Werkenden met inwonende kinderen van zeven jaar en ouder

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – betaalde arbeid door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

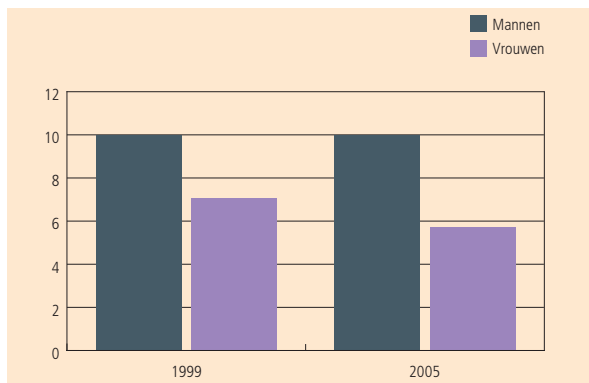
1999	7,07
2005	5,71

Tijd gespendeerd aan betaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	37:00	37:20
Vrouwen	26:09	21:19

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Betaalde arbeid door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, aantal vrouwen op tien mannen

c Werkenden zonder inwonende kinderen

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – betaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

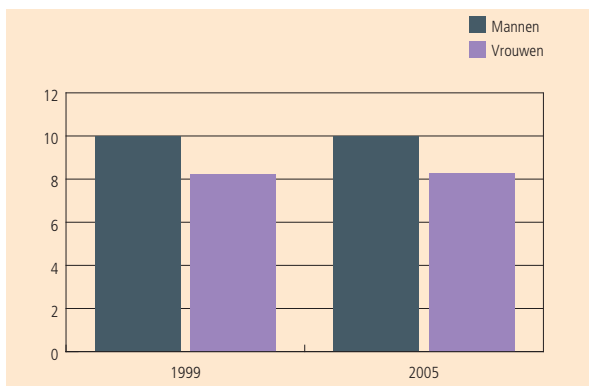
1999	8,21
2005	8,28

Tijd gespendeerd aan betaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	34:58	33:45
Vrouwen	28:42	27:57

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Betaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen, aantal vrouwen op tien mannen

d Alle werkenden

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – betaalde arbeid door werkenden

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

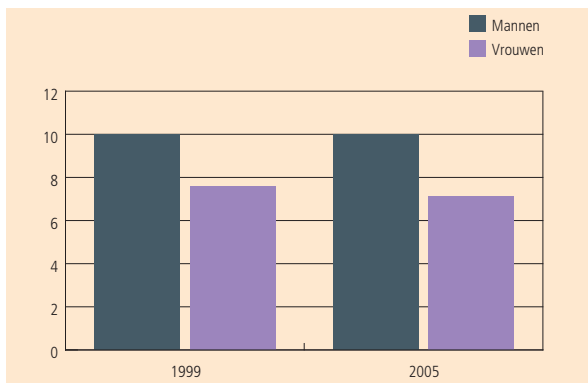
1999	7,59
2005	7,10

Tijd gespenseerd aan betaalde arbeid door werkenden, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	36:09	35:03
Vrouwen	27:26	24:53

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Betaalde arbeid door werkenden, aantal vrouwen op tien mannen

Mannen werken, wat betreft de betaalde arbeid, meer uren dan vrouwen. Dit geldt voor alle categorieën en gaat dus ook op voor mensen zonder inwonende kinderen. Daarnaast zien we dat mannen met kinderen ouder dan zeven jaar het meeste aantal uren per week betaald werken.

Vrouwen besteden dus minder tijd dan mannen aan betaalde arbeid. Maar tussen vrouwen zijn er verschillen: deze met kleine kinderen besteden zo'n vijf uur per week minder aan betaalde arbeid dan deze zonder inwonende kinderen. Vrouwen met grotere kinderen werken nog eens anderhalf uur per week minder. Het al dan niet hebben van kinderen blijkt voor vrouwen een belangrijke impact te hebben op de omvang van betaalde tewerkstelling. Vrouwen werken minder als zij kinderen hebben.

Ook wanneer we de werkzaamheidsgraad naar gezinspositie bekijken, valt het op dat vrouwen, naarmate ze kinderen hebben, minder werkzaam zijn. Vooral wanneer er een derde kind wordt geboren, daalt de werkzaamheidsgraad bij vrouwen sterk.

Werkzaamheidsgraad naar gezinspositie in het Vlaams Gewest, 2004, 25-44-jarigen

	Vrouwen %	Mannen %
Inwonend bij ouders	75,1	80,4
Alleenstaand	82,0	80,6
Samenwonend met partner zonder kinderen	85,2	91,8
Samenwonend met partner en 1 kind	81,3	93,4
Samenwonend met partner en 2 kinderen	80,0	94,7
Samenwonend met partner en 3 of meer kinderen	63,3	90,5
Hoofd eenoudergezin met 1 kind	68,4	80,6
Hoofd eenoudergezin met 2 of meer kinderen	64,0	84,3
Inwonend bij een kerngezin	60,7	76,1
Wonend in collectief huishouden	21,5	24,3
Andere	73,6	73,6
Totaal	77,2	88,2

Bron: Datawarehouse AM&SB bij de KSZ, basistoepassing 11 (Bewerking Steunpunt WSE)

Mannen worden net werkzamer wanneer zij gaan samenwonen en naarmate het gezin uitbreidt. Ze zetten een klein stapje terug bij een 'kroostrijk' gezin (drie kinderen of meer). Bij de vrouwen neemt de

werkzaamheidsgraad gevoelig af eenmaal er drie of meer kinderen zijn. Op het eerste gezicht lijkt de aanwezigheid van één of twee kinderen geen remmend effect meer te hebben op de werkzaamheid van vrouwen. Onderzoek van Geurts (2002) wijst echter uit dat wanneer men ook rekening houdt met leeftijd, het aandeel werkenden onder de jonge moeders (25-34 jaar) lager ligt dan bij vrouwelijke leeftijdsgenoten zonder kinderen en dat dit aantal gradueel afneemt naarmate het aantal kinderen hoger ligt (Carton, 2003).

Onderzoek van Geurts (2002) toont aan dat er een wisselwerking tussen het onderwijsniveau en de gezinssituatie bestaat. Zo neemt de druk op vrouwen om thuis te blijven vanaf het tweede kind toe naarmate zij lagergeschoold zijn. Bij de laaggeschoolden zijn de verschillen in arbeidsdeelname tussen de huishoudtypen veel groter dan bij de middengeschoolden, terwijl deze verschillen bij de hooggeschoolden vrij beperkt blijven (Carton, 2003).

Het krijgen van kinderen is voor het merendeel van de vrouwen weliswaar geen reden meer om volledig en definitief uit het arbeidsproces te stappen. Maar de mate waarin vrouwen beroepsactief zijn, wordt door een groot deel van de vrouwen op de reële gezinssituatie afgestemd. Hiermee blijven vrouwen nog steeds meer gezinsgericht dan mannen (Carton, 2003). Dat vrouwen meer gericht zijn op de private levenssfeer maakt dat vrouwen ook meer tijd zullen besteden aan huishoudelijke taken en aan de zorg en opvoeding van kinderen. Dit bekijken we in een volgend deel.

Dat het niet enkel gaat om keuzeprocessen die binnen koppels plaatsvinden – de vrouwelijke partner die ervoor zou kiezen om haar betaalde job af te bouwen om meer tijd aan zorg te kunnen besteden –, maken volgende cijfers duidelijk. Meer moeders dan vaders hebben binnen hun huidige job de mogelijkheid om ouderschapsverlof op te nemen (71,7% van de moeders versus 49,1% van de vaders), of hebben de mogelijkheid om deeltijds te werken (69,6% van de moeders versus 24,7% van de vaders). Deze cijfers impliceren dat maar liefst de helft van de vaders niet de mogelijkheid heeft om ouderschapsverlof op te nemen, driekwart van de vaders kan binnen de huidige job niet deeltijds gaan werken. Partners die in deze situatie verkeren, zijn beperkt in hun mogelijkheden om arbeid en gezin op elkaar af te stemmen. Bovendien spelen ook financiële factoren een rol. Indien de man binnen het gezin zijn betaalde arbeid terugschroeft, zal het gezinsinkomen meestal sterker dalen dan wanneer de vrouw dit doet (Sels, Theunissen, 2006). Hier speelt de loonkloof

tussen de geslachten: deze heeft een niet te onderschatten impact op de beslissing die men neemt aangaande de taakverdeling tussen partners.

Bekijken we vervolgens de verhouding tussen het aantal uren dat vrouwen en mannen besteden aan betaalde arbeid. Deze verhouding interpreteren we in het kader van deze monitor als een indicator die de genderkloof inzake betaalde arbeid weergeeft. Deze blijkt het grootst te zijn bij de vrouwen en mannen met inwonende kinderen die zeven jaar en ouder zijn. Concreet spenderen werkende vrouwen met oudere kinderen heel wat minder tijd aan betaalde arbeid dan werkende mannen met oudere kinderen (5,71 vrouwuren op 10 manuren). Ook bij de werkenden met jonge kinderen is er een groot verschil tussen de geslachten (6,89 vrouwuren op 10 manuren betaalde arbeid). Bij de werkenden zonder inwonende kinderen is de genderkloof kleiner (8,28 vrouwuren op 10 manuren besteed aan betaalde arbeid), maar toch aanwezig: het verschil tussen vrouwen en mannen op de arbeidsmarkt is er al nog vóór vrouwen kinderen hebben.

Hoewel men dus wel eens denkt dat het door het hebben van kinderen komt dat vrouwen minder carrière maken en minder lange uren kloppen, blijkt het verschil er al te zijn nog voor ze kinderen hebben. Uit onderzoek van Koelet (2006) blijkt bovendien dat maar liefst 62% van de vrouwen die een hogere opleiding dan hun partner hebben en geen kinderen hebben, toch minder lang werken dan hij. Het hebben van kinderen kan de carrière dus beïnvloeden, maar dat vrouwen doorgaans minder lang werken, wordt duidelijk al vroeger beslist. Ook al hebben zij een hoger diploma, blijkbaar gaan de meest veeleisende jobs aan hen voorbij (Koelet, 2006).

Daarnaast presenteerden we ook gegevens die veranderingen in een periode van zes jaar weergeven. We hanteren twee meetmomenten, in 1999 enerzijds en in 2005 anderzijds. Deze data tonen aan dat werkenden met kleine kinderen, zowel mannen als vrouwen, beduidend minder betaald zijn gaan werken (vrouwen twee uur minder op weekbasis, mannen bijna vier uur minder op weekbasis). Ook de werkenden zonder inwonende kinderen zien over een periode van zes jaar tijd hun betaalde arbeidsduur afnemen – de afname is ook hier groter voor mannen dan voor vrouwen. Voor de werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder geldt ten slotte dat de vrouwen heel wat minder zijn gaan werken, een afname van maar liefst bijna vijf uur op weekbasis. De werkende mannen met kinderen vanaf

zeven jaar zijn daarentegen (ter compensatie?) net meer gaan werken in vergelijking met zes jaar geleden.

Ten slotte kunnen we stellen dat, gemiddeld bekeken, de genderkloof in zake betaalde arbeid voor alle werkenden is afgenomen in de afgelopen zes jaar. Dit resultaat behoeft echter enige nuancering. Voor de werkenden zonder inwonende kinderen en de werkenden met kleine kinderen zijn er lichte veranderingen geweest wat betreft de omvang van betaalde arbeid van vrouwen tegenover mannen: de kloof tussen vrouwen en mannen is in 2005 afgenomen. Bij de werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder zien we daarentegen een relatief groot verschil: de ongelijke deelname van vrouwen en mannen is hier nog toegenomen. Mannen zijn meer betaalde arbeid gaan opnemen, vrouwen net minder: terwijl mannen ruim twintig minuten per week méér besteden aan betaalde arbeid in vergelijking met zes jaar geleden, zijn vrouwen maar liefst vier uur en vijftig minuten minder gaan werken.

Ook in de andere categorieën stellen we een vermindering vast van de tijd die men besteedt aan betaalde arbeid. Onderzoekers van de onderzoeksgroep TOR, die de tijdsbestedingsdata meermaals analyseerden, geven aan dat minder werken een trend is (daling van het aantal uren betaalde arbeid per week), niet enkel in Vlaanderen maar ook internationaal. Als verklarende factoren geven zij aan dat er een toename is van mogelijkheden om minder te werken (denk aan verlofstelsels zoals het ouderschapsverlof) én dat men hiervan ook beter op de hoogte is. Er is een groter bewustzijn bij jonge gezinnen – en ook bij jonge vaders – waardoor deze ook onderbrekingen inlassen in hun loopbaan.

60 / Wie doet wat?

2 Onbetaalde arbeid

Vrouwen en mannen spenderen heel wat tijd aan betaalde arbeid. Naast het hebben van een betaalde job zijn er echter nog heel wat andere taken uit te voeren binnen een gezin, denk maar aan huishoudelijke taken of aan taken in verband met de verzorging en opvoeding van kinderen. Ook deze taken nemen veel tijd in beslag. Onderzoek toonde reeds aan dat de traditionele rollenpatronen, waarbij de vrouw een groot deel van de gezinsarbeid op zich neemt, in Vlaanderen nog stevig standhouden (Glorieux, Koelet, e.a., 2001). In onze huidige samenleving brengt deze specialisatie in het huishoudelijk werk vrouwen doorgaans in een minder gunstige positie en genereert het voor hen minder kansen dan een specialisatie op de arbeidsmarkt. In een samenleving waarin steeds meer relaties dreigen stuk te lopen, maakt het hen kwetsbaar voor armoede en economische onzekerheid (Koelet, 2006). In dit deel focussen we op de tijd die vrouwen en mannen besteden aan onbetaalde arbeid of zorgarbeid. Hierbij komen achtereenvolgens de tijd voor huishoudelijke taken, voor kinderopvang en opvoeding, voor mantelzorg en voor vrijwilligerswerk aan bod.

Maar eerst focussen we op de totale omvang van tijd besteed aan onbetaalde gezinsarbeid. Hieronder begrijpen we het geheel van taken die eerder 'dwingend' zijn en min of meer uit noodzaak moeten worden opgenomen binnen een gezin. Zo moeten er bijvoorbeeld boodschappen gedaan worden, zo moet men af en toe eten klaarmaken en kleding wassen, kinderen dienen verzorgd en opgevoed te worden, de zorg voor zieke familieleden moet gedragen worden.

a Werkenden met inwonende kinderen jonger dan zeven jaar

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

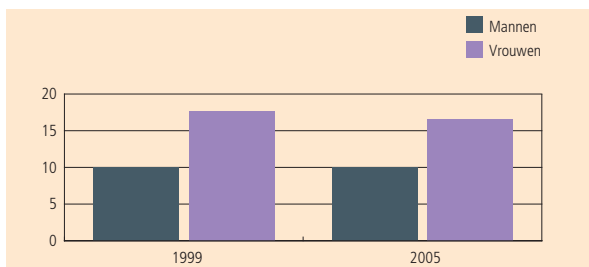
1999	17,6
2005	16,5

Tijd gespendeerd aan onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	19:46	19:36
Vrouwen	34:47	32:30

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, aantal vrouwen op tien mannen

b Werkenden met inwonende kinderen van zeven jaar en ouder

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal manuren)*10

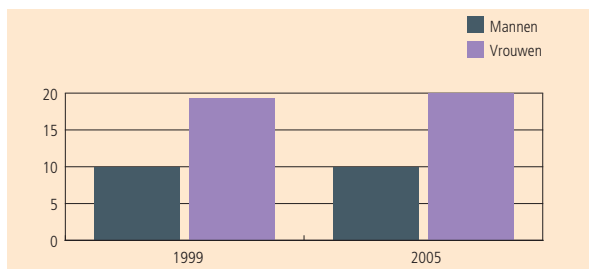
1999	19,31
2005	20,04

Tijd gespendeerd aan onbetaalde arbeid door werkenden van zeven jaar en ouder, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	13:59	14:07
Vrouwen	27:21	28:17

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, aantal vrouwen op tien manuren

c Werkenden zonder inwonende kinderen

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – onbetaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen

Onschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

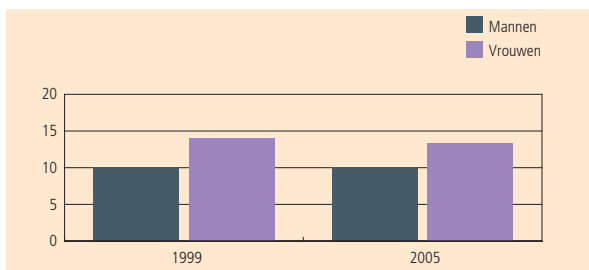
1999	13,93
2005	13,24

Tijd gespendeerd aan onbetaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	14:18	14:53
Vrouwen	0:32	19:42

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Onbetaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen, aantal vrouwen op tien mannen

d Alle werkenden

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – onbetaalde arbeid door werkenden

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

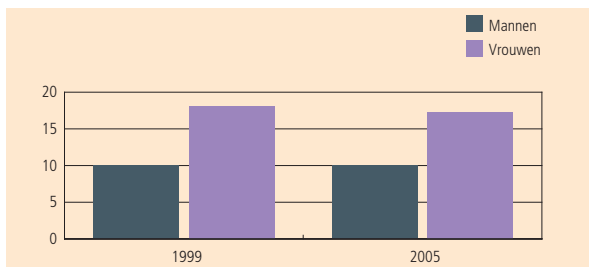
1999	18,04
2005	17,23

Tijd gespendeerd aan onbetaalde arbeid door werkenden, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	13:53	14:24
Vrouwen	25:03	24:49

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Onbetaalde arbeid door werkenden, aantal vrouwen op tien manuren

Bekijken we de gemiddelde resultaten, voor alle werkenden samen, dan stellen we vast dat de traditionele rolpatronen standhouden. Vrouwen spenderen heel wat meer tijd aan alle vormen van informele onbetaalde arbeid – huishouden, kindzorg en opvoeding, en mantelzorg – dan mannen. Gemiddeld besteden zij bijna tien en een half uur per week meer tijd aan onbetaalde arbeid dan mannen. De verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid binnen het gezin is aldus sterk gendergekleurd.

Vervolgens gaan we na of er verschillen zijn tussen werkenden met of zonder inwonende kinderen. We stellen vast dat vrouwen met jonge of al wat oudere kinderen meer uren onbetaalde arbeid verrichten dan mannen met kinderen, maar ook vrouwen zonder inwonende kinderen besteden zo'n vijf uur per week meer aan gezinsarbeid dan mannen zonder inwonende kinderen. Het verschil tussen vrouwen en mannen in het opnemen van onbetaalde arbeid blijkt, net zoals ook het verschil tussen vrouwen en mannen inzake betaalde arbeid, al te bestaan nog voor er kinderen zijn.

Verder stellen we vast dat de vrouwen met kinderen jonger dan zeven jaar het meeste aantal uren per week aan onbetaalde arbeid besteden. Hierbij vormt het gegeven dat jonge kinderen nog zeer afhankelijk zijn en veel verzorging vragen wellicht een belangrijke verklaringsgrond.

De genderongelijkheid inzake onbetaalde arbeid is echter het grootst bij werkenden met kinderen ouder dan zeven jaar: voor elke tien manuren onbetaalde arbeid presteren vrouwen er maar liefst het dubbele. Vermits in vele gezinnen de taakverdeling wordt vastgelegd en verankerd na de geboorte van het eerste kind (Van Aerschot, 2004), achten we het mogelijk dat deze gezinnen minder mogelijkheden tot uitbesteding kenden in de periode waarin zij jonge kinderen hadden (het systeem van dienstencheques bestond bijvoorbeeld nog niet). Hierdoor is in deze gezinnen vaak een eerder traditioneel rolpatroon ontstaan, dat niet meer wordt gewijzigd als er nog kinderen worden geboren of als deze kinderen ouder worden.

Bij werkenden zonder inwonende kinderen is de genderkloof kleiner dan bij werkenden met kinderen: voor elke tien uren die een man besteedt aan onbetaalde arbeid besteedt een vrouw er 13,24. Ondanks het feit dat het om een relatief kleiner verschil gaat, geeft het bestaan van deze kloof aan dat mannen en vrouwen, ook nog voor er kinderen zijn, zich laten leiden door de sociale normen. Deze gendergekleurde normen, die zij aanleerden via socialisatie en opvoeding, blijken erg standvastig te zijn (Koelet, 2006).

Over een periode van zes jaar is de genderkloof, gemiddeld bekeken over alle werkenden, afgenomen. Zowel bij de werkenden met jonge kinderen als bij de werkenden zonder inwonende kinderen, verkleint het verschil tussen de hoeveelheid tijd die mannen en vrouwen aan onbetaalde arbeid besteden.

Enkel bij de werkenden met kinderen die ouder zijn dan zes jaar, neemt de genderkloof inzake onbetaalde arbeid nog toe. Bekijken we ook de data met betrekking tot de betaalde arbeid (zie deel één) dan blijkt net voor deze groep ook de kloof inzake betaalde arbeid toe te nemen. In gezinnen met oudere kinderen zijn de mannen meer en de vrouwen minder betaald gaan werken, terwijl de vrouwen meer en de mannen minder onbetaalde arbeid opnemen.

2.1 Huishoudelijke taken

In het kostwinnersmodel werd gezorgd voor de balans tussen werk en familie door een strikte rolverdeling tussen de partners: de man zorgde voor de arbeid buitenshuis, terwijl de vrouw de huishoudelijke taken en de opvoeding van de kinderen op zich nam. We gaven eerder reeds aan dat dit kostwinnersgezin niet langer de norm is. Tussen 1960 en 2003 is de activiteitsgraad van vrouwen in de toenmalige 15 Europese landen – als proportie van de activiteitsgraad van mannen – immers toegenomen van 44% naar 79%. Echter, ondanks deze veranderingen en ondanks de groeiende aandacht voor de ongelijke behandeling van vrouwen en mannen worden diverse huishoudelijke taken, alsook de zorg voor de kinderen vaak nog gezien als ‘vrouwelijke taken’ (Symoens, Bracke, 2007). Hierdoor is het vinden van balans tussen arbeid en gezin voor vrouwen moeilijker (Gonäs, 2005, Sayer, 2005, in: Symoens, Bracke, 2007). Carton (2003) toont aan dat de herverdeling van huishoudelijke arbeid over vrouwen en mannen geen gelijke tred houdt met de toegenomen participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt voor Vlaanderen. We bekijken in dit deel de tijd die vrouwen en mannen besteden aan huishoudelijke arbeid.

a Werkenden met inwonende kinderen jonger dan zeven jaar

Werkerevenwicht inzake tijdsbesteding – huishoudelijke taken door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

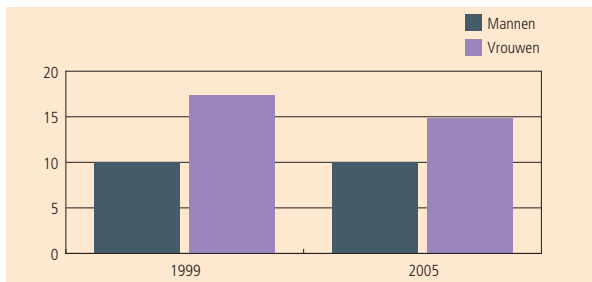
1999	17,40
2005	14,81

Tijd gespendeerd aan huishoudelijke taken door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	13:40	13:21
Vrouwen	23:47	19:46

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Huishoudelijke taken door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, aantal vrouwen op tien mannen.

b Werkenden met inwonende kinderen van zeven jaar en ouder

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – huishoudelijke taken door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

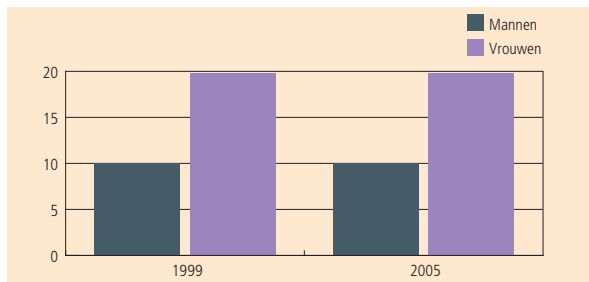
1999	19,83
2005	19,86

Tijd gespendeerd aan huishoudelijke taken door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	12:46	13:03
Vrouwen	25:19	25:55

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Huishoudelijke taken door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, aantal vrouwen op tien mannen

c Werkenden zonder inwonende kinderen

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – huishoudelijke taken door werkenden zonder inwonende kinderen

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

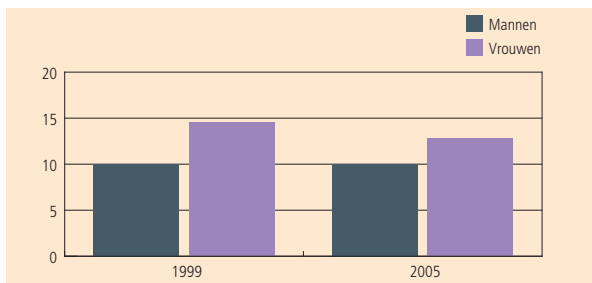
1999	14,53
2005	12,82

Tijd gespendeerd aan huishoudelijke taken door werkenden zonder inwonende kinderen, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	12:59	14:11
Vrouwen	18:52	18:11

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Huishoudelijke taken door werkenden zonder inwonende kinderen, aantal vrouwen op tien mannen

d Alle werkenden

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – huishoudelijke taken door werkenden

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

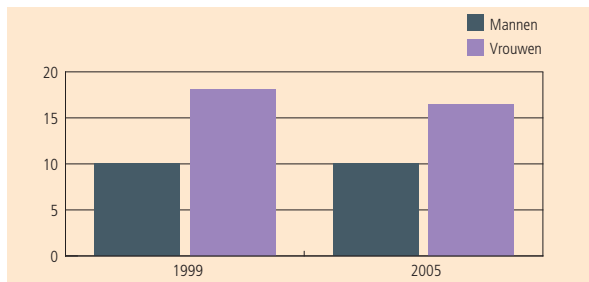
1999	18,05
2005	16,43

Tijd gespendeerd aan huishoudelijke taken door werkenden, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	12:01	12:41
Vrouwen	21:42	20:51

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Huishoudelijke taken door werkenden, aantal vrouwen op tien mannen

De genderkloof inzake het uitvoeren van huishoudelijke taken is groot. Vrouwen besteden heel wat meer tijd aan het huishouden dan mannen. Over alle werkenden bekeken gaat het over een verschil van acht uur per week.

Het al dan niet hebben van inwonende kinderen speelt een belangrijke rol in de tijd die vrouwen besteden aan huishoudelijke taken. Vrouwen met oudere kinderen spenderen het meeste tijd aan het huishouden (25u55min per week), vrouwen zonder inwonende kinderen het minste (18u11min per week). Vrouwen met jonge kinderen spenderen zo'n 19u46min per week aan huishoudelijke taken.

Bekijken we vervolgens de verhouding tussen de tijd die mannen enerzijds en vrouwen anderzijds spenderen aan het huishouden. Deze verhouding geeft ons een indicatie van de genderkloof. We stellen vast dat het verschil tussen de geslachten het grootst is bij personen met kinderen ouder dan zeven jaar: voor elke tien uren die een man in deze situatie aan het huishoudelijk werk besteedt, besteedt een vrouw er maar liefst 19,86. De genderkloof is het kleinst bij personen zonder inwonende kinderen: voor elke tien manuren noteren we 12,82 vrouwuren huishoudelijke arbeid.

Ten slotte stellen we vast dat de genderkloof inzake huishoudelijke arbeid is afgenomen over een periode van zes jaar. Dit geldt voor alle werkenden, behalve voor deze met kinderen die ouder zijn dan zes jaar. Voor deze laatste categorie stellen we een status-quo vast.

De grootste afname in genderongelijkheid stellen we vast bij de personen met jonge kinderen. Bekijken we de tabel van de tijdsbesteding, dan blijkt dat het aantal uren dat vrouwen met jonge kinderen besteden aan huishoudelijke arbeid sterk is afgenomen over de periode 1999-2005, terwijl ook de tijd die mannen met jonge kinderen spenderen aan het huishouden lichtjes afnam. Wellicht beschikken deze gezinnen over de mogelijkheid om een deel van hun taken uit te besteden. Hoewel deze vrouwen nog steeds een groter deel van hun tijd besteden aan het huishouden dan mannen, groeit de tijdsbesteding van vrouwen en mannen met jonge kinderen lichtjes naar elkaar toe.

Ook bij de werkenden zonder inwonende kinderen neemt de genderkloof af over de bovenvermelde periode. Ook hier groeien de geslachten op vlak van een evenwichtige verdeling van huishoudelijke taken naar elkaar toe: terwijl vrouwen zo'n veertig minuten per week minder aan het huishouden besteden, is er bij de mannen een toename van één uur en twaalf minuten te noteren.

Deze evolutie naar een meer evenwichtige verdeling van huishoudelijke taken toezet zich echter niet door bij de werkenden met oudere kinderen: voor deze categorie blijft de genderkloof over een periode van zes jaar even groot.

2.2 Kinderzorg en opvoeding

In dit deel nemen we de tijd die door vrouwen en mannen wordt besteed aan kindzorg en -opvoeding onder de loep. Onder kindzorg begrijpen we het zorgen voor kinderen; het wassen, kleden, bad geven, en te slapen leggen; het voeden en het vlees snijden; het verzorgen en geneesmiddelen toedienen; het buitenschools toezicht; en het met de kinderen naar de dokter gaan en het ziekenhuisbezoek. We bekijken echter niet enkel de 'verzorgende' taken, maar ook de opvoedende. Hieronder verstaan we het spelen en lezen (niet voor school) met de kinderen, met de kinderen praten, het toezicht houden op schooltaken en lessen, het met de kinderen meegaan voor sportieve culturele activiteiten, naar school of kinderopvang of hen op een andere manier vergezellen, en het bezoeken van de school of de kinderopvang.

a Werkenden met inwonende kinderen jonger dan zeven jaar

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – kinderczorg en -opvoeding door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal manuren)*10

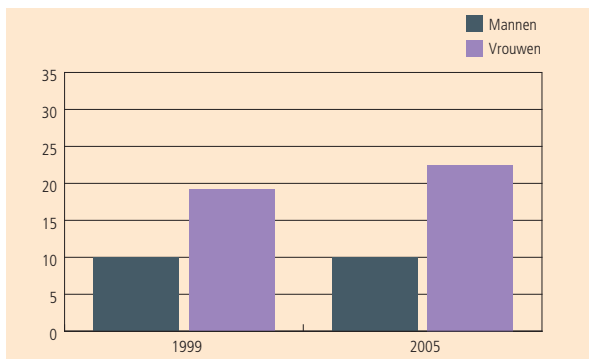
1999	19,15
2005	22,47

Tijd gespendeerd aan kinderczorg en -opvoeding door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	5:28	5:20
Vrouwen	10:28	11:59

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Kinderczorg en -opvoeding door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, aantal vrouwen op tien manuren

b Werkenden met inwonende kinderen van zeven jaar en ouder

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – kindercare en -opvoeding door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

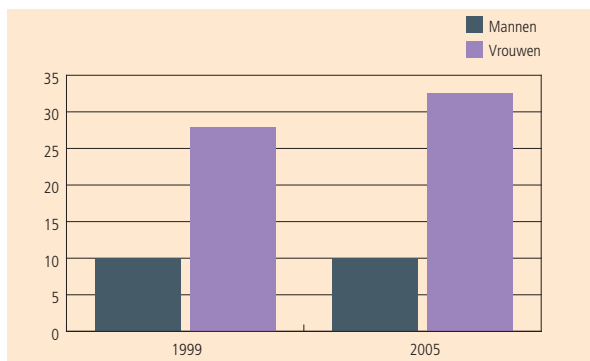
1999	27,93
2005	32,50

Tijd gespendeerd aan kindercare en -opvoeding door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	0:29	0:24
Vrouwen	1:21	1:18

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Kindercare en -opvoeding door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, aantal vrouwen op tien mannen

c Werkenden zonder inwonende kinderen

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – kindercare en -opvoeding door werkers zonder inwonende kinderen

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

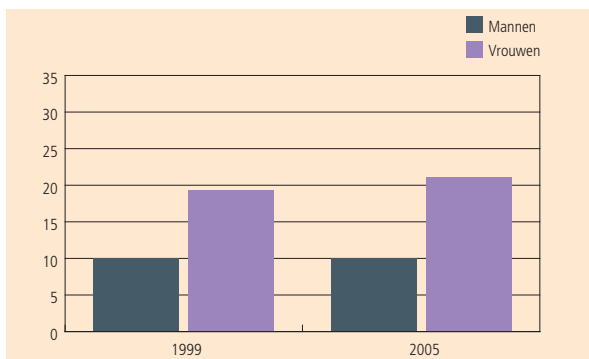
1999	19,38
2005	21,11

Tijd gespendeerd aan kindercare en -opvoeding door werkers zonder inwonende kinderen, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	0:16	0:09
Vrouwen	0:31	0:19

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Kindercare en -opvoeding door werkers zonder inwonende kinderen, aantal vrouwen op tien mannen

d Alle werkenden

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – kinderczorg en -opvoeding door werkenden

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal manuren)*10

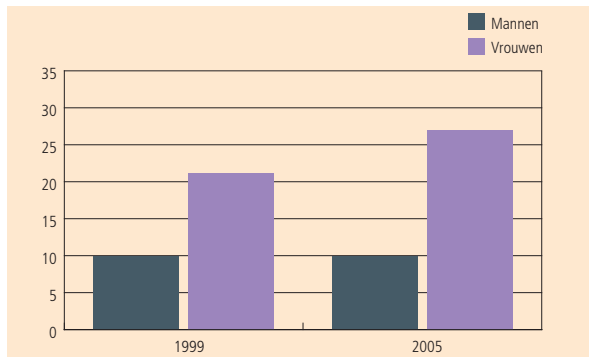
1999	21,15
2005	26,92

Tijd gespendeerd aan kinderczorg en -opvoeding door werkenden, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	1:18	1:05
Vrouwen	2:45	2:55

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Kinderczorg en -opvoeding door werkenden, aantal vrouwen op tien manuren

Het is weinig verbazingwekkend dat de verzorging en opvoeding van kinderen vooral wordt verricht door personen met jonge inwonende kinderen. Personen met oudere kinderen besteden nog maar weinig tijd aan kindercare en -opvoeding. Zo spendeert een vrouw met jonge kinderen (jonger dan zeven jaar) maar liefst twaalf uur per week aan de verzorging en opvoeding van de kinderen, terwijl een vrouw met oudere kinderen (zeven jaar en ouder) nog maar één uur en zeventien minuten per week hiermee in de weer is. Oudere kinderen vragen beduidend minder tijd in termen van verzorging (wassen, aankleden, voeden, ...) en opvoeding. Bovendien moeten we in rekening brengen dat we met oudere kinderen de inwonende kinderen tot en met vijftientig jaar bedoelen: inwonende tieners en twintigers doen de gemiddelde tijd besteed aan zorg en opvoeding ongetwijfeld sterk dalen.

Daarnaast stellen we vast dat vrouwen met jonge of oudere kinderen heel wat meer kindercare- en opvoedingstaken verrichten dan mannen. Dit geldt ook voor vrouwen zonder kinderen. Bekijken we personen met kleine kinderen, dan blijkt dat vrouwen meer dan het dubbele van hun tijd investeren in de kindercare en opvoeding. Voor elke tien uren die mannen besteden aan de zorg en opvoeding van kinderen, staan er maar liefst 22,39 voor de vrouwen. De genderongelijkheid inzake tijd die besteed wordt aan kindercare en opvoeding is bovendien over de afgelopen zes jaar nog toegenomen.

2.3 Mantelzorg

Naast de dagelijkse zorg voor het huishouden en de kinderen uit het eigen gezin, verlenen ook heel wat vrouwen en mannen regelmatig hulp aan bijvoorbeeld zieke buren, familieleden of kennissen. We spreken hier over mantelzorg. Het concept mantelzorg kan op verschillende wijzen worden ingevuld. Jacobs e.a. (2007) spreken over sociaal-emotionele, huishoudelijke, en/of persoonsverzorgende taken die iemand uitvoert voor zieken, voor personen met een handicap of voor andere zorgbehoevende personen, en dit buiten het kader van zijn of haar beroep. In de tijdsbestedingsdata die wij gebruiken voor deze monitor worden onder mantelzorg de volgende items begrepen: het zorgen voor volwassenen; lichamelijke zorgen verstrekken aan ouderen of zieken; lichamelijke zorgen verstrekken aan een andere volwassene (massage, kapper, ...); iemand spreken, inlichten, aanraden; met iemand naar de dokter gaan, naar het hospitaal gaan, op ziekenhuisbezoek gaan; en andere zorgen aan volwassenen verstrekken. De som van deze items levert ons een beeld op van de tijd die vrouwen en mannen aan mantelzorg besteden.

a Werkenden met inwonende kinderen jonger dan zeven jaar

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – mantelzorg door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

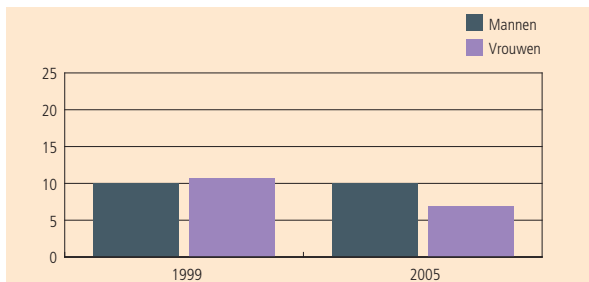
1999	10,67
2005	6,91

Tijd gependend aan mantelzorg door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	0:30	0:55
Vrouwen	0:32	0:38

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Mantelzorg door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, aantal vrouwen op tien mannen

b Werkenden met inwonende kinderen van zeven jaar en ouder

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – mantelzorg door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

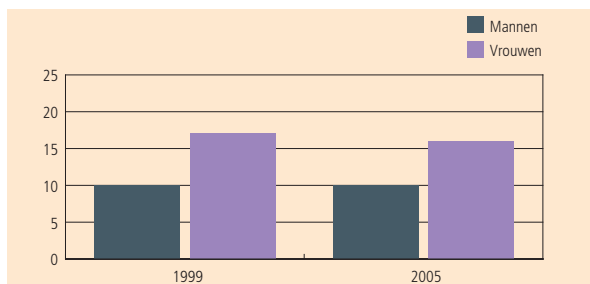
1999	17,08
2005	16,00

Tijd gespendeerd aan mantelzorg door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	0:24	0:40
Vrouwen	0:41	1:04

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Mantelzorg door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, aantal vrouwen op tien mannen

c Werkenden zonder inwonende kinderen

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – mantelzorg door werkenden zonder inwonende kinderen

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

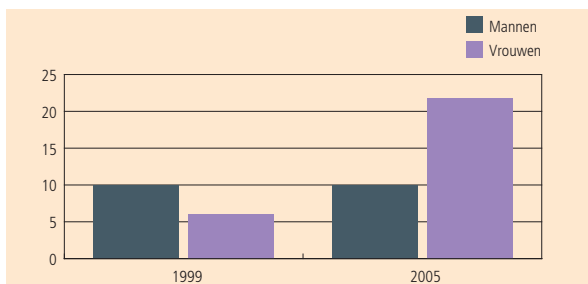
1999	6,04
2005	21,82

Tijd gespendeerd aan mantelzorg door werkenden zonder inwonende kinderen, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	0:53	0:33
Vrouwen	0:32	1:12

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Mantelzorg door werkenden zonder inwonende kinderen, aantal vrouwen op tien mannen

d Alle werkenden

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – mantelzorg door werkenden

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

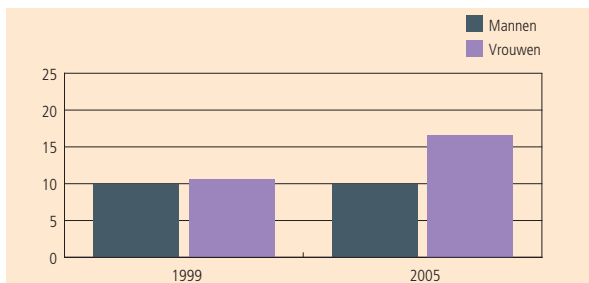
1999	10,59
2005	16,58

Tijd gespendeerd aan mantelzorg door werkenden, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	0:34	0:38
Vrouwen	0:36	1:03

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Mantelzorg door werkenden, aantal vrouwen op tien mannen

Algemeen bekeken is de tijd die men per week besteedt aan mantelzorg erg klein. We merken op dat het gaat om de gemiddelde tijd – personen die geen mantelzorg verrichten doen dit gemiddelde sterk dalen.

Uit een studie van het CBGS (2007) bleek reeds dat er slechts een beperkte samenhang bestaat tussen gender en het al dan niet verlenen van mantelzorg. Vrouwen zijn maar iets vaker mantelzorger dan mannen. Het al dan niet verlenen van mantelzorg is aldus weinig gendergevoelig. Gaat het echter over de aard en de intensiteit van de zorg, dan blijkt dat vrouwen toch net iets vaker tot de meest intensieve mantelzorgers behoren (Jacobs, Lodewijckx, 2007). Ook in de hierboven gepresenteerde data stellen we vast dat de mantelzorg in termen van tijdsbesteding vooral een vrouwenaangelegenheid is: vrouwen besteden meer tijd aan mantelzorg dan mannen.

Een uitzondering hierop vormen de vrouwen met kleine kinderen. Deze spenderen heel wat minder tijd aan mantelzorg, namelijk achtendertig minuten per week, tegenover één uur en vier minuten per week bij vrouwen met oudere kinderen en één uur en twaalf minuten per week bij vrouwen zonder inwonende kinderen (data voor 2005).

Daarnaast wijzen de cijfers uit dat de hoeveelheid tijd die men besteedt aan mantelzorg zowel bij werkende vrouwen met en zonder kinderen als bij werkende mannen met kinderen is toegenomen over de periode van 1999 tot 2005.

2.4 Vrijwilligerswerk

Gegevens over de arbeidsparticipatie van vrouwen en mannen beperken zich meestal tot deelname aan de formele, betaalde arbeidsmarkt. Toch verricht zo'n 17% van de Vlamingen, dus ongeveer één op zes, regelmatig vrijwilligerswerk. Vrouwen en mannen zijn hierbij ongeveer even actief en verrichten vooral vrijwilligerswerk in sectoren die aansluiten bij de lokale leefwereld (kerk, school, sport, ...) (Godemont, e.a., 2006).

In dit deel zoomen we in op de tijd die Vlaamse vrouwen en mannen besteden aan vrijwilligerswerk. We stippen aan dat er op dit vlak een zeer grote differentiatie bestaat. Bij vier op de tien vrijwilligers is de inzet beperkt tot één of twee uur per week, bij ruim een kwart beloopt deze evenwel tussen vijf en tien uur per week en bij één op acht zelfs meer dan tien uur. Zoals kan verwacht worden speelt hier het al dan niet beroepsactief zijn van de vrijwilligers een belangrijke rol, in die zin dat de intensiteit gemiddeld een pak hoger ligt bij niet-beroepsactieve vrijwilligers. Zo vonden Godemont e.a. (2006) een hogere intensiteit bij jongeren (eerder nog niet werkend) en 55-plus-sers (eerder niet meer werkenden). Al dan niet beroepsactief zijn, heeft in Vlaanderen weinig invloed op het al dan niet verrichten van vrijwilligerswerk, maar het bepaalt dus wel sterk de intensiteit van het vrijwillige engagement (Godemont, e.a., 2006).

De gegevens die wij presenteren in dit deel geven het gemiddelde weer van de werkenden. De intensiteit zal dus naar alle waarschijnlijkheid lager liggen – het betreft immers beroepsactieven –, en bovendien betreft het gemiddelden – de werkenden die geen vrijwilligerswerk verrichten doen dit gemiddelde sterk dalen.

a Werkenden met inwonende kinderen jonger dan zeven jaar

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – vrijwilligerswerk door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

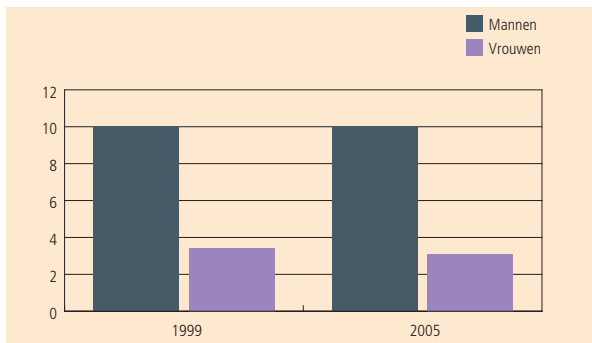
1999	3,42
2005	3,11

Tijd gespendeerd aan vrijwilligerswerk door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	0:38	0:45
Vrouwen	0:13	0:14

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Vrijwilligerswerk door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, aantal vrouwen op tien mannen

b Werkenden met inwonende kinderen van zeven jaar en ouder

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – vrijwilligerswerk door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal manuren)*10

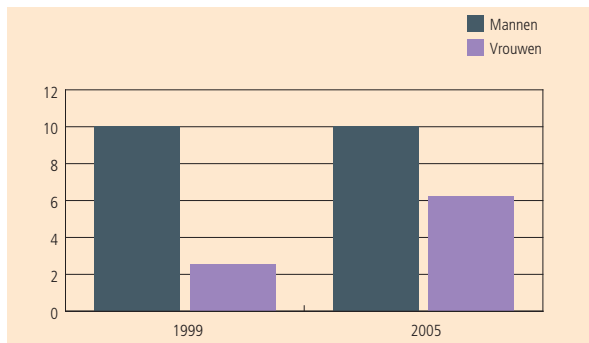
1999	2,54
2005	6,22

Tijd gespendeerd aan vrijwilligerswerk door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	1:07	1:22
Vrouwen	0:17	0:51

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Vrijwilligerswerk door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, aantal vrouwen op tien manuren

c Werkenden zonder inwonende kinderen

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – vrijwilligerswerk door werkenden zonder inwonende kinderen

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

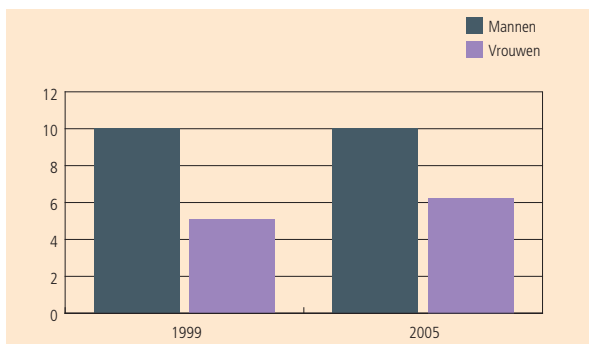
1999	5,08
2005	6,25

Tijd gespendeerd aan vrijwilligerswerk door werkenden zonder inwonende kinderen, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	1:01	0:40
Vrouwen	0:31	0:25

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Vrijwilligerswerk door werkenden zonder inwonende kinderen, aantal vrouwen op tien mannen

d Alle werkenden

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – vrijwilligerswerk door werkenden

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

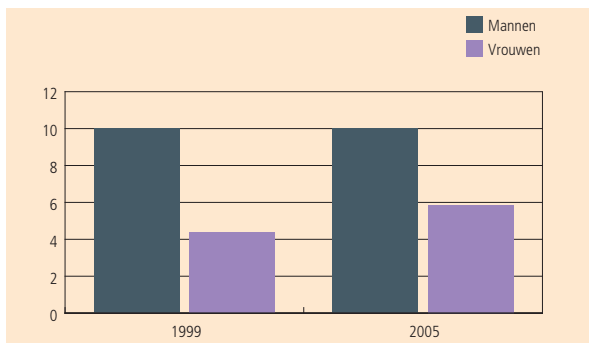
1999	4,37
2005	5,86

Tijd gespendeerd aan vrijwilligerswerk door werkenden, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	1:04	0:58
Vrouwen	0:28	0:34

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Vrijwilligerswerk door werkenden, aantal vrouwen op tien mannen

De hoeveelheid tijd die men per week besteedt aan het vrijwilligerswerk is, net zoals de hoeveelheid tijd die men besteedt aan mantelzorg, eerder beperkt. Twee zaken vallen ons op. Ten eerste besteden mannen meer tijd dan vrouwen aan vrijwilligerswerk. Ten tweede stellen we vast dat zowel mannen als vrouwen met oudere kinderen heel wat meer tijd spenderen aan vrijwilligerswerk dan vrouwen en mannen met jonge kinderen. Wellicht wordt de tijd die vrijkomt door het wegvallen van zorgtaken bij ouder wordende kinderen, ingevuld met vrijwilligerswerk. Dit vrijwilligerswerk kan trouwens voor een deel gebonden zijn aan (één van) de kinderen: taken in de school, jeugdbeweging of sportclub van zoon- of dochterlief worden vaak op vrijwillige basis door de ouders uitgevoerd.

Bekijken we de cijfers doorheen de tijd, dan stellen we vast dat voor vrouwen en mannen zonder inwonende kinderen de omvang van het vrijwilligerswerk, in termen van tijdsbesteding, is afgenomen. Vrouwen en mannen met kinderen ouder dan zeven jaar besteden daarentegen beduidend meer tijd aan vrijwilligerswerk.

3 Totaal van betaalde en onbetaalde arbeid

Ten slotte bekijken we de totale tijd besteed aan arbeid, dit is de som van alle beroeps- en gezinsarbeid die werkenden met of zonder inwonende kinderen verrichten. Ook het vrijwilligerswerk wordt opgenomen in deze totalen.

a Werkenden met inwonende kinderen jonger dan zeven jaar

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – totaal van betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

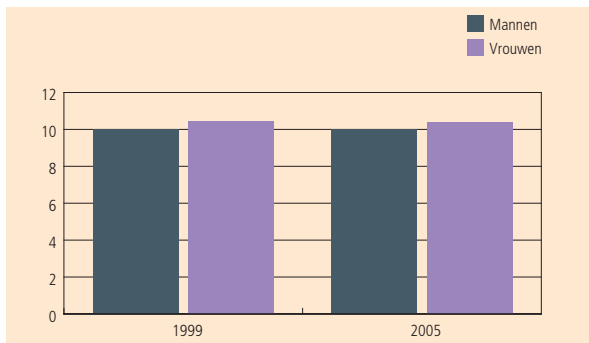
1999	10,44
2005	10,36

Tijd gespendeerd aan betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	57:21	53:35
Vrouwen	59:53	55:30

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Totaal van betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, aantal vrouwen op tien mannen

b Werkenden met inwonende kinderen van zeven jaar of ouder

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – totaal van betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen van zeven jaar of ouder

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal manuren)*10

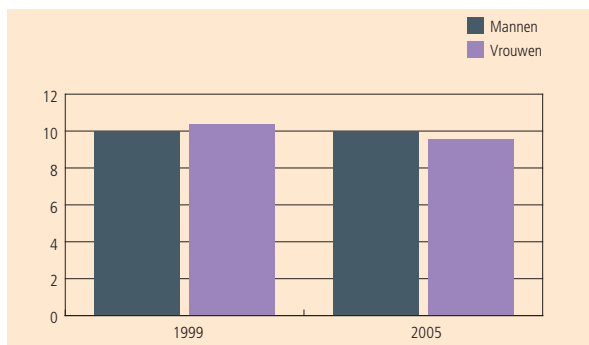
1999	10,39
2005	9,55

Tijd gespendeerd aan betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen van zeven jaar of ouder, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	51:46	52:49
Vrouwen	53:47	50:27

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Totaal van betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen van zeven jaar of ouder, aantal vrouwen op tien manuren

c Werkenden zonder inwonende kinderen

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – totaal van betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

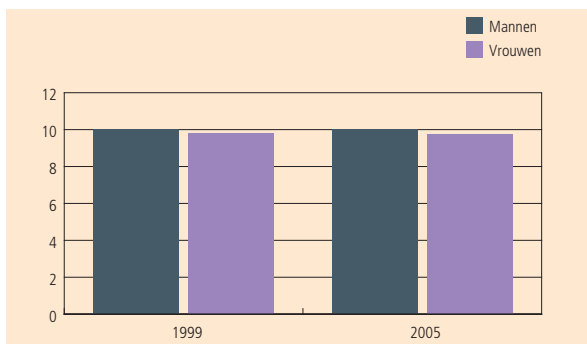
1999	9,8
2005	9,75

Tijd gespendeerd aan betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	50:07	49:18
Vrouwen	49:08	48:04

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Totaal van betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen, aantal vrouwen op tien mannen

d Alle werkenden

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – totaal van betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden

Omschrijving: sekseratio = (aantal vrouwen/aantal mannen)*10

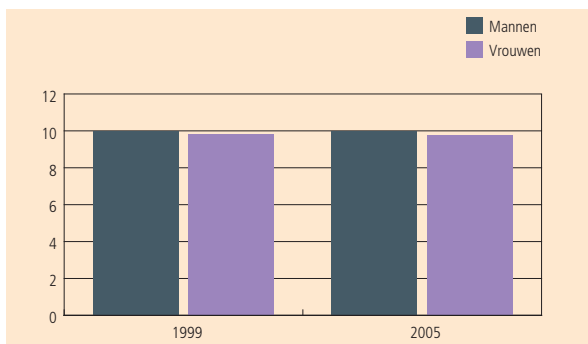
1999	10,36
2005	9,97

Tijd gespendeerd aan betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden, in uren en minuten, op weekbasis

	1999	2005
Mannen	51:06	50:25
Vrouwen	52:57	50:16

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Totaal van betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden, aantal vrouwen op tien mannen

In dit derde deel bekijken we de totale hoeveelheid tijd die vrouwen en mannen besteden aan 'werk'. We maken de som van de tijd besteed aan zowel de betaalde als de onbetaalde arbeid (huishoudelijke taken, kindzorg en -opvoeding, en mantelzorg). Ook de tijd besteed aan vrijwilligerswerk wordt opgenomen in het totaal.

Literatuur wijst uit dat in gezinnen met twee werkende partners en kinderen de totale arbeid of werklast het hoogst ligt, zowel voor mannen als voor vrouwen. Dit zijn de zogenaamde drukke gezinnen tijdens het spitsuur van hun leven (Carton, 2003). Ook op basis van de tijdsbestedingsdata stellen we vast dat de werklast het hoogst ligt bij werkenden met (vooral jonge) kinderen.

Bekijken we vervolgens de verschillen in totale arbeid tussen vrouwen en mannen. Eerst en vooral valt op dat deze klein zijn. Op weekbasis werken vrouwen met jonge kinderen zo'n twee uur meer dan mannen. Vrouwen met oudere kinderen werken dan weer minder dan mannen, al was dit in 1999 nog omgekeerd. Vrouwen zonder inwonende kinderen werken ten slotte zo'n uur en een kwartier per week minder dan mannen zonder inwonende kinderen. Bekijken we het totaal van alle werkenden, dan is er op weekbasis slechts een verschil van negen minuten tussen beide geslachten.

De gedachte van een dubbele dagtaak – in de letterlijke, kwantitatieve betekenis van het woord – bij beroepsactieve vrouwen kunnen we aldus naar het rijk der fabelen verwijzen. De mythe van de dubbele dagtaak is trouwens al in eerder onderzoek ontkracht (Carton, 2003). Elchardus en Glorieux (1994, geciteerd in Carton, 2003) geven aan dat de uitdrukking 'dubbele dagtaak' beter wordt vervangen door 'dubbele verantwoordelijkheid' om zo de specificiteit van de tijdsbesteding van vrouwen beter te vatten.

Ten slotte stellen we vast dat de (kleine) ongelijkheden tussen vrouwen en mannen voor alle werkenden (met of zonder jonge of oudere kinderen) afgenomen zijn over de periode 1999-2005. De genderkloof inzake het totaal aan werk is dus klein. Het grote verschil zit niet in de hoeveelheid werk dat vrouwen en mannen verzetten, maar zit in de aard van het werk.

4 De verhouding onbetaalde en betaalde arbeid

In dit deel bekijken we voor elke categorie de verhouding van de onbetaalde arbeid (huishoudelijke taken, kinderopvoeding, mantelzorg en vrijwilligerswerk) op de betaalde arbeid, en dit telkens voor vrouwen en mannen. Het betreft hier dus geen seksratio's zoals in de vorige delen, maar een ratio van de omvang van de onbetaalde arbeid op deze van de betaalde arbeid.

a Werkenden met inwonende kinderen jonger dan zeven jaar

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – verhouding onbetaalde arbeid op betaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar

Omschrijving: (aantal uren onbetaalde arbeid / aantal uren betaalde arbeid)*10

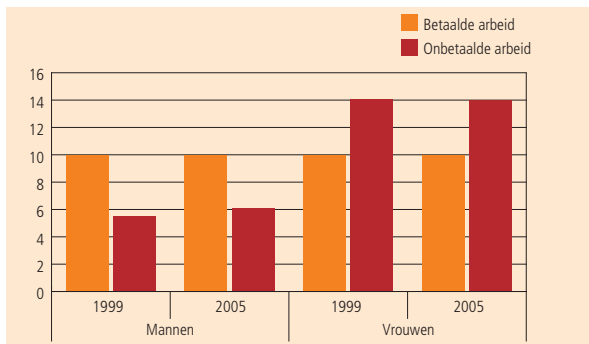
	1999	2005
Mannen	5,5	6,12
Vrouwen	14,07	13,98

Totale tijd besteed aan betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen jonger dan zeven jaar, in uren en minuten, op weekbasis

		1999	2005
Mannen	Betaalde arbeid	37:05	33:14
	Onbetaalde arbeid	20:24	20:21
Vrouwen	Betaalde arbeid	24:53	22:53
	Onbetaalde arbeid	35:00	32:34

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Aantal uren onbetaalde arbeid op tien uren betaalde arbeid, bij werkende mannen en vrouwen met inwonende kinderen jonger dan zeven jaar

b Werkenden met inwonende kinderen van zeven jaar en ouder

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – verhouding onbetaalde arbeid op betaalde arbeid door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder

Omschrijving: (aantal uren onbetaalde arbeid / aantal uren betaalde arbeid)*10

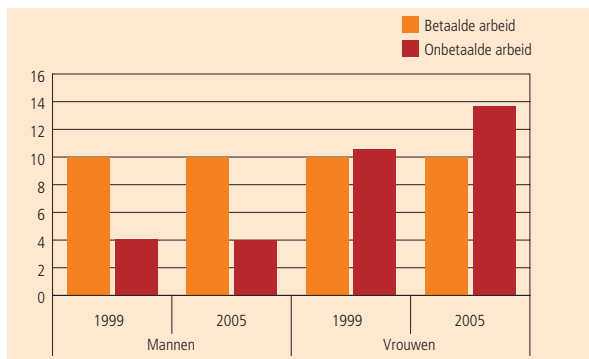
	1999	2005
Mannen	4,08	4,02
Vrouwen	10,57	13,67

Totale tijd besteed aan betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden met kinderen van zeven jaar en ouder, in uren en minuten, op weekbasis

		1999	2005
Mannen	Betaalde arbeid	37:00	37:20
	Onbetaalde arbeid	15:06	15:29
Vrouwen	Betaalde arbeid	26:09	21:19
	Onbetaalde arbeid	27:38	29:08

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Aantal uren onbetaalde arbeid op tien uren betaalde arbeid, bij werkende mannen en vrouwen met inwonende kinderen van zeven jaar of ouder

c Werkenden zonder (inwonende) kinderen

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – verhouding onbetaalde arbeid op betaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen

Omschrijving: (aantal uren onbetaalde arbeid / aantal uren betaalde arbeid)*10

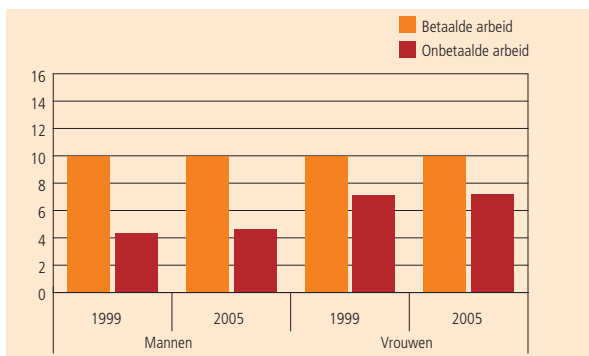
	1999	2005
Mannen	4,38	4,61
Vrouwen	7,12	7,2

Totale tijd besteed aan betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden zonder inwonende kinderen, in uren en minuten, op weekbasis

		1999	2005
Mannen	Betaalde arbeid	34:58	33:45
	Onbetaalde arbeid	15:19	15:33
Vrouwen	Betaalde arbeid	28:42	27:57
	Onbetaalde arbeid	20:26	20:07

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Aantal uren onbetaalde arbeid op tien uren betaalde arbeid, bij werkende mannen en vrouwen zonder inwonende kinderen

d Alle werkenden

Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – verhouding onbetaalde arbeid op betaalde arbeid door werkenden

Omschrijving: (aantal uren onbetaalde arbeid / aantal uren betaalde arbeid)*10

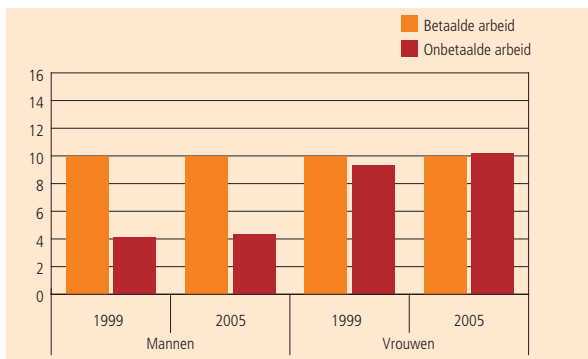
	1999	2005
Mannen	4,14	4,38
Vrouwen	9,3	10,2

Totale tijd besteed aan betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden, in uren en minuten, op weekbasis

		1999	2005
Mannen	Betaalde arbeid	36:09	35:03
	Onbetaalde arbeid	14:57	15:22
Vrouwen	Betaalde arbeid	27:26	24:53
	Onbetaalde arbeid	25:31	25:23

Bron: Glorieux, Ignace & Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudgetonderzoek' (www.time-use.be), Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel. Bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid.

Aantal uren onbetaalde arbeid op tien uren betaalde arbeid, bij werkende mannen en vrouwen

In dit laatste deel zetten we het totaal aan onbetaalde arbeid (huishoudelijke taken, kinderopvoeding, mantelzorg) af tegen het totaal aan betaalde arbeid. We stellen vast dat mannen met en zonder kinderen heel wat meer tijd spenderen aan betaalde arbeid dan aan onbetaalde arbeid. Bij vrouwen met kinderen zien we een omgekeerde patroon: zij spenderen meer tijd aan onbetaalde arbeid dan aan betaalde arbeid. Vermits enkel de betaalde arbeid een inkomen verschaft, meestal administratief geregistreerd wordt, en er ook fiscale en sociale zekerheidsbijdragen betaald worden, levert betaalde arbeid meer zekerheid op dan onbetaalde arbeid. Vrouwen lopen hierdoor meer risico om in een situatie van (gedeeltelijke) financiële afhankelijkheid terecht te komen.

Van een gelijke verdeling van gezins- en beroepstaken is momenteel aldus nog helemaal geen sprake. Het volledige combinatiemodel zoals gedefinieerd door Van Dongen e.a. (2001) is nog niet meteen voor morgen. In dit model zouden partners tijdens de diverse gezinsfasen voldoende tijd blijven besteden aan beroepsarbeid, gezinsarbeid, sociale arbeid en vrije tijd. Bovendien zou de relatieve verdeling tussen de partners zoveel mogelijk gelijk zijn en blijven tijdens de diverse gezinsfasen (Carton, 2004). Een gegenderde verdeling van de betaalde en de onbetaalde arbeid binnen een gezin blijkt in Vlaanderen echter de norm te zijn en te blijven.

Vooraf in gezinnen met oudere kinderen stellen we vast dat de vrouwen nog meer onbetaalde arbeid verrichten dan zes jaar geleden. Het is waarschijnlijk dat de – gegenderde – rolverdeling en de patronen ontstaan na de geboorte van de kinderen zich moeilijk laten veranderen. Toch willen we ook wijzen op een positieve noot in bovenstaande data. In de jonge gezinnen blijkt de man anno 2005 namelijk meer onbetaalde arbeid op zich te nemen dan zes jaar terug. Misschien kunnen we hier een teken van bewustwording zien, jonge vaders die meer gezinsarbeid opnemen.

5 Besluit

Loonarbeid en gezinsarbeid zijn niet gelijk verdeeld over vrouwen en mannen. Hoewel vrouwen en mannen in beide domeinen participeren, blijft de traditionele rolverdeling overeind. Mannen besteden, ongeacht de gezinssituatie, meer tijd aan betaalde arbeid dan vrouwen. Vrouwen van hun kant nemen het grootste deel van de huishoudelijke taken op zich.

De tijdsbesteding verschilt erg naar het al dan niet hebben van kinderen. Kinderen maken een verschil in werkbelasting. Hierbij is de leeftijd van het kind een belangrijke factor. Oudere kinderen vragen niet enkel minder zorg, maar kunnen zelfs al een beetje bijdragen aan het huishoudelijke werk. Vandaar dat we in dit hoofdstuk de werkenden onder verdeelden in drie categorieën: werkende vrouwen en mannen met jonge kinderen, werkende vrouwen en mannen met kinderen die zeven jaar en ouder zijn, en vrouwen en mannen zonder inwonende kinderen. Het gaat dan telkens om inwonende kinderen. Met het oog op het combineren van arbeid en gezin vergeleken we de tijd gespendeerd aan betaalde en onbetaalde arbeid tussen deze drie categorieën.

Bekijken we eerst de vrouwen en mannen met jonge kinderen. Deze vrouwen werken maar liefst zo'n tien uur en twintig minuten minder per week dan mannen met jonge kinderen. In plaats daarvan spenderen deze vrouwen heel wat tijd aan informele onbetaalde arbeid, meer nog dan vrouwen met oudere kinderen of dan vrouwen zonder inwonende kinderen.

Toch is de genderkloof, zowel inzake betaalde arbeid als inzake onbetaalde arbeid, het grootst bij vrouwen en mannen met kinderen van zeven jaar en ouder. Deze vrouwen besteden heel wat meer tijd aan onbetaalde arbeid en heel wat minder tijd aan betaalde arbeid dan de mannen. Bovendien is over de periode 1999-2005 de ongelijkheid tussen vrouwen en mannen met oudere kinderen op het vlak van de tijd besteed aan betaalde arbeid nog toegenomen. Ook het aantal uren dat een vrouw met kinderen ouder dan zeven jaar aan onbetaalde arbeid besteed, is nog toegenomen over de vermelde periode.

Maken we de som van de tijd besteed aan zowel de betaalde als de onbetaalde arbeid, dan stellen we vast dat de totale omvang van tijd besteed aan 'werk' voor vrouwen en mannen niet zo erg veel van elkaar verschilt. Beide geslachten investeren ongeveer evenveel

van hun tijd in 'werk': dit kan dan zowel het betaalde werk zijn, het vrijwilligerswerk, de mantelzorg en de gezinsarbeid (huishoudelijke taken, zorg voor kinderen, opvoeding). Hoewel de totale omvang van tijd die gespendeerd wordt aan 'werk' voor beide geslachten gelijk oploopt, merken we grote verschillen in de aard van het werk. Mannen spenderen het meeste tijd aan het betaalde werk terwijl vrouwen het meeste tijd in gezinsarbeid investeren.

Net omdat beide vormen van arbeid – de betaalde en de onbetaalde vorm – op een verschillende wijze worden gewaardeerd in onze samenleving, is het van belang dat hier een min of meer evenwichtige verdeling plaatsvindt. Zoals we reeds aanhaalden, houdt het traditionele rollenpatroon in onze huidige samenleving – waar paren niet steeds een leven lang samen blijven – bepaalde gevaren in, in het bijzonder voor vrouwen. Bovendien levert betaalde arbeid niet enkel financiële zekerheid en onafhankelijkheid op, maar ook kansen tot ontwikkeling en ontplooiing. Om betaalde arbeid echter te kunnen combineren met gezinsarbeid zijn ondersteunende maatregelen voor de gezinnen zeer wenselijk. Verder in deze monitor nemen we twee types van zulke beleidsmaatregelen onder de loep. Eerst bekijken we de behoefte aan en het aanbod van kinderopvang, vervolgens gaan we in op het gebruik van verlofstelsels.

Wie doet wat? / 109

III

Formele kinderopvang: een randvoorwaarde voor arbeidsmarkt- participatie

In het verleden werd kinderopvang gezien als een noodzakelijk kwaad. Het was de arbeidsmarkt en de beroepssituatie van de ouders die kinderen in externe opvang dwongen. Aan de ontwikkeling van het kind werd geen aandacht besteedt, de opvang werd enkel georganiseerd in functie van de arbeid van de ouders. De eerste kinderdagverblijven zijn opgericht in het licht van de opkomende industrialisatie. Woon- en werkplek werden van elkaar gescheiden en het hoofdelijk inkomen werd geïntroduceerd in plaats van de perceptie van het inkomen vanuit het gezin (Vandenbroeck, 2004). Tot de jaren zestig werd vooral de man gezien als kostwinner en de vrouw als verzorgster, sinds de jaren zeventig heeft de toenemende deelname van vrouwen aan de arbeidsmarkt er mee toe geleid dat de vraag naar kinderopvang toenam (Farfan-Portet et al., 2005). Er was nood aan goedkope werkrachten en vrouwen werden daarom ingeschakeld in het arbeidscircuit (Vandenbroeck, 2004). Ook het aanbod van kinderopvang nam toe in de jaren zeventig. De politieke wil van de toenmalige ministers van Volksgezondheid en Begroting ligt mee aan de basis van deze groei. Bovendien heeft de feministische beweging hier een beïnvloedende rol gespeeld. Kinderopvang werd een sociale voorziening, die aansloot bij de arbeidsmarktpositie van ouders. Ook in de jaren tachtig en negentig zal kinderopvang vanuit dit oogpunt bekeken worden. Het zal pas rond de eeuwwisseling zijn, eer men spreekt over een basisvoorziening voor iedereen. Zo zal men trachten de sociale verschillen tegen te gaan (Vandenbroeck, 2004). Het belang van kinderopvang wordt in toenemende mate erkend (Kind en Gezin, 2007). De maatschappij kan er baat bij hebben te investeren in kwalitatief hoogstaande opvang voor jonge kinderen, waarbij rekening wordt gehouden met de ontwikkeling van het kind. Gezin en externe dagopvang kunnen gezien worden als twee pedagogische pijlers die elkaar aanvullen (Van Dongen 2004). Het educatieve aspect zal verder in deze tekst niet behandeld worden. Het doel is louter een weergave trachten te geven van de afstemming van het aanbod op de behoefte. Daarom zal achtereenvolgens de tewerkstellingssituatie van jonge ouders, het aanbod en het gebruik van kinderopvang beschreven worden. Om in laatste instantie een indicator te creëren die de dekkingsgraad van de kinderopvang in Vlaanderen weergeeft.

Vanuit de OESO-landen neemt de bezorgdheid ten aanzien van kinderopvang de laatste jaren sterk toe. Dit is een gevolg van de stijgende vraag naar kwalitatief hoogstaande kinderopvang, waarbij rekening wordt gehouden met de sociale en educatieve ontwikke-

ling van jonge kinderen (OECD, 2008). De laatste jaren veranderde de gezinssamenstelling, bovendien was er een toename in het aantal vrouwen op de arbeidsmarkt (waaronder ook veel vrouwen met jonge kinderen) en zijn er steeds meer vrouwen die aan het hoofd staan van een eenoudergezin. Er is de toenemende nood om de ouderlijke, familiale en werkgerelateerde verantwoordelijkheden met elkaar in overeenstemming te brengen. Daarnaast is er de beschouwing om vrouwen op de arbeidsmarkt te houden in tijden van een tekort aan hoogopgeleide werknemers (OECD, 2008).

Uit een onderzoek, gevoerd door het HIVA, blijkt dat het kunnen blijven uitoefenen van hun beroep de voornaamste reden voor moeders is om gebruik te maken van kinderopvang (Vanpée et al, 2000). Het blijkt echter dat als een van beide ouders stopt met werken of deeltijds aan het werk gaat, dit meestal de moeders zijn. De tijd die ze uitsparen door niet uit werken te gaan, wordt vooral in het gezin geïnvesteerd (Van Woensel 2006). Mannen kunnen ook meer dan vrouwen een beroep doen op hun inwonende partner om de kinderen op te vangen wanneer ze zelf aan het werk zijn. De zorg voor de kinderen is dus nog steeds voornamelijk een vrouwenzaak. Kinderopvang kan een instrument zijn om vrouwen de kans te geven te participeren op de arbeidsmarkt, zoals uiteengezet in de conclusie van de Europese raad in Barcelona in 2002 (Farfan-Portet et al. 2005). Door minder te werken of tijdelijk uit de arbeidsmarkt te stappen, wordt het vaak moeilijker om achteraf de professionele draad weer op te pikken.

Volgens Ghysels en Debacker (2007), besteden ouders in Vlaanderen – ongeacht hun beroepspositie – veel tijd aan hun kinderen. Heel wat ouders blijken er ook de voorkeur aan te geven zelf voor hun kinderen te zorgen en hun arbeidssituatie hieraan aan te passen. Daarnaast stellen de onderzoekers echter dat de beleidspiste om zoveel mogelijk personen op beroepsactieve leeftijd aan het werk te krijgen, effecten zal hebben op het vlak van kinderopvang.

1 Het opvanglandschap in Vlaanderen

De regie van kinderopvang in Vlaanderen is in handen van Kind & Gezin. Zij organiseert de opvang niet zelf, maar geeft attesten van erkenning of toezicht aan de opvanginitiatieven die voldoen aan de wettelijke voorwaarden. Door het decreet van 29 mei 1984, werd de Vlaamse instelling Kind & Gezin opgericht, hiermee werd het vroegere NWK vervangen in Vlaanderen. De taak van Kind en Gezin wordt in Artikel 4.§1 omschreven, onder deze omschrijving valt onder meer: "De opvang van het jonge kind naar aanleiding van de arbeid- of leefsituatie in het gezin en naar aanleiding van probleem- of crisissituaties in het gezin" (Vandenbroeck, 2004).

Een eerste onderscheid dat kan worden gemaakt, is dat tussen formele en informele kinderopvang. Informele opvang is de opvang door grootouders, familie, vrienden of kennissen en de opvang die plaatsvindt in het thuismilieu van het kind (huispersoneel, au pair, babysit, ...). Volgens Van Woensel (2006) is het de informele opvang die het meeste gebruikt wordt in het Vlaamse Gewest (cijfers van 2005). Formele kinderopvang weegt zwaarder door op het gezinsbudget dan informele opvang, die meestal gratis is. In dit eerste deel wordt een overzicht gegeven van de soorten opvang waarvan ouders in Vlaanderen gebruik kunnen maken.

1.1 Soorten formele opvang

Enkel voor de formele kinderopvang treedt de Vlaamse overheid regulerend op. In de formele opvang bestaan verschillende vormen. Kinderen kunnen worden opgevangen in gezinnen of in groepen. Er kan vervolgens binnen deze formele kinderopvang een onderscheid worden gemaakt tussen erkende opvang en opvang onder toezicht van Kind en Gezin.

Soorten kinderopvang

	Erkende (en gesubsidieerde) opvang	Zelfstandige opvang
Gezinsopvang	diensten voor onthaalouders	zelfstandige onthaalouders
Groepsopvang	erkende kinderdagverblijven	mini-crèches en zelfstandige kinderdagverblijven
	initiatieven voor buitenschoolse opvang	schoolopvang
	buurt- en nabijheidsdiensten	

Bron: Kind & Gezin

De erkende opvang wordt gesubsidieerd en dit heeft voor gevolg dat de prijs voor de opvang wordt berekend op basis van het inkomen van de ouders. Zo kunnen we de formele opvangmogelijkheden ruwweg opdelen in betaalbare opvang (de gesubsidieerde) en duurder (zelfstandige) opvang. Opgedeeld per leeftijd geeft dat volgend plaatje.

Voor kinderen onder de drie jaar zijn er kinderdagverblijven en onthaalouders die aangesloten zijn bij een erkende dienst. Men biedt opvang aan een prijs die wettelijk geregeld is en rekening houdt met het inkomen.

Daarnaast kunnen kinderen tot 3 jaar ook terecht bij een zelfstandige onthaalouder of in een zelfstandig kinderdagverblijf of minicrèche, deze initiatieven bepalen zelf welke prijs ze vragen voor de opvang.

Voor kinderen boven de drie jaar zijn er verschillende buitenschoolse opvangmogelijkheden.

Een initiatief voor buitenschoolse opvang (IBO) vangt kinderen op van de kleuterschool en het lager onderwijs, voor en na de schooluren en tijdens vakanties. De opvang is in groep en in speciaal ingerichte lokalen. De begeleiders zijn hiertoe opgeleid. Een IBO mag zelf de opvangprijs bepalen, maar moet binnen de wettelijk vastgelegde grenzen blijven.

Voor een lokale dienst voor buurtgerichte opvang die verbonden is aan een erkend kinderdagverblijf geldt de financiële bijdrage voor erkende kinderdagverblijven. Opvang in een lokale dienst voor buurtgerichte opvang is een kleinschalige opvang waar ouders en kinderen uit de buurt terecht kunnen voor laagdrempelige kinderopvang. Voor een lokale dienst verbonden aan een Buurt en Nabijheidproject geldt een lage financiële bijdrage die zij in de overeenkomst moeten vastleggen.

Vele scholen vangen kinderen voor en na de schooluren op. Deze opvang verschilt sterk van school tot school. Scholen bepalen zelf de prijs voor de opvang die ze bieden.

Wanneer een peuter of kleuter naar school gaat, kan hij of zij ook nog in het kinderdagverblijf terecht. Voor schoolgaande kinderen die opgevangen worden in dezelfde lokalen als baby's en peuters, rekent het kinderdagverblijf de wettelijk geregelde opvangprijs. Voor schoolgaande kinderen die opgevangen worden in aparte lokalen, dus niet samen met baby's en peuters in dezelfde ruimte, mag een erkend kinderdagverblijf zelf de prijs bepalen.

Voor werkzoekenden die een opleiding volgen is er de mogelijkheid gebruik te maken van gratis kinderopvang in door Kind en Gezin erkende diensten (Kind en Gezin).

1.2 Informele kinderopvang

Informele kinderopvang wordt verzorgd door grootouders, familie of vrienden, al dan niet mits betaling. Volgens Kind en Gezin (2007) is de informele opvang voor kinderen tussen 3 en 12 jaar de belangrijkste opvangvorm. 46% van de kinderen wordt opgevangen door regelingen met bekenden. Binnen het informele circuit blijken het vooral de grootouders te zijn die worden ingeschakeld voor de opvang van kinderen. De rangschikking naar frequentie van opvang toont, dat wanneer het jongste kind jonger is dan drie jaar, de grootouders op de derde plaats staan, voor jongste kinderen van 3 tot 5 jaar staan grootouders op de tweede plaats en wanneer de leeftijd van het jongste kind ligt tussen 6 en 11, staan grootouders zelfs op de eerste plaats wat frequentie van opvang betreft (Ghysels en Debacker, 2007).

Allerlei ontwikkelingen doen vermoeden dat de betrokkenheid van grootouders bij de kinderopvang in de toekomst zou kunnen afnemen. Een aantal factoren kan hierbij een rol spelen. Bijvoorbeeld doordat de activiteitsgraad van 50-plussers toeneemt, waardoor men minder tijd over heeft om voor de kleinkinderen te zorgen. Maar doordat het aantal kinderen per gezin afneemt zou de beschikbaarheid van grootouders kunnen toenemen. Naast de beschikbaarheid en de betrokkenheid, die ook nog door andere dan voorgenoemde factoren wordt beïnvloed, is er ook de bereidheid die meespeelt. In vroegere generaties werd het vaak vanzelfsprekend geacht dat de zorg voor de kleinkinderen werd opgenomen door de grootouders. De vraag rijst of deze vanzelfsprekendheid nog steeds een feit is (Herrebouw en Sannen, 2002). Volgens Ghysels en Debacker (2007) speelt het al dan niet tewerkgesteld zijn van de grootouders en hun gezondheidstoestand een rol, net zoals het al dan niet in de buurt wonen van de kleinkinderen.

Er bestaan allerlei redenen waarom ouders ervoor zouden kunnen kiezen hun kinderen te laten opvangen door hun eigen ouders of schoonouders. Volgens Vanpée (2000), betaalt slechts een klein percentage voor de opvang door grootouders, sommigen geven gunsten in natura in ruil, maar de overgrote meerderheid betaalt niet. Ouders die de mogelijkheid hebben om hun kinderen bij de grootouders in bewaring te geven, laten zich in hun beslissing leiden door verschillende motieven. De beslissing om de opvang over te laten aan de grootouders kan gebaseerd zijn op het feit dat de grootouders hun kleinkinderen graag zien, de grootouders het zelf graag hebben, het kindje de grootouders goed kent, men de grootouders

niet of minder moet betalen of men weet wat men heeft aan de grootouders als oppas (Vanpée et al, 2000). Ook de beschikbaarheid op vroege en late uren en flexibiliteit van de grootouders zijn mogelijke redenen om de grootouders in te schakelen voor de kinderopvang (Hedebouw en Sannen, 2002). De kinderen niet door de grootouders laten opvangen, kan ingegeven worden door de idee dat de belasting van de zorg voor de kleinkinderen te zwaar zou zijn, omdat grootouders de kinderen teveel zouden verwennen of dat de grootouders zouden zich teveel zouden moeien met het gezin. Een andere mogelijke reden kan de ouderwetsheid van grootouders zijn (Vanpée et al, 2000).

Aangezien informele opvang niet geregistreerd wordt door Kind en gezin, zal er in de rest van dit hoofdstuk enkel gebruik gemaakt worden van cijfers van formele opvang. Hierbij is het van belang te weten dat een groot aantal ouders zich ook wendt tot een informeel netwerk van familie, vrienden en burens om op de kinderen te letten.

1.3 Besluit

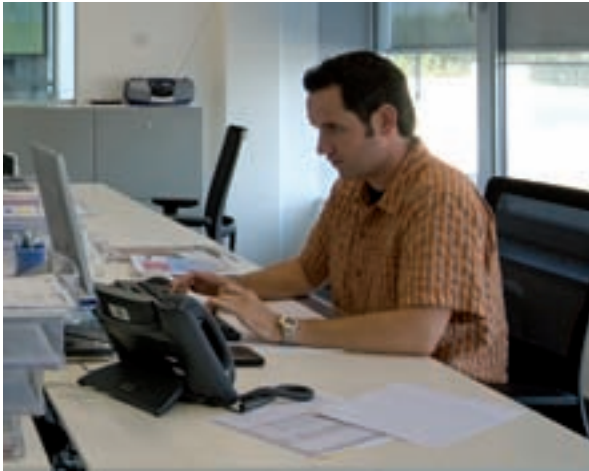
Er zijn verschillende soorten kinderopvang in Vlaanderen. Ruwweg kan een eerste opdeling gemaakt worden tussen formele en informele kinderopvang. Binnen het formele circuit wordt er naast de aangepaste vormen gerelateerd aan leeftijd ook een onderscheid gemaakt naar opvang waarvan de prijs berekend wordt op basis van het inkomen of voor opvang waar de prijs bepaald wordt door de voorziening zelf. De formele opvangvoorzieningen die zelf hun prijs bepalen zijn duurder, het gaat hier over privé-initiatieven die niet kunnen terugvallen op subsidies. Ouders die het minder breed hebben en nood hebben aan opvang voor hun kinderen, zouden dus gebruik moeten kunnen maken van het gesubsidieerde circuit.

Sommige ouders hebben de mogelijkheid terug te vallen op hun persoonlijk netwerk voor de opvang van hun kinderen. Zo kunnen bijvoorbeeld de grootouders worden ingeschakeld en in mindere mate familie of vrienden. Hier speelt de beschikbaarheid en de bereidheid van de grootouders of anderen een rol. Ouders kunnen – als de mogelijkheid zich al aandient – allerlei redenen en voorkeuren hebben waarom ze voor een bepaalde opvangvorm kiezen, vaak zorgt de financiële kant van de zaak voor een beperking van de keuzemogelijkheden.

In wat volgt zullen we de tewerkstellingssituatie van de ouders en het aanbod van dichterbij bekijken. We trachten te achterhalen of het aanbod voldoende tegemoet komt aan de behoefte, of iedereen evenveel mogelijkheden heeft wat opvang voor haar of zijn kinderen betreft en of de kinderopvang in Vlaanderen de beoogde betrachtingen inlost.

2 Tewerkstelling ouders

De keuze voor opvang is vaak afhankelijk van de tewerkstellings-situatie van de ouders. Er kan van uit worden gegaan dat ouders die beiden werken – of alleenstaande ouders met een baan – behoefte hebben aan kinderopvang. In functie van de verzorging van de kinderen kan ook gekozen worden om minder te gaan werken of om de zorgtaak uit te besteden. Ouders die voordien al deeltijds of niet werkten kunnen echter eveneens nood hebben aan kinderopvang. In dit hoofdstuk wordt de situatie geschetst van de tewerkstelling van mensen met kinderen in Vlaanderen. Er wordt rekening gehouden met de verschillende types van gezinnen, omdat de gezinssituatie waarin men zich bevindt vaak eigen behoeften met zich meebrengt.

2.1 Tewerkstelling ouders naar gezinstype

De opvangnoden kunnen verschillen naar type van gezinnen. Volgens Kind en Gezin is er ten aanzien van de opvang voor de nul tot driejarigen geen wezenlijk verschil voor kinderen waarvan de ouders met twee voltijds uit werken gaan en alleenstaande ouders die een voltijdse baan hebben. Kinderen van drie tot twaalf van een alleenstaande ouder die voltijds werkt, worden dan weer meer opgevangen door externen dan dat dit het geval is in gezinnen waar ouders samenwonen en beiden een voltijdse baan hebben (Kind en Gezin 2007). Het gaat hier uitsluitend over formele opvang. Onderstaande tabellen geven de tewerkstellingsituatie weer van ouders in 2004 en het totaal van 2003 als vergelijking. Aan de hand van de tewerkstellingsituatie kunnen we later de behoefte aan kinderopvang trachten te berekenen.

Tewerkstelling ouders naar gezinstype en leeftijd kinderen 2003-2004

Kinderen in 2-oudergezin	2003		2004		Totaal %
	Totaal %	Kinderen van 0 tot 3 jaar %	Kinderen van 3 tot 6 jaar %	Kinderen van 6 tot 12 jaar %	
Beide ouders voltijds werknemer	18,5	23,4	17,8	16,5	18,5
Een ouder voltijds, een ouder deeltijds werknemer	28,4	25,6	30,3	30,2	29,1
Beide ouders deeltijds werknemer	1,9	2,1	2,4	2,1	2,2
Een ouder voltijds werknemer, een zelfstandige	6,9	6,9	6,9	6,9	6,9
Een ouder voltijds werknemer, een niet-beroepsactief	17,9	18,3	17	17,1	17,4
Een ouder voltijds werknemer, een ouder andere (1)	1,2	0,9	0,9	0,7	0,8
Beide ouders zelfstandige	6	4	5,4	6,8	5,8
Een ouder zelfstandige, een ouder deeltijds werknemer	5,6	4,8	6	6,2	5,8
Een ouder zelfstandige, een niet-beroepsactief	5,1	4,4	5	5,4	5,1
Een ouder zelfstandige, een ouder andere (1)	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
Andere combinaties	8,2	9,4	8,2	8	8,4
Totaal	100	100	100	100	100

Kinderen in eenoudergezin	2003		2004		Totaal %
	Totaal %	Kinderen van 0 tot 3 jaar %	Kinderen van 3 tot 6 jaar %	Kinderen van 6 tot 12 jaar %	
Ouder voltijds werknemer	27,6	23,3	26,6	29	27,6
Ouder deeltijds werknemer	24,6	18,4	24,9	28	25,9
Ouder zelfstandige	6,7	5,3	6,2	7,1	6,7
Ouder niet-beroepsactief	38,4	51,4	40,9	34,8	38,6
Andere (1)	2,8	1,6	1,5	1,1	1,3
Totaal	100	100	100	100	100

Bron: Kind en Gezin – Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.

1 Andere: werkenden met onbepaald statuut of speciale prestaties en geschorsten RVA

In 2004 leefden 11,3% van de kinderen onder de twaalf jaar in een eenoudergezin en 85,1% van de kinderen jonger dan twaalf in een tweeoudergezin¹ (Kind in Vlaanderen, 2004).

35% van de kinderen die jonger zijn dan twaalf en leven in een tweeoudergezin (2004), heeft ouders die in een anderhalf systeem zitten (een voltijds werkende en een deeltijds werkende ouder of een zelfstandige en een deeltijds werkende ouder). Dit betekent dat een van beide ouders voltijds werkt en de andere deeltijds. Een tweede groep (31%) bestaat uit kinderen wier ouders allebei een voltijdse baan hebben. 26% van de kinderen onder twaalf uit een gezin waar beide ouders wonen, hebben slechts een werkende ouder. Van kinderen uit een eenoudergezin zijn daarentegen heel wat ouders niet beroepsactief. Hier leeft 39% van de kinderen bij een niet werkende, het gaat meestal om kinderen die inwonen bij hun moeder (Bron: Kind en Gezin: 2007).

Ghysels en Debacker (2007) stelden in hun onderzoek naar kinderopvang vast dat in eenoudergezinnen minder gebruik gemaakt wordt van kinderopvang, omdat men aangeeft flexibele uren te hebben op het werk. De auteurs vermoeden dat deze ouders hun arbeidsuren zoveel mogelijk trachten af te stemmen op de schooluren van hun kind, om de opvangkosten op die manier te beperken.

Het aantal gezinnen waarbij een ouder alleen voor de opvoeding instaat, neemt toe. Jonge kinderen opvoeden zonder de hulp van een partner en gezinleven combineren met een baan is geen eenvoudige opdracht. Voor ouders die er alleen voor staan is de combinatie van taken zoals het verwerven van een inkomen, opvoeding en verzorging van kinderen en allerlei huishoudelijke klussen een stuk moeilijker te bewerkstelligen. Bovendien beschikken deze gezinnen slechts over één inkomen, waardoor het uitbesteden van een aantal van deze taken niet haalbaar is. Aangezien het voor vele alleenstaande ouders niet mogelijk is een voltijdse baan te hebben en deeltijdse arbeid geen structurele oplossing biedt, belanden alleenstaande ouders vaak in de werkloosheid of de niet-beroepsactiviteit (Geurts, 2006). Veruit de meeste alleenstaande ouders zijn vrouwen, zij hebben vaak een hogere behoefte aan formele kinderopvang in functie van de combinatie gezin en arbeid. Eenoudergezinnen blijken meestal ook over een kleiner sociaal netwerk te beschikken dan koppels, wat de mogelijkheden voor informele opvang verkleint (Vervotte en Van Brempt, 2006).

Verder inzoomend op de arbeidsmarktpositie, kan worden vastgesteld dat het vooral de alleenstaande moeders zijn die zich in een relatief ongunstige arbeidsmarktpositie bevinden. In België heeft volgens Vervotte en Van Brempt (2006) amper de helft van de alleenstaande moeders een baan. De meest ongunstige positie is terug te vinden in twee gevallen: als de moeders zelf de leeftijd van dertig nog niet bereikten of wanneer ze kinderen hebben die jonger zijn dan drie (en nog niet naar school gaan). Een van de mogelijke verklaringen is dat het uitbesteden van de opvang aan derden vaak financieel niet mogelijk is, waardoor deze moeders – omdat ze zelf de zorg voor hun kinderen opnemen – niet participeren op de arbeidsmarkt. Alleenstaande ouders kunnen op deze manier in de werkloosheidsval terechtkomen. Uit werken gaan zou, door de kosten verbonden aan de kinderopvang en vervoer, geen hoger inkomen met zich meebrengen waardoor bewust gekozen wordt om niet uit werken te gaan (Geurts, 2006). Na verloop van tijd worden de kansen terug toe te treden tot de arbeidsmarkt kleiner door ondermeer het gebrek aan ervaring.

2.2 Tewerkstelling ouders naar gezinstype per provincie

De arbeidsmarktpositie van ouders verschilt naargelang de provincie waar men woont. Hieronder wordt de participatie aan de arbeidsmarkt van ouders weergegeven, onderverdeeld naar leeftijd van de kinderen en dit voor de verschillende Vlaamse provincies. Er wordt eveneens een onderscheid gemaakt tussen kinderen uit gezinnen waar de ouders samenwonen en kinderen uit eenoudergezinnen.²

Tewerkstelling ouders in twee-oudergezinnen naar leeftijd kinderen per provincie – 2004

kind bij (on)gehuwd paar	Antwerpen		Limburg		Oost-Vlaanderen	
	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %
2 Voltijds	19,70	13,90	17,70	12,60	25,80	19,00
1 Voltijdse – 1 Deeltijdse	25,10	29,60	23,90	28,00	25,80	31,00
2 Deeltijdse	2,30	2,30	2,00	1,90	2,10	2,20
1 Voltijdse – 1 Zelfstandige	5,80	5,80	5,90	5,60	7,10	7,30
1 Voltijdse – 1 Niet-beroepsactieve	20,70	20,20	23,20	22,30	17,50	15,60
1 Voltijdse – 1 Andere	0,80	0,60	1,00	1,00	1,10	0,80
2 Zelfstandigen	3,40	5,30	3,50	4,90	3,60	6,30
1 Zelfstandige – 1 Deeltijdse	4,50	5,80	4,10	5,20	4,70	6,30
1 Zelfstandige – 1 Niet-beroepsactieve	5,30	6,30	4,90	5,70	4,00	4,50
1 Zelfstandige – 1 Andere	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10	0,10
Andere	12,40	10,10	13,90	12,60	8,10	6,90
Totaal	100	100	100	100	100	100

kind bij (on)gehuwd paar	Vlaams Brabant		West-Vlaanderen		Totaal Vl. gewest	
	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %
2 Voltijds	28,30	20,90	25,20	18,20	23,40	17,00
1 Voltijdse – 1 Deeltijdse	26,80	31,60	26,00	30,50	25,60	30,30
2 Deeltijdse	2,40	2,40	1,80	1,90	2,10	2,20
1 Voltijdse – 1 Zelfstandige	7,60	7,90	8,20	7,80	6,90	6,90
1 Voltijdse – 1 Niet-beroepsactieve	15,50	14,00	15,10	13,50	18,30	17,10
1 Voltijdse – 1 Andere	0,70	0,60	1,20	0,90	0,90	0,80
2 Zelfstandigen	2,90	4,80	6,80	10,30	4,00	6,30
1 Zelfstandige – 1 Deeltijdse	4,90	6,60	5,50	6,60	4,80	6,10
1 Zelfstandige – 1 Niet-beroepsactieve	3,80	4,80	4,00	4,90	4,40	5,30
1 Zelfstandige – 1 Andere	0,10	0,10	0,20	0,10	0,10	0,10
Andere	6,90	6,20	6,00	5,20	9,40	8,10
Totaal	100	100	100	100	100	100

Bron: Kind en Gezin – Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.

1 Andere: werkenden met onbepaald statuut of speciale prestaties en geschorsten RVA

In de provincie Vlaams Brabant ligt het percentage ouders waarvan de kinderen jonger zijn dan drie jaar die met twee uit werken gaan hoger dan in de andere provincies. Zelfs 10% hoger dan in de provincie Limburg, waar het percentage het laagst is. Het percentage twee voltijds werkenden neemt af in de leeftijdsgroep van drie tot twaalf jaar. Het aantal kinderen waarvan een van beide ouders deeltijds werkt en de ander voltijds, is groter in de groep drie tot twaalfjarigen dan bij de nul tot driejarigen. We merkten al op dat het vaak vrouwen zijn die besluiten deeltijds te gaan werken om in te staan voor de kinderopvang.

Tewerkstelling ouders in eenoudergezinnen naar leeftijd kinderen per provincie – 2004

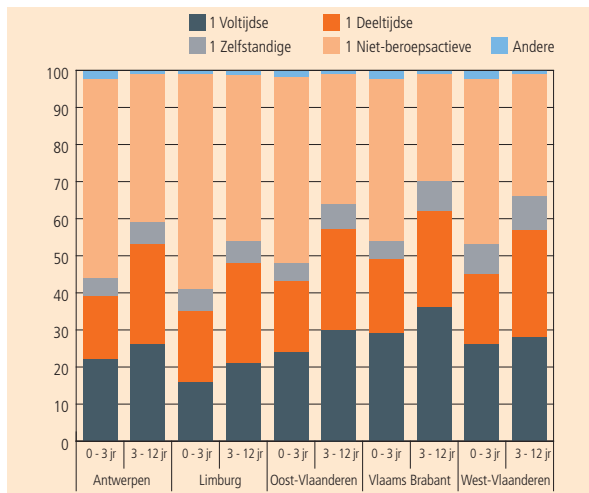
kind van alleenstaande ouder	Antwerpen		Limburg		Oost-Vlaanderen	
	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %
1 Voltijdse	21,50	25,80	15,50	20,80	23,70	29,50
1 Deeltijdse	16,90	26,90	18,80	26,60	19,40	27,40
1 Zelfstandige	4,50	6,20	6,40	5,60	4,90	6,70
1 Niet-beroepsactieve	55,40	39,90	58,30	45,70	50,20	35,10
Andere	1,60	1,20	1,00	1,30	1,80	1,20
Totaal	100	100	100	100	100	100

kind van alleenstaande ouder	Vlaams Brabant		West-Vlaanderen	
	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %	0 tot 3 jr %	3 tot 12 jr %
1 Voltijdse	29,10	36,30	25,70	28,40
1 Deeltijdse	19,50	25,90	18,80	28,80
1 Zelfstandige	4,80	7,60	7,60	8,60
1 Niet-beroepsactieve	44,90	29,20	46,20	33,00
Andere	1,70	1,00	1,60	1,30
Totaal	100	100	100	100

Bron: Kind en Gezin – Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid.

1 Andere: werkenden met onbepaald statuut of speciale prestaties en geschorsten RVA

Tewerkstelling ouders in eenoudergezinnen naar leeftijd kinderen per provincie – 2004

Als we de alleenstaande ouders bekijken, valt op dat – in tegenstelling tot bij de samenwonende koppels – het percentage voltijds werkende ouders hoger ligt bij de kinderen tussen drie en twaalf jaar dan bij de ouders van kinderen onder drie. In de provincie Limburg ligt het aantal ouders met kinderen jonger dan drie dat voltijds werkt beduidend lager dan in de andere provincies. In de provincies Antwerpen, Limburg en Oost-Vlaanderen zijn iets meer dan de helft van de alleenstaande ouders met kinderen jonger dan drie niet beroepsactief. In Vlaams-Brabant en West-Vlaanderen ligt dat percentage lager, maar nog steeds hoog, het gaat om respectievelijk 45% en 46%. Het aantal niet-beroepsactieve alleenstaande ouders ligt lager bij kinderen tussen drie en twaalf. Aangezien deze kinderen naar school gaan komt er tijd vrij om een beroepsactiviteit op te nemen. In de categorie alleenstaande ouders van de drie- tot twaalfjarigen zijn er meer deeltijds werkenden dan bij de kleinsten. Ook hier is het waarschijnlijk dat de deeltijdse arbeid wordt verricht tijdens de schooluren om zo de kosten van de opvang te verlichten.

In de eenoudergezinnen moeten de zorgtaken gedragen worden door een persoon, wat een voltijdse baan uitoefenen vaak zo goed als onmogelijk maakt. Aan de andere kant lopen de kosten van een gezin vaak zo hoog op dat een deeltijdse baan financieel geen haalbare kaart is. Het grote percentage werkloze alleenstaande ouders kan een indicatie zijn van het feit dat het erg moeilijk is voor alleenstaande ouders om gezin en werk op elkaar af te stemmen.

2.3 Arbeidsmarktparticipatie van moeders

De arbeidsmarktparticipatie in gezinnen met jonge kinderen wordt in onderstaande tabel bekeken vanuit het standpunt van de moeder. Aangezien het vaak moeders zijn die minder gaan werken of zich helemaal uit de arbeidsmarkt terugtrekken om de zorg voor de kinderen op te nemen, is het interessant de situatie vanuit hun standpunt te bekijken.

In 2004 bedroeg in het Vlaamse Gewest de arbeidsmarktparticipatie van moeders met een kind jonger dan twaalf jaar 72%. Bij de moeders die een kind hebben dat jonger is dan drie, ligt deze arbeidsmarktparticipatie iets lager 71,7%. Bij alleenstaande moeders die een kind hebben onder de twaalf ligt de arbeidsmarktparticipatie aanzienlijk lager dan bij de moeders die samenwonen (62% tegenover 75%). De alleenstaande moeders die een kind hebben van minder dan drie jaar, hebben een nog lagere participatiegraad, 47% (Bron Kind en Gezin, 2007).

Arbeidsmarktparticipatie moeders naar leeftijd jongste kind – 2003-2004

	2003		2004		Totaal %
	Totaal %	0 tot 3 jaar %	3 tot 6 jaar %	6 tot 12 jaar %	
Een kind of jongste kind					
Moeders samenwonend met partner					
Werkend in loondienst	62,70	62,70	64,20	63,20	63,20
Werkend als zelfstandige	7,50	6,30	7,60	8,30	7,40
Werkend als helper bij zelfstandige	2,80	1,70	2,50	3,50	2,60
Werkend in loondienst en als zelfstandige	2,00	2,10	2,10	2,10	2,10
Totaal beroepsactief	75,00	72,70	76,40	77,10	75,40
Werkzoekend met uitkering RVA	4,90	6,00	5,10	4,40	5,10
Niet-beroepsactief met uitkering RVA (1)	3,80	6,70	3,20	1,30	3,70
Niet-beroepsactief	16,30	14,50	15,20	17,20	15,80
Totaal niet-beroepsactief	25,00	27,30	23,60	22,90	24,60
Totaal moeders samenwonend met partner	100	100	100	100	100
Alleenstaande moeders					
Werkend in loondienst	54,50	41,10	53,90	58,90	54,20
Werkend als zelfstandige	5,30	4,30	5,10	5,90	5,30
Werkend als helper bij zelfstandige	0,40	0,30	0,40	0,30	0,30
Werkend in loondienst en als zelfstandige	2,00	1,40	2,00	2,30	2,00
Totaal beroepsactief	62,20	47,10	61,40	67,40	61,90
Werkzoekend met uitkering RVA	21,10	28,70	22,40	18,40	21,40
Niet-beroepsactief met uitkering RVA (1)	8,80	13,30	8,60	6,60	8,40
Niet-beroepsactief	7,90	10,90	7,60	7,60	8,30
Totaal niet-beroepsactief	37,80	52,90	38,60	32,60	38,10
Totaal alleenstaande moeders	100	100	100	100	100
Totaal moeders (2)					
Werkend in loondienst	60,3	60,5	61,8	60,4	60,7
Werkend als zelfstandige	7	6,1	7,1	7,4	6,9
Werkend als helper bij zelfstandige	2,5	1,6	2,2	2,8	2,3
Werkend in loondienst en als zelfstandige	2	2	2,1	2,1	2
Totaal beroepsactief	71,7	70,1	73,2	72,7	72
Werkzoekend met uitkering RVA	6,8	7,6	7,3	6,4	7
Niet-beroepsactief met uitkering RVA (1)	6,2	7,7	5,1	5,3	6
Niet-beroepsactief	15,3	14,7	14,5	15,6	15
Totaal niet-beroepsactief	28,3	29,9	26,8	27,3	28
Totaal	100	100	100	100	100

Bron: Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid, cijfers ter beschikking gesteld door Kind en Gezin

(1) Niet-beroepsactief met uitkering RVA: omvat voltijds brugpensioen, voltijdse loopbaanonderbreking en vrijgestelden van inschrijving als werkzoekende

Hieruit blijkt dat er een sterke samenhang is tussen de aanwezigheid van kinderen in het gezin en vrouwelijke tewerkstelling. Vrouwen met kinderen blijken minder te werken dan vrouwen zonder kinderen. Na de geboorte van hun kinderen zijn er een aantal mogelijkheden, ouders kunnen voltijds blijven werken, minder of andere uren gaan werken, of ze kunnen beslissen de arbeidsmarkt te verlaten om de zorg voor de kinderen volledig zelf op te nemen. Een aantal ouders wordt wegens financiële of andere beperkingen in een bepaalde keuze gedwongen.

Uit het onderzoek van Ghysels en Debacker (ed, 2007) – waar een typologie werd opgesteld van ouders en hun opvangbehoeften – komt naar voor dat in het type ‘ouders die geen opvang nodig hebben omdat minsten één ouder niet werkt’, een kleine helft van alle moeders klassieke huismoeders zijn. Bijna een kwart van de moeders is werkloos. Ongeveer de helft van de vaders in dit gezinstype heeft werk. Er zijn in dit type een stuk minder werklozen onder de vaders dan onder de moeders.

Als gezinnen voor de mogelijkheid gaan minder of helemaal niet meer te werken, zijn het meestal de vrouwen die de arbeidsmarkt geheel of gedeeltelijk verlaten. De keuze is vaak gebaseerd op traditionele genderrollen en maatschappelijke verwachtingen ten aanzien van de positie van vrouw en man binnen het gezin. Daarnaast moet er ook een afweging gemaakt worden tussen de kosten en de opbrengsten van de arbeidsmarktparticipatie. De prijs van de kinderopvang kan ertoe leiden dat een van beide ouders de tewerkstelling stopzet. De keuze kan gevolgen op lange termijn met zich meebrengen, zoals mogelijke problemen om terug aan het werk te geraken en minder verdiensten als men na een langere tijd onderbreking terug aan het werk gaat (Vlasblom en Schippers, 2006).

2.4 Besluit

Een groot deel van de ouders die als koppel samenleven, werkt in een anderhalf systeem. Dat betekent dat een van beide ouders deeltijds werkt en de andere ouder voltijds. Meestal wordt verdeling concreet ingevuld door de moeder die deeltijds aan het werk gaat en de vader die zijn voltijdse baan behoudt. Alleenstaande ouders bevinden zich meer in ongunstige arbeidsmarktposities, meestal gaat het in dit gezinstype over vrouwen die alleen de zorg voor de kinderen opnemen. De tewerkstelling bekeken vanuit het standpunt van de moeder toont dat moeders die samenwonen met hun partner meer in loondienst tewerkgesteld zijn dan alleenstaande moeders. Het totaal niet-beroepsactieve alleenstaande moeders is vrij hoog, ook in vergelijking met het aantal niet-beroepsactieve samenwonende moeders. Hieruit kan besloten worden dat het voor alleenstaande ouders moeilijker is de zorg voor de kinderen te combineren met een (voltijdse) betrekking. Daarbij komt nog dat de opvangkosten moeilijker te dragen zijn voor iemand die het met een inkomen moet doen.

3 Opvangaanbod

Het aanbod van kinderopvang is onderverdeeld in formele en informele opvang. Informele opvang wordt niet systematisch geregistreerd en verder niet opgenomen in de tabellen. De formele opvang bestaat uit gesubsidieerde plaatsen en niet-gesubsidieerde plaatsen. In de eerste jaren van de eenentwintigste eeuw groeide het aantal kleine private kinderopvanginitiatieven zeer sterk. De oorzaak van deze groei ligt in de verbeterde economische toestand en ondersteunende maatregelen die de overheid nam. In 2002 en 2003 lijkt het erop dat hun aantal weer afneemt.

De particuliere opvanginitiatieven halen hun inkomsten uit de vergoeding die ze van de ouders ontvangen, de prijs voor dit type opvang ligt vrij hoog. Hoeveel men in gesubsidieerde initiatieven betaalt is afhankelijk van het inkomen. Ouders die minder kapitaalkrachtig zijn betalen minder voor deze opvang dan ouders waarbij het inkomen hoger ligt. De kans op intreden van lager geschoolden op de arbeidsmarkt kan verhogen doordat men gebruik kan maken van deze gesubsidieerde opvang, aangezien de financiële drempel wordt verlaagd. Buitenschoolse opvang werd in eerste instantie opgericht om vrouwelijke werkloosheid te tegen te gaan. Naast de mogelijkheid voor vrouwen werk en gezin beter op elkaar af te stemmen, zouden deze initiatieven ook werkloze vrouwen in dienst kunnen nemen (Vandenbroeck, 2004). Uiteindelijk blijkt dat het nog steeds voornamelijk vrouwen zijn die snoeien in hun professionele activiteiten en gaan alleenstaande moeders minder uit werken dan moeders die samenwonen met een partner.

3.1 Opvangaanbod per provincie

Onderstaande tabellen geven het aantal opvangplaatsen weer per provincie. De totalen van 2007, 2004 en 1999 worden met elkaar vergeleken. Er wordt eveneens een onderverdeling gemaakt tussen erkende (en dus gesubsidieerde) opvanginitiatieven en degene die uitsluitend een attest van toezicht hebben, zowel voorschools als buitenschools. In 1999 kan dit onderscheid voor de zelfstandige sector niet gemaakt worden. De gepresenteerde cijfers werden door Kind en Gezin ter beschikking gesteld. Voor de provincies Oost-Vlaanderen en Antwerpen werden de grote steden Gent en Antwerpen eruit gelicht, aangezien veel van de opvangplaatsen zich in de steden concentreren.

Aanbod kinderopvang provincie Antwerpen

Voorschools (0-3 jaar)								
	2007				2004			
	Antwerpen		Antwerpen		Antwerpen		Antwerpen	
	Aantal voor-zieningen	Aantal plaatsen	Aantal voor-zieningen	Aantal plaatsen	Aantal voor-zieningen	Aantal plaatsen	Aantal voor-zieningen	Aantal plaatsen
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	139	11 386	57	2 883	137	12 466	57	3 060
Kinderdagverblijven	88	3 695	52	1 953	85	3 534	52	1 912
Dienst voor onthaalouders	51	7 691	5	930	52	8 932	5	1 148
Met attest van toezicht van K&G	390	5 101	117	1 519	331	3 981	107	1 310
Mini-crèches	218	3 588	57	905	161	2 529	48	722
Zelfstandige kinderdagverblijven	15	578	7	306	15	599	7	316
Zelfstandige onthaalouders	157	935	53	308	155	853	52	272
TOTAAL	529	16 487	174	4 402	468	16 447	164	4 370
Buitenschools (3-12 jaar)								
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	71	6 415	7	211	63	5 645	3	127
Buitenschoolse opvang in aparte lokalen van kinderdagverblijven	3	77	0	0	2	53	0	0
Initiatieven voor buitenschoolse opvang	68	6 338	7	211	61	5 592	3	127
Met attest van toezicht van K&G	12	404	2	45	3	74	0	0
Mini-crèches	4	62	0	0	0	0	0	0
Zelfstandige kinderdagverblijven	7	337	1	40	2	69	0	0
Zelfstandige onthaalouders	1	5	1	5	1	5	0	0
TOTAAL	83	6 819	9	256	66	5 719	3	127

Bron: Kind en Gezin

Aanbod kinderopvang provincie Oost-Vlaanderen

Voorschools (0-3 jaar)								
	2007				2004			
	Oost-Vlaanderen		Gent		Oost-Vlaanderen		Gent	
	Aantal voor-zieningen	Aantal plaatsen	Aantal voor-zieningen	Aantal plaatsen	Aantal voor-zieningen	Aantal plaatsen	Aantal voor-zieningen	Aantal plaatsen
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	118	10 718	41	2 700	117	10 093	40	2 444
Kinderdagverblijven	66	3 044	30	1 309	65	2 897	29	1 240
Dienst voor onthaalouders	52	7 674	11	1 391	52	7 196	11	1 204
Met attest van toezicht van K&G	514	5 936	100	1 238	475	4 682	100	1 051
Mini-crèches	223	3 635	42	719	165	2 527	32	512
Zelfstandige kinderdagverblijven	22	701	6	206	18	552	6	203
Zelfstandige onthaalouders	269	1 600	52	313	292	1 603	62	336
TOTAAL	632	16 654	141	3 938	592	14 775	140	3 495
Buitenschools (3-12 jaar)								
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	54	5 990	11	296	50	5 381	10	242
Buitenschoolse opvang in aparte lokalen van kinderdagverblijven	14	286	10	199	12	250	9	185
Initiatieven voor buitenschoolse opvang	40	5 704	1	97	38	5 131	1	57
Met attest van toezicht van K&G	16	242	3	29	9	84	3	36
Mini-crèches	4	69	1	20	1	21	0	0
Zelfstandige kinderdagverblijven	4	134	0	0	1	28	1	27
Zelfstandige onthaalouders	8	39	2	9	7	35	2	9
TOTAAL	70	6232	14	325	9	84	3	36

Bron: Kind en Gezin

Aanbod kinderopvang provincies Vlaams Brabant en Limburg

Voorschools (0-3 jaar)								
	2007		2004		2007		2004	
	Vlaams Brabant		Vlaams Brabant		Limburg		Limburg	
	Aantal voor- zieningen	Aantal plaatsen	Aantal voor- zieningen	Aantal plaatsen	Aantal voor- zieningen	Aantal plaatsen	Aantal voor- zieningen	Aantal plaatsen
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	101	7 653	102	7 633	43	6 318	40	5 910
Kinderdagverblijven	69	3 438	69	3 321	24	1 352	21	1 234
Dienst voor onthaalouders	32	4 215	33	4 312	19	4 966	19	4 676
Met attest van toezicht van K&G	398	4 994	379	4 051	68	791	61	639
Mini-crèches	148	2 450	124	1 961	33	522	28	407
Zelfstandige kinderdagverblijven	37	1 273	26	863	2	68	2	56
Zelfstandige onthaalouders	213	1 271	229	1 227	33	201	31	176
TOTAAL	499	12 647	481	11 684	111	7 109	101	6 549
Buitenschools (3-12 jaar)								
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	47	3 875	45	3 634	45	5 272	45	4 671
Buitenschoolse opvang in aparte lokalen van kinderdagverblijven	5	151	5	146	5	283	5	283
Initiatieven voor buitenschoolse opvang	42	3 724	40	3 488	40	4 989	40	4 388
Met attest van toezicht van K&G	21	1 004	15	281	10	311	2	54
Mini-crèches	10	154	8	106	4	58	1	17
Zelfstandige kinderdagverblijven	9	844	4	161	6	253	1	37
Zelfstandige onthaalouders	2	6	3	14	0	0	0	0
TOTAAL	68	4 879	60	3 915	55	5 583	47	4 725

Bron: Kind en Gezin

Er zijn in elke provincie beduidend meer opvangplaatsen voor kinderen die jonger zijn dan drie dan voor kinderen tussen drie en twaalf jaar. Voor de drie- tot twaalfjarigen werd de opvang aangeboden door scholen niet meegerekend.

Uit bovenstaande tabellen valt op te maken dat voor 2007 het aantal opvangplaatsen voor kinderen onder drie het hoogst ligt in de provincie Antwerpen (16 487), gevolgd door de provincie Oost-Vlaanderen

Formele kinderopvang: een randvoorwaarde voor arbeidsmarktparticipatie / 137

(14 775). Hierbij moet rekening worden gehouden met de opvangplaatsen in de steden Antwerpen en Gent, respectievelijk 4 402 en 3 495 plaatsen. De meeste voorzieningen zijn terug te vinden in de provincie West-Vlaanderen. Dit kan erop wijzen dat er minder kinderen per opvanginitiatief worden opgevangen. Voor kinderen tussen drie en twaalf is dan weer de provincie Antwerpen koploper voor wat betreft aantal voorzieningen. Een toename van het aantal plaatsen dat gepaard gaat met een afname van het aantal voorzieningen duidt op een mogelijke schaalvergroting van een aantal opvanginitiatieven.

Aanbod kinderopvang provincie West-Vlaanderen

Voorschools (0-3 jaar)				
	2007		2004	
	West-Vlaanderen		West-Vlaanderen	
	Aantal voorzieningen	Aantal plaatsen	Aantal voorzieningen	Aantal plaatsen
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	83	8 043	82	7 139
Kinderdagverblijven	44	1 910	43	1 791
Dienst voor onthaalouders	39	6 133	39	5 348
Met attest van toezicht van K&G	662	6 289	668	5 515
Mini-crèches	207	3 396	165	2 515
Zelfstandige kinderdagverblijven	5	148	5	156
Zelfstandige onthaalouders	450	2 745	498	2 844
TOTAAL	745	14 332	750	12 654
Buitenschools (3-12 jaar)				
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	59	4 959	58	4 274
Buitenschoolse opvang in aparte lokalen van kinderdagverblijven	9	279	9	277
Initiatieven voor buitenschoolse opvang	50	4 680	49	3 997
Met attest van toezicht van K&G	37	649	16	272
Mini-crèches	19	335	7	118
Zelfstandige kinderdagverblijven	7	257	3	112
Zelfstandige onthaalouders	11	57	6	42
TOTAAL	96	5 608	74	4 546

Bron: Kind en Gezin

Als we 2007 vergelijken met 2004 zijn er eveneens een aantal verschillen vast te stellen tussen de provincies. In de provincie Antwerpen daalt het aantal erkende opvangplaatsen voor kinderen jonger dan drie jaar, het aantal niet gesubsidieerde plaatsen stijgt. Voor de drie tot twaalfjarigen verhoogt de mogelijkheid tot opvang. Voornamelijk bij de dure initiatieven is een toename vast te stellen. In Oost-Vlaanderen en Vlaams Brabant is er een stijging van het aantal plaatsen, wat eveneens vooral te wijten is aan de stijging van het aantal niet-gesubsidieerde opvangplaatsen. De provincies Limburg en West-Vlaanderen vertonen een toename voor beide vormen van opvang in de leeftijds categorie van nul tot driejarigen. Bij de oudere kinderen is er vooral een verhoging vast te stellen van het aantal plaatsen in de niet-gesubsidieerde opvang.

Totaal aanbod kinderopvang in Vlaanderen 2004-2007

TOTAAL	2004	2004	2007	2007
	Aantal voorzieningen	Aantal plaatsen	Aantal voorzieningen	Aantal plaatsen
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	530	45 206	537	46 151
Kinderdagverblijven	334	14 702	343	15 438
Dienst voor onthaalouders	196	30 504	194	30 713
Met attest van toezicht van K&G	2 079	22 494	2 231	27 759
Mini-crèches	729	11 257	937	15 273
Zelfstandige kinderdagverblijven	113	4 352	138	5 523
Zelfstandige onthaalouders	1 237	6 885	1 156	6 963
TOTAAL	2 609	67 700	2 768	73 910
Buitenschools (3-12 jaar)				
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	265	23 833	282	26 892
Buitenschoolse opvang in aparte lokalen van kinderdagverblijven	33	1 009	36	1 076
Initiatieven voor buitenschoolse opvang	232	22 824	246	25 816
Met attest van toezicht van K&G	48	1 068	105	3 401
Mini-crèches	18	270	42	686
Zelfstandige kinderdagverblijven	13	702	41	2 608
Zelfstandige onthaalouders	17	96	22	107
TOTAAL	313	24 901	387	30 293

Bron: Kind en Gezin

Zowel in het aantal voorzieningen als in het aantal opvangplaatsen is er een stijging tussen 2004 en 2007. Zowel wat betreft opvangplaatsen voor kinderen onder als boven drie jaar. Voor kinderen onder drie jaar is het aantal zelfstandige onthaalouders licht afgenomen.

Aangezien in 1999 geen onderscheid kan worden gemaakt tussen voorschoolse en buitenschoolse opvang, worden de cijfers anders gepresenteerd.

Totaal aanbod kinderopvang 1999

1999	TOTAAL	
Voorschools (0-3 jaar)	Aantal voorzieningen	Aantal plaatsen
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	521	42 038
Kinderdagverblijven	314	13 346
Dienst voor onthaalouders	207	28 692
Met attest van toezicht van K&G	2 314	18 155
Particuliere opvanginstellingen (1)	671	10 408
Particuliere opvanggezinnen (2)	1 643	7 747
TOTAAL	2 835	41 926
	TOTAAL	
Buitenschools (3-12 jaar)	Aantal voorzieningen	Aantal plaatsen
Erkend (en gesubsidieerd) door K&G	174	13 837
Buitenschoolse opvang in aparte lokalen van kinderdagverblijven	29	732
Initiatieven voor buitenschoolse opvang	145	13 105

Bron: Kind en Gezin

Het totaal aantal voorzieningen voor voorschoolse opvangplaatsen van kinderen van nul tot drie jaar is gestegen van 41 926 tot 73 910. Voor naschoolse opvang (kinderen van drie tot twaalf) is het aantal opvangplaatsen eveneens behoorlijk toegenomen, van 13 105 naar 30 293 plaatsen. Het aantal voorzieningen voor opvang van kinderen tot drie jaar is afgenomen. Er kan dus aangenomen worden dat er meer kinderen per voorziening opgevangen worden.

Deze tabel geeft ten slotte een overzicht van de opvangsituatie in Vlaanderen in 2007.

Opvangsituatie Vlaanderen 2007

	Aantal voorzieningen	Aantal opvangplaatsen		Aantal aangestoten	Samenwerkende	Aantal aanwezige kinderen ⁽²⁾		Inclusieve opvang ⁽³⁾ Aantal voorzieningen	
		Absoluut	Per 1000 kinderen ⁽¹⁾			Voorschools ⁽⁴⁾	Buitenschools		Totaal
Erkend (en gesubsidieerd) door Kind en Gezin	818	73 012	226,2			54 721	64 819	119 540	248
Kinderdagverblijven	343	15 438	68,9			19 744	176	19 920	72
Dienst voor onthaalouders	194	30 713 ⁽⁵⁾	157,3 ⁽⁵⁾	7 481	883	34 918	6 990	41 908	140
Buitenschoolse opvang in aparte lokalen van kinderdagverblijven	35	1 057	n.v.t.			25 ⁽⁶⁾	2 229	2 254	9
Initiatieven voor buitenschoolse opvang	246	25 804	n.v.t.			34 ⁽⁶⁾	55 424	55 458	27
Met attest van toezicht van Kind en Gezin	2 337	31 205	118,5			28 878	5 263	34 141	83
Mini-crèches	979	15 959	69,6			16 653	1 910	18 563	41
waarvan BND ⁽⁷⁾	11	151	n.v.t.						
Zelfstandige kinderdagverblijven	180	8 178	14,2			4 894	2 235	7 129	10
waarvan BND ⁽⁷⁾	3	67	n.v.t.						
Zelfstandige Onthaalouders	1 178	7 068 ⁽⁹⁾	34,6 ⁽⁵⁾			7 331	1 118	8 449	32
ALGEMEEN TOTAAL	3 155	104 217	344,7			82 599	70 082	153 681	331

Bron: Kind en Gezin

3.2 Besluit

Het aantal opvangplaatsen is de laatste jaren toegenomen. Voor kinderen onder drie jaar ligt het aantal opvangplaatsen hoger dan voor de drie- tot twaalfjarigen. De opvang die scholen aanbieden na de lesuren zijn hier niet inbegrepen. Zowel bij de opvangplaatsen voor kinderen onder drie jaar als voor de drie- tot twaalfjarigen kan een verhoging in het aantal plaatsen vastgesteld worden. Deze toename is ook vast te stellen tegenover 1999. Bovenstaand plaatje maakt duidelijk dat er verschillen zijn tussen de Vlaamse provincies voor wat betreft het aantal opvangplaatsen. In de provincies Antwerpen en Oost-Vlaanderen ligt het aantal hoger, wellicht moeten we daar rekening houden met de centrumsteden Antwerpen en Gent. Het beeld dat hierboven geschetst wordt, geeft enkel een indicatie van het aantal plaatsen, de bezetting van deze plaatsen en het tegevoetkomen aan de nood van opvang wordt in de volgende hoofdstukken behandeld.

Formele kinderopvang: een randvoorwaarde voor arbeidsmarktparticipatie / 143

4 Algemeen gebruik van kinderopvang

Het gebruik van kinderopvang wordt vooral ingegeven vanuit een economische noodzaak. De dominantie van dit economische aspect neemt steeds toe. Vandenbroeck (2004) schrijft dat de kinderopvang in huidige vorm slechts gedeeltelijk tegemoet komt aan de economische functie die ze zou vervullen. Volgens hem ondergraaft de privatisering van de kinderopvang voor een stuk de economische functie. Arbeid en gezin kunnen beter op elkaar worden afgestemd bij hoger geschoolden. Als bevordering van de arbeidsparticipatie van lager geschoolden, lijkt kinderopvang echter geen effectief instrument te zijn. Vandenbroeck stelt dat een van de opvallendste bevindingen uit historisch onderzoek naar kinderopvang is, dat de deze opgericht is voor de zwakste gezinnen uit de samenleving en dat anderhalve eeuw later blijkt dat net deze groep ondervertegenwoordigd is. Kinderen die gebruik maken van opvang zijn vooral kinderen van ouders die uit werken gaan en de welvaart in het gezin wordt in belangrijke mate bepaald door de arbeidsparticipatie van ouders.

Volgens Van Woensel (2006) zeggen drie op vier werkende Vlamingen met inwonende kinderen jonger dan 15 jaar dat ze een beroep doen op kinderopvang terwijl ze aan het werk zijn. Hierbij gaat het over alle soorten opvang, betaalde opvang in speciale voorzieningen of gratis door mensen uit de omgeving zoals vrienden, familieleden of partner. Kind en gezin (2007) stelde vast dat in 2004 56% van de kinderen van 3 maand tot 3 jaar geregeld worden opgevangen door familie, een onthaalouder of een opvanginstelling.

Voor kinderen die jonger zijn dan drie jaar, is een ander type opvang nodig dan voor oudere kinderen. Vanaf drie jaar gaan de meeste kinderen immers naar de kleuterschool. Het gebruik van kinderopvang voor kinderen tot 3 maanden is eerder uitzonderlijk, de meeste ouders kunnen dan nog rekenen op een of andere vorm van bevalings- of ouderschapsrust. In dit hoofdstuk wordt het gebruik van opvang bekeken voor kinderen jonger dan drie jaar. In welke mate wordt ervan gebruik gemaakt en welke opvangvormen worden gekozen?

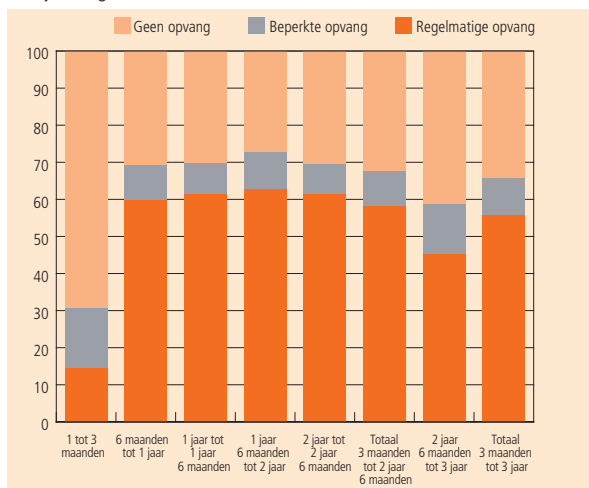
4.1 Gebruik kinderopvang

Gebruik kinderopvang per leeftijd voor kinderen jonger dan drie jaar 2002-2004

	2002		2004	
	Regelmatige opvang %	Regelmatige opvang %	Beperkte opvang %	Geen opvang %
1 tot 3 maanden	8,80	14,50	16,00	69,50
3 tot 6 maanden	34,80	32,70	12,00	55,20
6 maanden tot 1 jaar	52,50	59,80	9,30	30,90
1 jaar tot 1 jaar 6 maanden	56,90	61,30	8,50	30,20
1 jaar 6 maanden tot 2 jaar	61,40	62,70	10,00	27,30
2 jaar tot 2 jaar 6 maanden	56,10	61,30	8,30	30,40
Totaal 3 maanden tot 2 jaar 6 maanden	54,20	58,20	9,40	32,40
2 jaar 6 maanden tot 3 jaar	41,80	45,10	13,50	41,40
Totaal 3 maanden tot 3 jaar	52,20	55,70	10,10	34,20

Bron: Kind en Gezin, Enquêtes inzake het gebruik van opvang voor kinderen onder de 3 jaar, najaar 2002 en voorjaar 2004

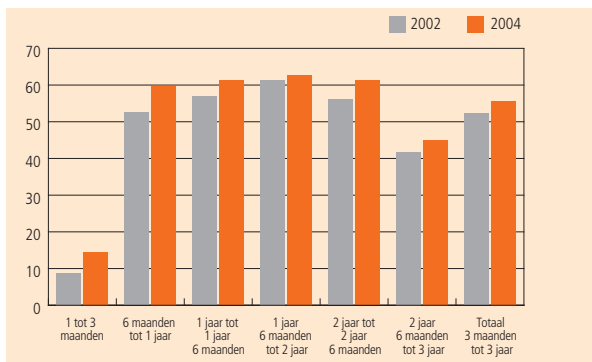
Frequentie gebruik kinderopvang voor kinderen jonger dan drie jaar per leeftijdscategorie – 2004

Formele kinderopvang: een randvoorwaarde voor arbeidsmarktparticipatie / 145

Voor het einde van de moederschapsrust ligt de frequentie van de kinderopvang uiteraard laag. Ook tussen tweeënhalf en drie jaar komt opvang veel minder vaak voor omdat veel kinderen al naar school gaan op deze leeftijd. Voor ongeveer een derde van de kinderen jonger dan tweeënhalf jaar wordt geen gebruik gemaakt van kinderopvang.

Evolutie regelmatig gebruik kinderopvang voor kinderen jonger dan drie jaar per leeftijds categorie 2002-2004

Bovenstaande grafiek toont aan dat een groot deel van de kinderen onder drie jaar regelmatig wordt opgevangen door externen. Vanaf 6 maanden tot 2 jaar en zes maanden ligt het opvangpercentage het hoogst, met een lichte stijging in 2004 ten opzichte van 2002.

Volgende tabellen geven het gebruik van formele kinderopvang weer naar leeftijd en type opvangvoorziening. Van belang hierbij is dat het gaat om de voorzieningen met een erkenning van Kind en Gezin, die bij de bepaling van de prijs rekening houden met het inkomen van de ouders. Onderstaande tabel geeft cijfers weer van 2007.

Gebruik kinderopvang naar type opvangvoorziening of kleuterschool voor kinderen van 2 maanden tot drie jaar – 2007

Kinderen onder de 3 jaar naar type opvangvoorziening of kleuterschool	
	%
Onthaalouder aangesloten bij een dienst	17,60
Kinderdagverblijf	9,80
Mini-crèche of zelfstandig kinderdagverblijf	10,60
Zelfstandige onthaalouder	3,60
IBO of buitenschoolse opvang in kinderdagverblijf	1,20
Onderwijs	18,10
Totaal in formele opvang of kleuterschool	60,90

Bronnen: Kind en Gezin, Registratie aanwezige kinderen (week 1 februari) Departement Onderwijs, telling schoolbevolking op 1/2/2007

Gebruik kinderopvang naar type opvangvoorziening voor kinderen tussen drie en twaalf jaar – 2007

Kinderen van 3 tot 12 jaar in formele opvang naar type opvangvoorziening	
	%
Kinderen van 3 tot 6 jaar	
IBO of buitenschoolse opvang in kinderdagverblijf	10,50
Kinderdagverblijf of onthaalouder aangesloten bij een dienst	2,20
Zelfstandige sector	1,40
Totaal	14,10
Kinderen van 6 tot 12 jaar	
IBO of buitenschoolse opvang in kinderdagverblijf	8,00
Onthaalouder aangesloten bij een dienst	0,50
Zelfstandige sector	0,60
Totaal	9,10

Bronnen: Kind en Gezin, Registratie aanwezige kinderen (week 1 februari) Departement Onderwijs, telling schoolbevolking op 1/2/2007 (1)

Uit de twee bovenstaande tabellen kan worden afgeleid dat het grootst aantal kinderen dat gebruik maakt van kinderopvang, de groep is onder drie jaar. Vanzelfsprekend heeft het feit dat kinderen daarna naar school gaan hiermee te maken. Van de kinderen in de formele opvang, is het grootste aantal terug te vinden bij onthaalouders die aangesloten zijn bij een dienst. Dit houdt in dat de prijs voor de opvang berekend wordt op basis van het inkomen van de ouders. Voor kinderen onder drie jaar is het gesubsidieerde circuit het meest gebruikte. Deze tabellen geven enkel het aantal kinderen dat gebruik maakt van formele voorzieningen weer. Daarnaast zijn er ook een groot aantal kinderen dat bij mensen uit het informeel netwerk terecht kunnen, zoals grootouders, familieleden of vrienden. Volgens Ghysels en Debacker (2007) is het aantal kinderen dat wordt opgevangen door grootouders niet te onderschatten. Ze stelden ook vast dat in gezinnen waar de moeder niet uit werken gaat de nabijheid van kinderopvang een rol speelt en dat gezinnen met een thuiswerkende moeder erg weinig gebruik maken van externe opvang.

4.2 Gebruik van atypische opvang

Atypische opvang wordt voorzien op uren en momenten die buiten de gebruikelijk uren liggen. Dit kan zijn voor 7 uur 's morgens, na 18 uur 's avonds en/of tijdens de nacht of meer dan 11 uur per dag. Het gebruik van atypische opvang is in 2004 toegenomen ten opzichte van 2002. In 2004 maakte 35,4% van de regelmatige gebruikers van kinderopvang soms gebruik van een vorm van atypische opvang (Kind in Vlaanderen, 2007). Door flexibilisering van de arbeidsmarkt is ook de vraag naar flexibele kinderopvang gestegen. Er is nood aan opvang die daadwerkelijk inspeelt op de noden die gezinnen hebben. Een behoorlijk aantal beroepen vereist van werknemers dat ze werken op atypische uren. Enkele voorbeelden zijn winkelpersoneel, verpleegkundigen en postbodes.

Occasionele opvang is dan weer voornamelijk van belang voor mensen die solliciteren of een opleiding volgen en bijgevolg niet altijd tijd hebben om zelf voor hun kinderen te zorgen.

Een mogelijke piste die verband houdt met de afstemming van het privéleven op de arbeidssituatie is dat werkgevers erop gewezen kunnen worden dat ze een verantwoordelijkheid hebben om binnen hun personeelsbeleid aandacht te hebben voor werknemers met kinderen en de mogelijkheid het evenwicht tussen hun gezin en werk te bewaren (Vervotte en Van Brempt, 2006).

Uit een onderzoek naar de behoefte aan nieuwe vormen van buitenschoolse opvang in Limburg werd duidelijk dat de meest voorkomende van alle opvang op afwijkende tijdstippen, die na 18 uur is. 3 op 4 van de respondenten die aan het onderzoek deelnamen verklaarden hieraan nood te hebben. Ruim een derde onder hen maakte gebruik van opvang op zaterdag. Er kwam eveneens naar voren dat ruim 1 gezin op 15 behoefte had aan opvang op zaterdag, wat waarschijnlijk te verklaren is door het groot aantal vrouwen dat werkt op zaterdag. Verder blijkt dat het vooral de grootouders zijn die instaan voor de opvang op atypische tijdstippen. Vaak wordt er ook een beroep gedaan op een betaalde kracht aan huis. Wanneer een gezin nood heeft aan opvang voor zeven uur 's ochtends zijn het weerom vooral de grootouders die deze taak op zich nemen, soms wordt er gebruik gemaakt van een schoolinternaat of blijft het kind alleen thuis (Steegmans, e.a., 2001).

Ghysels en Debacker (ed., 2007) merken op dat gezinnen waarvan het jongste kind onder drie jaar is, vaker flexibele opvang wensen dan gezinnen met jongste kinderen tussen zes en elf jaar oud. Verder

wees ook hun bevraging uit dat de nood aan atypische opvang het grootst is na 18u 's avonds en in het weekend. Het aandeel van de gezinnen die aangeven nood te hebben aan atypische opvang en die problemen ondervinden bij het zoeken hiernaar is niet verwaarloosbaar. Vooral voor zeven uur 's ochtends opvang vinden, blijkt niet evident. Ook hier blijkt dat ouders voornamelijk terugvallen op het informele circuit als het gaat over opvang buiten de normale uren. Soms kan men voor zeven uur 's morgens een beroep doen op de onthaalouder, na zes uur 's avonds is dit minder het geval.

Er zijn een aantal factoren van invloed op het gebruik van buitenschoolse opvang op atypische uren. Bijvoorbeeld het opleidingsniveau blijkt een rol te spelen. Waar minstens een ouder een hoger diploma heeft, wordt meer gebruik gemaakt van opvang op andere dan de reguliere tijdstippen. Ten slotte maken mensen met een hoger inkomen meer gebruik van buitenschoolse opvang (op reguliere en atypische tijdstippen) dan gezinnen uit de laagste inkomensgroep. Van opvang voor zeven uur 's morgens wordt dan weer meer gebruik gemaakt door gezinnen met een laag opleidingsniveau (Stegmans, e.a., 2001).

Omdat de bestaande kinderopvang geen pasklare oplossing kan bieden voor opvang in noodgevallen, zullen er begin 2009 proefprojecten van start gaan in vier gemeenten. Om te bekijken hoe flexibele kinderopvang kan worden aangeboden als bijvoorbeeld een kind ziek is, men plots moet overwerken of zelf naar de dokter moet. Via dienstencheques zal er gedurende het proefproject flexibele opvang aan huis aangeboden worden (Van Brempt).

4.3 Besluit

Ouders gebruiken meer externe opvang voor kinderen jonger dan drie jaar dan voor oudere kinderen. Aan de basis hiervan ligt vermoedelijk het feit dat kinderen tussen de leeftijd van 2,5 en 3 jaar starten in de kleuterschool. Van deze groep opgevangen kinderen jonger dan drie is het hoogste percentage terug te vinden bij een onthaalouder aangesloten bij een dienst, waarbij de prijs wordt berekend op basis van het gezinsinkomen. Private initiatieven kunnen, door de financiële drempel, zelden worden gebruikt door ouders die over weinig financiële middelen beschikken. Het blijkt dat externe initiatieven voornamelijk gebruikt wordt door mensen die uit werken gaan en dat kinderopvang erg economisch georiënteerd is.

Het zijn vooral de hooggeschoolde ouders die optimaal gebruik maken van het aanbod. Naast het reguliere opvangaanbod bestaat er ook nood aan opvang tijdens atypische uren. 's Ochtends vroeg, 's avonds en in het weekend. De tijdstippen waarop mensen het meeste gebruik kunnen maken van het aanbod is tijdens de reguliere uren. Voor opvang tijdens atypische uren wordt meestal teruggegrepen naar het informele netwerk van vrienden en familie.

152 / Formele kinderopvang: een randvoorwaarde voor arbeidsmarktparticipatie

5 Opvang van kinderen uit kansarme gezinnen

Voorgaande gaf een beeld van de tewerkstellingssituatie van ouders, van het aantal opvangplaatsen en het gebruik ervan. In dit hoofdstuk gaan we kort in op de situatie van kansarmen in relatie tot kinderopvang. Naast kansarmen zien we dat het gebruik van de voorzieningen bij allochtonen ook vaak afwijkt van het geheel.

De door Kind en Gezin gehanteerde definitie van kansarmoede luidt als volgt: "een duurzame toestand waarbij mensen beknot worden in hun kansen om voldoende deel te hebben aan maatschappelijk hooggewaardeerde goederen, zoals onderwijs, arbeid en huisvesting". Kind en Gezin maakt gebruik van zes criteria om te bepalen of een gezin al dan niet kansarm is. Deze criteria zijn: maandinkomen van het gezin, arbeidssituatie van de ouders, opleidingsniveau van de ouders, huisvesting, ontwikkeling van de kinderen en gezondheidstoestand. Wanneer een gezin zwak staat volgens drie of meer criteria, wordt het als kansarm beschouwd (Van Keer S., Bettens, C. en Buysse B., 2004; Kind in Vlaanderen 2007).

De algemene opvangvoorzieningen richten zich in principe ook naar kansarme gezinnen. Daarnaast zijn er ook initiatieven die zich specifiek richten naar deze doelgroep. Uit het jaarverslag 2007 van Kind en Gezin blijkt dat een op tien ouders die op zoek gaan naar formele opvang, geen plaats vinden. Het gaat hierbij voornamelijk om alleenstaande ouders, werkloze ouders, laaggeschoolde ouders of ouders van allochtone afkomst.

Bij de Vlaamse gezinnen in het algemeen kan worden vastgesteld dat een meerderheid gebruik maakt van opvang. Bij de kansarme gezinnen daarentegen, gaat het om een minderheid. De opvang in het informele circuit (zoals familie en vrienden) komt iets vaker voor bij kansarme gezinnen waarvan het jongste kind jonger is dan drie, dan bij alle Vlaamse gezinnen in deze situatie (Ghysels en Debacker, 2007). Bij meer dan 60% van de kansarme gezinnen, wordt geen gebruik gemaakt van formele opvang, waarbij als reden wordt opgegeven dat een van beide partners niet werkt.

Uit een enquête uitgevoerd door Kind en gezin in 2004 kwam naar voren dat in 2002 en 2004 kansarme gezinnen minder regelmatig gebruik maakten van kinderopvang dan niet-kansarme gezinnen (Van Keer e.a., 2004). Kind en Gezin stelden in het jaarrapport 'Kind in Vlaanderen' (2007) vast dat allochtone kinderen en kinderen uit kansarme gezinnen veel minder gebruik maken van kinderopvang, maar

dat bij deze groepen het gebruik – net als bij de gehele bevolking – opmerkelijk is toegenomen. Volgens de enquête van 2004, verschilt het aandeel van de door kansarmen gebruikte opvangvormen significant van dat van de niet-kansarme gezinnen. Kansarmen maken meer gebruik van informele opvang en ook van erkende dagverblijven dan van het formele aanbod. Als in kansarme gezinnen gekozen wordt voor formele opvang, gaat het hoofdzakelijk om gesubsidieerde opvang.

Portet (2005), wijst erop dat gesubsidieerde kinderopvangplaatsen echter prioritair worden toegewezen aan werkende ouders. Mensen die er niet in slagen om een gesubsidieerd plaatsje te bemachtigen, zullen zich tot het private netwerk richten. Dit houdt in dat er meer moet worden betaald. Mensen die deze hoge kostprijs niet kunnen betalen, worden verplicht de arbeidsmarkt te verlaten of zich tot het zwarte opvangcircuit te wenden. De ‘keuze’ die ouders hebben ten aanzien van de kinderopvangvorm, verschilt dus naargelang de inkomensgroep waartoe men behoort. Volgens Vandenbroeck (2004) is dit ‘Mattheüseffect’ dat vandaag voor een stuk de kinderopvang kenmerkt, geconstrueerd door een verandering van mentaliteit in de jaren zestig, gevolgd door een aangepaste regelgeving in de jaren zeventig en de bezuinigingspolitiek in de jaren tachtig. Hierdoor ontstonden mechanismen die ertoe hebben geleid dat vooral hogere sociale groepen gebruik zijn gaan maken van gesubsidieerde kinderopvang die eigenlijk de arbeidsmarktparticipatie van de lagere sociale groepen zouden moeten bevorderen. Deleecq (2001, in: Vandenbroeck, 2004) toont aan dat het opleidingsniveau, de beroepsgroep en het inkomen een rol spelen in het frequenter gebruik van sociale voordelen. Niet alleen omdat men door het hoger opleidingsniveau zich makkelijker een weg kan banen door alle regels en formulieren benodigd om van de dienst of het voordeel gebruik te kunnen maken, maar ook door de constructie van het aanbod dat samengesteld werd volgens het vormingsniveau, de aspiraties, het cultuurpatroon en waardesysteem van de dominante middengroepen binnen onze samenleving. Vervotte en Van Brempt (2006) schrijven in hun actieplan flexibele en occasionele kinderopvang, naar aanleiding van het onevenwicht in het gebruik, dat toegankelijkheid tot kinderopvang van groot belang is. Ze wensen een kinderopvang die toegankelijk is voor alle gezinnen, ook die met lage inkomens. Om dit te realiseren is er in de eerste plaats nood aan voldoende (betaalbare) opvangplaatsen.

Om een aantal leemtes in de kinderopvang op te vangen werden buurt- en nabijheidsdiensten occasionele kinderopvang uitgebouwd. In het kader van het 'experiment buurt- en nabijheidsdiensten kinderopvang' kregen diensten een erkenning van Kind en Gezin en eveneens een financiering. De doelgroep voor deze occasionele opvang zijn ouders uit de kansengroepen. Het kan bijvoorbeeld gaan om alleenstaande ouders, allochtone ouders, ouders in generatiearmoede of langdurig werkzoekende ouders.

Uit dit alles kunnen we besluiten dat het van belang is dat het opnamebeleid ook oog heeft voor de sociale functie die kinderopvang kan vervullen en niet uitsluitend de economische. Hiermee bedoelen we dat de kinderopvangplaatsen niet enkel prioritair worden toegewezen aan kinderen van werkenden, maar er ook rekening mee gehouden wordt dat kinderen uit kansengroepen gebruik kunnen maken van de opvang. Toegankelijkheid en een voldoende betaalbaar aanbod voor zowel tewerkgestelde als niet-werkende ouders zijn van groot belang (Vandenbroeck, 2004).

6 Indicatoren

In dit hoofdstuk trachten we een ruwe maar krachtige maat te creëren die uitdrukt in hoeverre de behoefte aan kinderopvang wordt gedekt. Over de concrete opvangbehoefte van gezinnen zijn geen exhaustieve en longitudinale gegevens. Aangezien we wel een zicht hebben op het aantal kinderen met werkende ouders en de tewerkstellingskenmerken van deze ouders kunnen we een schatting maken van de behoefte aan kinderopvang voor kinderen van werkende ouders. Van belang te vermelden hierbij is dat er vertrokken wordt vanuit de werksituatie van de ouders maar dat werken niet de enige reden voor ouders hoeft te zijn om hun kinderen elders te laten opvangen. Uitgangspunt in deze monitor is echter de gelijke loopbaankansen van vrouwen en mannen. Ook belangrijk is het gegeven dat de behoefte van ouders om hun kinderen te laten opvangen door externe initiatieven, gedrukt wordt door informele opvang en opvang voorzien door de school.

Een gelijkaardige algemene indicator werd samengesteld voor de OESO landen. Hiervoor werd het aantal opvangplaatsen gedeeld door het totaal aantal kinderen om zo te trachten de algemene dekkingsgraad van de nood aan kinderopvang te vatten. Zowel de OESO als de EU maken voor deze indicator gebruik van de term dekkingsgraad (Goulet). Er wordt eveneens een onderscheid gemaakt naar leeftijd. Ook in deze monitor wordt een opsplitsing gemaakt naar leeftijd van de kinderen omdat de aard van de opvangbehoefte verandert vanaf het moment dat kinderen naar school gaan.

Om deze maat enigszins te verfijnen zullen wij in tweede instantie ook de werksituatie van de ouders in rekening brengen. De geschatte behoefte wordt afgezet tegen het aantal beschikbare opvangplaatsen. Voor deze indicatoren maken we gebruik van cijfermateriaal van Kind en Gezin gebaseerd op het Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid, 2003 en 2004. Dit zijn de meest recente gegevens over arbeidsmarktpositie van ouders.

Voor de berekening van de dekkingsgraad voor de behoefte van werkende ouders betrekken we de tewerkstellings situatie van de ouders. Het aantal kinderen wordt gewogen a rato van het tewerkstellingsregime van de ouder(s). Hiervoor brengen we in rekening: 100% van de kinderen met voltijds werkende ouders; 100% van de kinderen waarvan een ouder voltijds werkt en een ouder zelfstandige is; eveneens 100% wanneer beide ouders zelfstandige zijn. Er

werd ook 100% gerekend van de kinderen van een alleenstaande ouder die voltijds werkt of zelfstandige is. Aangezien men op basis van deze gegevens niet kan weten hoeveel uren de deeltijdse tewerkstelling inhoudt, wordt er gewerkt met een maximum en een minimum. Voor deeltijds werk wordt 50% als minimum gehanteerd, voor het maximum 80%. De redenering houdt tevens in dat de ouder die het minst aantal uren werkt, in de tijd dat hij/zij niet werkt, de kinderopvang opneemt. Kinderen waarvan minstens een ouder niet werkt, werden - deze redenering volgend - niet opgenomen omdat deze ouder voltijds voor de opvang zou kunnen instaan. We willen er nogmaals de nadruk op leggen dat er niet vanuit wordt gegaan dat ouders die niet of deeltijds werken deze tijd aan de zorg voor de kinderen moeten spenderen. Het gaat hier slechts om een indicatie van de dekkingsgraad voor tewerkgestelde ouders.

De algemene dekkingsgraad berekent alle opvangplaatsen over het aantal kinderen. Daarnaast worden de gesubsidieerde opvangplaatsen over het totaal aantal kinderen berekend. De prijs voor de gesubsidieerde opvang wordt vastgelegd op basis van het inkomen van de ouders. Bij de privé-initiatieven wordt daarmee geen rekening gehouden. Omdat deze opvang niet inkomensafhankelijk is en niet wordt gesubsidieerd, is deze dus duurder. De "gesubsidieerde dekkingsgraad voor tewerkgestelde ouders" berekent de gesubsidieerde plaatsen over alle kinderen vermenigvuldigd met honderd. Op deze manier geven we een beeld van de omvang van de rol van de subsidiërende overheid.

6.1 Algemene dekkingsgraad

Algemene dekkingsgraad kinderopvang per provincie

Voorschools 2004	Antwerpen %	Limburg %	O. Vl. %	VI. Brabant %	W. VL. %	totaal Vlaanderen %
Algemene dekkingsgraad	31	29	35	36	40	37
Algemene gesubsidieerde dekkingsgraad	24	26	24	24	22	25

Voorschools 2003	Antwerpen %	Limburg %	O. Vl. %	VI. Brabant %	W. VL. %	totaal Vlaanderen %
Algemene dekkingsgraad	31	28	34	35	38	36
Algemene gesubsidieerde dekkingsgraad	24	25	23	24	21	24

Buitenschools 2004	Antwerpen %	Limburg %	O. Vl. %	VI. Brabant %	W. VL. %	totaal Vlaanderen %
Algemene dekkingsgraad	3,4	6,2	4,1	3,8	3,2	4
Algemene gesubsidieerde dekkingsgraad	3,5	6,1	4	3,5	3	3,8

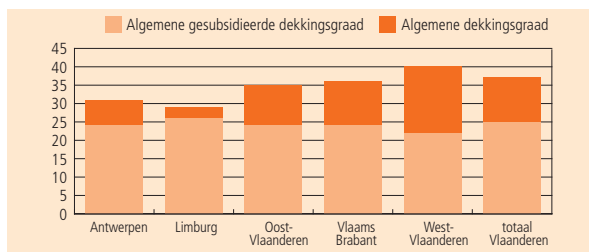
Buitenschools 2003	Antwerpen %	Limburg %	O. Vl. %	VI. Brabant %	W. VL. %	totaal Vlaanderen %
Algemene dekkingsgraad	3,1	5,8	3,8	3,2	3,6	3,8
Algemene gesubsidieerde dekkingsgraad	3,1	5,7	3,7	3,1	3,5	3,7

Bron: Cijfers aantal opvangplaatsen: Kind en Gezin en tewerkstellingssituatie ouders Datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid, ter beschikking gesteld door Kind en Gezin

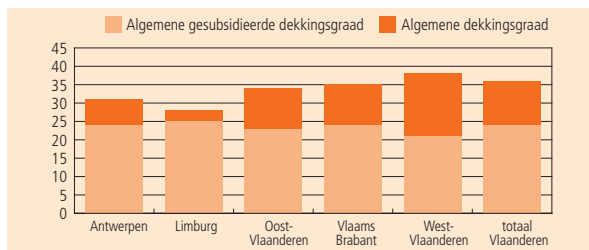
In 2004 reeds haalt Vlaanderen gemakkelijk de Europese doelstelling van 33% voor voorschoolse opvang met 37%. Antwerpen en Limburg halen die echter niet.

In 2007 is de dekkingsgraad voorschoolse opvang in Vlaanderen reeds gestegen tot bijna 38%.

Algemene dekkingsgraad kinderopvang per provincie – voorschools – 2004

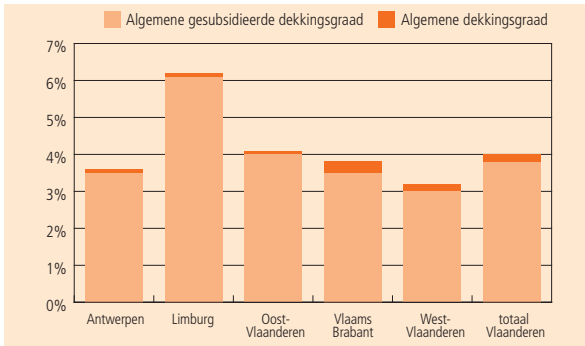
Algemene dekkingsgraad kinderopvang per provincie – voorschools – 2003

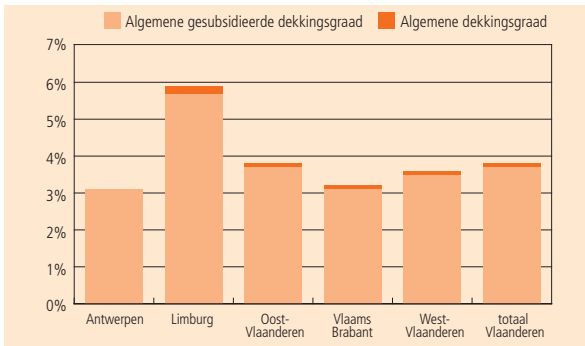
In 2004 is de algemene dekkingsgraad voor voorschoolse opvang het hoogst in West-Vlaanderen. De algemene dekkingsgraad ligt het laagst in Limburg, maar ligt de algemene gesubsidieerde dekkingsgraad veel dichterbij de algemene dekkingsgraad dan in alle andere provincies of in geheel Vlaanderen. In West-Vlaanderen liggen de algemene en gesubsidieerde dekkingsgraad het verst uit elkaar. Hier moeten meer mensen gebruik maken van het private duurdere aanbod dan in de andere Vlaamse provincies.

Algemene dekkingsgraad kinderopvang per provincie – buitenschools – 2004

Algemene dekkingsgraad kinderopvang per provincie – buitenschools – 2003

De Algemene dekkingsgraad ligt een stuk hoger voor kinderen die jonger zijn dan drie jaar. Dit valt voor een stuk te verklaren doordat buitenschoolse opvang die wordt aangeboden door scholen niet in rekening werd genomen, evenals de informele opvang, waar ouders meer gebruik van maken voor hun schoolgaande kinderen dan voor kinderen onder drie jaar. Opvallend is wel dat voor de buitenschoolse opvang de algemene dekkingsgraad bijna gelijk loopt met de gesubsidieerde. In elke provincie is er ook een stijging van het aantal plaatsen per kind voor de buitenschoolse opvang.

In vergelijking met 2003 is er in 2004 een lichte toename van de algemene dekkingsgraad. In de provincies Antwerpen en Vlaams Brabant blijft algemene gesubsidieerde dekkingsgraad voor kinderen onder drie jaar gelijk.

6.2 Dekkingsgraad kinderopvang voor tewerkgestelde ouders

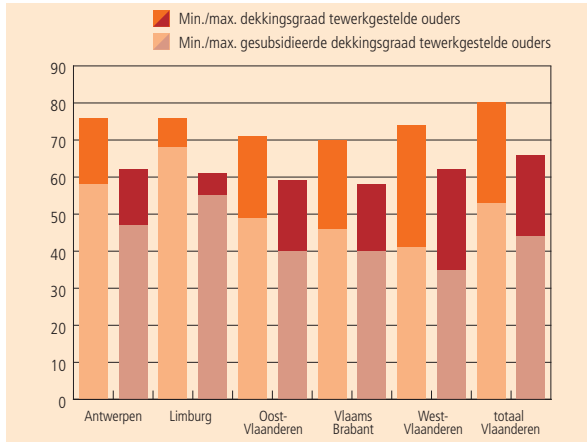
De percentages van de gesubsidieerde dekkingsgraad tewerkgestelde ouders liggen een stuk hoger dan die van de algemene dekkingsgraad. De oorzaak hiervan ligt in het feit dat we voor hetzelfde aantal opvangplaatsen enkel kinderen van werkende ouders hebben opgenomen in de berekening.

Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders per provincie voor kinderen jonger dan 3 jaar – 2004

	Antwerpen		Limburg		O. Vl.		Vl. Brabant		W. Vl.		Vlaanderen	
	%		%		%		%		%		%	
	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max
Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders	76	62	76	61	71	59	70	58	74	62	80	66
Gesubsidieerde dekkingsgraad tewerkgestelde ouders	58	47	68	55	49	40	46	40	41	35	53	44

Bron: Cijfers aantal opvangplaatsen: Kind en Gezin en tewerkstellings situatie ouders datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid, ter beschikking gesteld door Kind en Gezin

Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders per provincie voor kinderen jonger dan 3 jaar – 2004

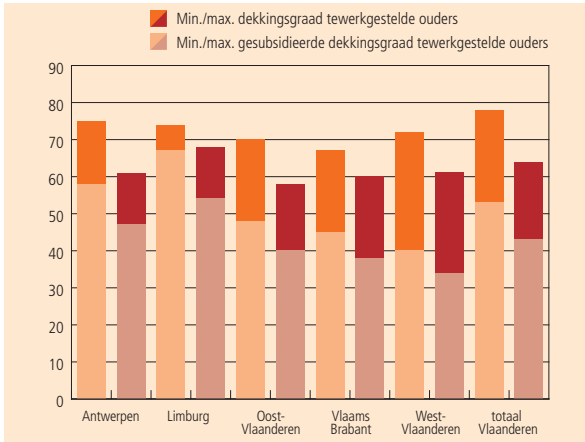
Als we kijken naar de dekkinggraad van de kinderopvang voor tewerkgestelde ouders voor kinderen jonger dan drie, zien we dat in 2004 zowel wat de minima als de maxima betreft, in Vlaams Brabant die dekkinggraad het laagste ligt en Antwerpen en Limburg hoogst scoren. De provincie waar de gesubsidieerde opvang het best tegemoet komt aan de behoefte, gesteld dat er enkel gesubsidieerde opvang zou zijn, is de provincie Limburg, daar is het verschil tussen de algemene en gesubsidieerde dekkinggraad het kleinst. In Oost-Vlaanderen, Vlaams Brabant en West-Vlaanderen ligt de gesubsidieerde dekkinggraad voor tewerkgestelde ouders een stuk lager dan in Limburg en Antwerpen, zoals ook het verschil tussen de gesubsidieerde en algemene dekkinggraad voor tewerkgestelde ouders. In deze drie provincies komt de gesubsidieerde opvang in mindere mate tegemoet aan de algemene opvangbehoefte.

Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders per provincie voor kinderen jonger dan 3 jaar – 2003

	Antwerpen		Limburg		O. Vl.		Vl. Brabant		W. Vl.		Vlaanderen	
	%		%		%		%		%		%	
	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max
Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders	75	61	74	60	70	58	67	60	72	61	78	64
Gesubsidieerde dekkingsgraad tewerkgestelde ouders	58	47	67	54	48	40	45	38	40	34	53	43

Bron: Cijfers aantal opvangplaatsen: Kind en Gezin en tewerkstellingssituatie ouders datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid, ter beschikking gesteld door Kind en Gezin

Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders per provincie voor kinderen jonger dan 3 jaar – 2003

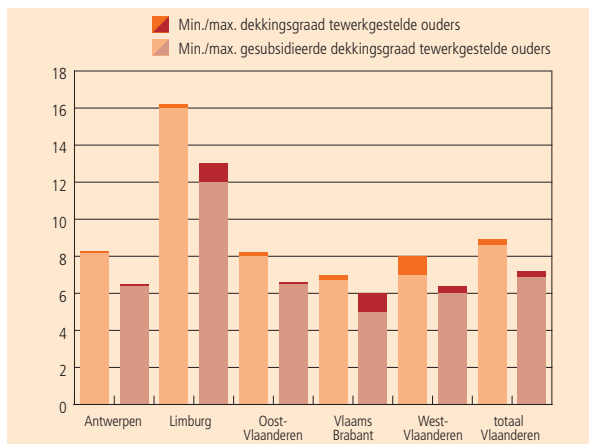
Tegenover 2003 is er in 2004 een lichte toename in de dekking. In Antwerpen is er voor de gesubsidieerde dekking geen toename, in alle andere provincies wel, maar geen spectaculaire stijging.

Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders per provincie voor kinderen tussen drie en twaalf – 2004

	Antwerpen		Limburg		O. Vl.		Vl. Brabant		W. Vl.		Vlaanderen	
	%		%		%		%		%		%	
	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max
Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders	8,3	6,5	16,2	13	8,2	6,6	7	6	8	6,4	8,9	7,2
Gesubsidieerde dekkingsgraad tewerkgestelde ouders	8,2	6,4	16	12	8	6,5	6,7	5	7	6	8,6	6,9

Bron: Cijfers aantal opvangplaatsen: Kind en Gezin en tewerkstellingssituatie ouders datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid, ter beschikking gesteld door Kind en Gezin

Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders per provincie voor kinderen tussen drie en twaalf – 2004

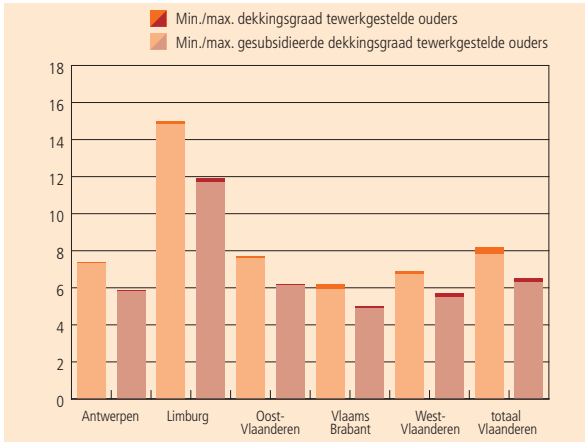
Tegenover de kinderen onder de drie jaar, is er voor kinderen boven drie jaar een veel lagere dekkingsgraad. Als we de bruto behoefte berekenen staan daar veel minder plaatsen tegenover voor de kinderen tussen drie en twaalf jaar. Het is opvallend dat de percentages van de gesubsidieerde dekkingsgraad erg dicht tegen de algemene liggen. Het grootste deel van het aanbod voor deze leeftijd wordt in alle provincies voorzien door de gesubsidieerde instellingen. Opvallend is de provincie Limburg, waar de dekkingsgraad van opvangplaatsen een stuk hoger ligt dan in andere provincies. Het is mogelijk dat in de groep drie tot twaalfjarigen minder behoefte is aan opvang omdat meer kinderen worden opgevangen door het informele netwerk, alleen thuisblijven, op school nablijven of er andere oplossingen gevonden werden.

Dekkingsgraad per provincie voor kinderen tussen drie en twaalf – 2003

	Antwerpen %		Limburg %		O. Vl. %		Vl. Brabant %		W. Vl. %		Vlaanderen %	
	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max	min	max
Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders	7,4	5,9	15	11,9	7,7	6,2	6,2	5	6,9	5,7	8,2	6,5
Gesubsidieerde dekkingsgraad tewerkgestelde ouders	7,3	5,8	14,8	11,7	7,6	6,1	5,9	4,9	6,7	5,5	7,8	6,3

Bron: Cijfers aantal opvangplaatsen: Kind en Gezin en tewerkstellings situatie ouders datawarehouse arbeidsmarkt en sociale bescherming bij de Kruispuntbank Sociale Zekerheid, ter beschikking gesteld door Kind en Gezin

Dekkingsgraad tewerkgestelde ouders per provincie voor kinderen tussen drie en twaalf – 2003

In vergelijking met de 2003 is er in 2004 in alle provincies een toename vast te stellen voor de dekkingsgraad tewerkgestelde ouders en gesubsidieerde dekkingsgraad tewerkgestelde ouders voor de naschoolse opvang. Concreet betekent dit dat meer kinderen die potentieel behoefte hadden aan opvang bij een initiatief terecht konden.

7 Besluit

Bij het bekijken van de tewerkstellings situatie van ouders met jonge kinderen kan worden vastgesteld dat steeds meer mensen aan het werk zijn. Waar vroeger meestal de man instond voor het verwerven van het inkomen en de vrouw instond voor de opvoeding van de kinderen, zijn we geëvolueerd naar een tweeverdienermodel. Toch zien we dat het meestal de vrouw is die minder gaat werken of uittreedt op de arbeidsmarkt om voor de kinderen te zorgen. Een groot deel van de gezinnen zit in een zogeheten 'anderhalf-systeem', waarbij een van beide deeltijds gaat werken en de andere ouder zijn voltijdse betrekking behoudt, waarbij het in de meeste gevallen de vrouw is die minder gaat werken met als doel de zorg voor de kinderen op zich te nemen.

Kinderopvang is erg economisch georiënteerd en het opnamebeleid werd voornamelijk afgestemd op mensen die beroepsactief zijn. De meeste opvanginitiatieven hebben bovendien een aanbod tijdens de reguliere uren, wie op zoek is naar opvang op andere momenten valt meestal terug op het informele netwerk. Het gebruik van formele kinderopvang ligt bij kansarmen en allochtonen lager dan bij de totale bevolking. We kunnen vaststellen dat het aanbod vooral gericht is op mensen die tijdens reguliere uren betaalde arbeid verrichten, en minder is afgestemd op mensen die niet werken of op atypische uren werken.

Het aantal opvangplaatsen is de laatste jaren toegenomen, met de vraag steeg ook het aanbod. Om na te gaan of dit aanbod ook voldoende is om de behoefte te dekken werd een indicator geconstrueerd. Zo wordt een beeld gegeven van de dekkinggraad van de opvang voor tewerkgestelde ouders. Naast de algemene dekkinggraad voor tewerkgestelde ouders geeft de gesubsidieerde dekkinggraad voor tewerkgestelde ouders weer in hoeverre de gesubsidieerde initiatieven de bruto behoefte inlassen. Tussen 2003 en 2004 is deze dekkinggraad voor tewerkgestelde ouders toegenomen, er is echter niet voldoende opvang om alle kinderen die potentieel opvang behoeven een plek te geven. De gesubsidieerde dekkinggraad voor tewerkgestelde ouders ligt vooral voor de nul tot driejarigen onder de algemene dekkinggraad. Wat erop wijst dat een aantal van de mensen die nood hebben aan opvang zich moeten wenden tot duurdere private initiatieven. Aangezien het enkel mensen die voldoende verdienen zijn die bij tekort aan gesubsidieerde plaatsen kunnen overstappen op een plek in een private

instelling, zullen niet-werkenden en kansarmen eerder uit de boot vallen. Een opvallend verschil tussen de provincies is dat in Limburg de gesubsidieerde dekkinggraad voor tewerkgestelde ouders beduidend dichterbij de buurt komt van de algemene dekkinggraad voor tewerkgestelde ouders dan in de andere provincies, in Brabant en West-Vlaanderen is dat verschil groter dan in andere provincies.

IV

Helpen de druk te verlichten

Verlofstelsels en dienstencheques ter ondersteuning van de combinatie betaalde arbeid en gezinsarbeid

Naast de voorzieningen in verband met kinderopvang voorziet de overheid ook in andere maatregelen om het combineren van betaalde arbeid en gezinsarbeid mogelijk te maken. Zo voerde de overheid het ouderschapsverlof in: het recht voor elke ouder om de loopbaan te onderbreken in functie van de kinderen.

Het ouderschapsverlof kadert binnen het bredere systeem van zorgverloven, waartoe ook het palliatief verlof en het verlof voor medische bijstand behoren. Deze laatste verloven maken het mogelijk om de zorg voor (terminaal) zieken te dragen.

Naast dit systeem van zorgverloven, specifiek in het leven geroepen om betaalde arbeid en gezinsarbeid te kunnen combineren, voorziet de overheid ook in maatregelen om de loopbaan te onderbreken zonder dat hiervoor een specifieke reden moet worden opgegeven. Het systeem van loopbaanonderbreking en tijdskrediet wordt vaak aangewend om meer tijd te hebben voor de zorg en opvoeding van kinderen, maar deze 'verloven' kunnen evengoed worden opgenomen om te reizen, te studeren, of meer tijd te hebben voor zichzelf. Bovendien zijn deze maatregelen van loopbaanonderbreking/tijdskrediet niet enkel gericht op gezinnen of op personen in 'de drukke leeftijd', maar ook op vijftigplussers. Door hen de mogelijkheid te bieden om minder te gaan werken, wil men een vroegtijdige uitstap uit de arbeidsmarkt vermijden.

Ten slotte werd het systeem van dienstencheques in het leven geroepen om gezinnen de mogelijkheid te geven om op een legale manier en tegen een redelijke prijs (een deel van) de huishoudelijke arbeid uit te besteden.

Hoewel deze maatregelen op het federale niveau werden genomen, tracht ook de Vlaamse overheid gezinnen extra te ondersteunen door onder bepaalde voorwaarden bijkomende premies uit te keren aan vrouwen en mannen die halftijds of volledig tijdskrediet opnemen. Concreet wordt de extra premie uitgekeerd als men zorg draagt voor een kind jonger dan acht jaar, een gehandicapt kind jonger dan twaalf jaar, een vader of moeder ouder dan zeventig jaar of een zwaar zieke. Maar ook voor het volgen van een opleiding tijdens de periode van het tijdskrediet wordt onder bepaalde voorwaarden een extra premie uitbetaald. Ten slotte kan men ook bij een thematisch verlof dat wordt toegekend door de RVA (de zogenaamde zorgverloven) een extra zorgkrediet aanvragen. Deze

premies, ook 'aanmoedigingspremies' genoemd, maken het voor gezinnen ook financieel meer aantrekkelijk om tijd voor zorg op te nemen.

In dit deel van het jaarboek over de combinatie van betaalde arbeid en gezinsarbeid presenteren we statistieken en indicatoren in verband met bovenstaande voorzieningen. Eerst construeren we genderindicatoren met betrekking tot de thematische verloven: het gebruik van het ouderschapsverlof door vrouwen en mannen staat hierbij centraal, deze maatregel werd immers specifiek in het leven geroepen om betaalde arbeid en gezinsarbeid te kunnen (blijven) combineren. Omwille van de volledigheid geven we ook enkele data over de gebruikers van de andere zorgverloven, namelijk het verlof voor medische bijstand en het palliatief verlof, weer. Vervolgens komen statistieken in verband met loopbaanonderbreking en tijdskrediet aan bod. Hier gaan we niet erg diep op in omdat, zoals eerder vermeld, deze onderbrekingen voor allerlei redenen kunnen worden opgenomen en niet altijd worden aangewend om betaalde arbeid en gezinsarbeid te kunnen combineren. In het kader van de combinatieproblematiek is de blik die we vervolgens werpen op de motivaties van vrouwen en mannen die hun loopbaan onderbreken door het gebruik van deze voorzieningen erg interessant. Ten slotte presenteren we de beschikbare gegevens in verband met diensteneques.

1 Maatregelen om de loopbaan geheel of gedeeltelijk te onderbreken

De overheid voorziet verschillende maatregelen om de loopbaan geheel of gedeeltelijk te onderbreken. Er is het stelsel van de thematische verloven of 'zorgverloven', waaronder het ouderschapsverlof, het palliatief verlof en het verlof voor medische bijstand vallen. Daarnaast is er het stelsel van loopbaanonderbreking en tijdskrediet. We bekijken in dit deel in welke mate vrouwen en mannen gebruik maken van deze maatregelen. Hiervoor baseren we ons op data van de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (RVA), een federale overheidsdienst die instaat voor de volledige afhandeling van de dossiers inzake loopbaanonderbreking en tijdskrediet.

1.1 Thematische verlopen

Het systeem van thematische verlopen, ingevoerd in de tweede helft van de jaren negentig, houdt in dat elke werknemer het recht heeft op drie soorten zorgkrediet: het ouderschapsverlof, het palliatief verlof, en het verlof voor medische bijstand.

Tijdens de periode van het zorgkrediet ontvangt men een premie van de RVA. Daarnaast voorziet de Vlaamse overheid in een aanmoedigingspremie, die men gedurende maximum één jaar kan ontvangen.

Elk van deze 'zorgverlopen' kan in verschillende formules worden opgenomen: voltijds of deeltijds. We berekenen voor deze verschillende mogelijke vormen van zorgverlof eerst een indicator. Deze geeft het aantal vrouwen weer, bekeken op een totaal van honderd mannen dat het verlof opneemt. Zo krijgen we een indicatie van het gender(-on-)evenwicht inzake het opnemen van zorgkrediet. Bij een perfecte gelijkheid tussen vrouwen en mannen zal de indicator honderd bedragen. Daarnaast presenteren we ook een tabel met basisdata. Via deze gegevens is het mogelijk inzicht te verwerven in de absolute omvang van de verschillen tussen vrouwen en mannen. Ten slotte worden de indicatoren ook in grafiekvorm weergegeven. We presenteren telkens de gegevens van 1999, 2003 en 2007, zodat ook de evolutie in de tijd zichtbaar wordt. Let wel, het ouderschapsverlof in de 'éénvijfde'-vorm werd pas in 2002 mogelijk. Vandaar dat voor dit stelsel enkel de gegevens van 2003 en 2007 worden weergegeven inzake de 'éénvijfde'-variant. Voor de stelsels 'palliatief verlof' en 'verlof voor medische redenen' geven we enkel het totaal weer, we splitsen niet op naar de verschillende vormen.

1.1.1 Ouderschapsverlof

Het ouderschapsverlof is een recht voor elke ouder, bovenop de vijftien weken moederschapsverlof en het tiendaagse vaderschapsverlof. Hoewel er enkele voorwaarden in verband met de anciënniteit bij de werkgever en in verband met de leeftijd van het kind gekoppeld zijn aan het recht op ouderschapsverlof, kunnen de meeste werknemers genieten van het ouderschapsverlof.

De werknemer kan het ouderschapsverlof opnemen op drie mogelijke manieren. Ten eerste is er de mogelijkheid om gedurende een periode van maximaal drie maanden de loopbaan volledig te onderbreken. Ten tweede kan men gedurende een periode van maximaal zes maanden overstappen naar een halftijdse tewerkstelling. Ten slotte bestaat er ook de mogelijkheid om gedurende een periode van maximum vijftien maanden de loopbaan te verminderen met een vijfde. De werknemer kan bovendien de verschillende vormen van ouderschapsverlof ook combineren.

Voltijds ouderschapsverlof

Genderevenwicht inzake het opnemen van voltijds ouderschapsverlof

Omschrijving: sekseratio (voltijds ouderschapsverlof door vrouwen / voltijds ouderschapsverlof door mannen) *100

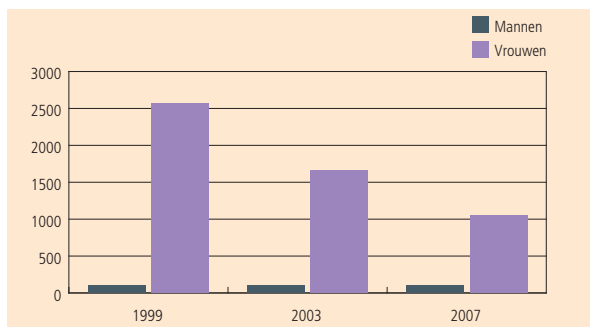
Jaar	Indicator
1999	2 565
2003	1 659
2007	1 045

Aantal gebruikers van voltijds ouderschapsverlof, naar geslacht, Vlaams Gewest

Jaar	Mannen	Vrouwen	Totaal
1999	118	3 018	3 136
2003	259	4 303	4 563
2007	437	4 572	5 009

Bron: RVA (bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid)

Gebruikers van het voltijds ouderschapsverlof, aantal vrouwen op honderd mannen

Halftijds ouderschapsverlof

Genderevenwicht inzake het opnemen van halftijds ouderschapsverlof

Omschrijving: sekseratio (halftijds ouderschapsverlof door vrouwen / halftijds ouderschapsverlof door mannen) *100

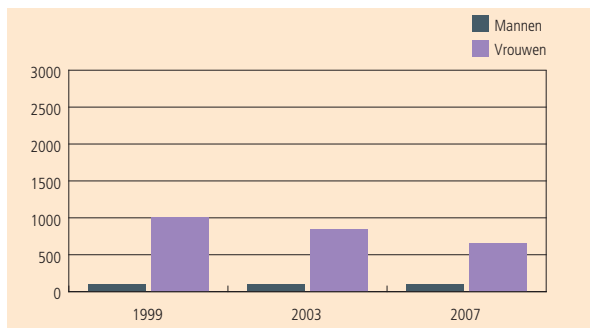
Jaar	Indicator
1999	1 004
2003	851
2007	651

Aantal gebruikers van halftijds ouderschapsverlof, naar geslacht, Vlaams Gewest

Jaar	Mannen	Vrouwen	Totaal
1999	74	743	818
2003	229	1 949	2 178
2007	262	1 705	1 966

Bron: RVA (bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid)

Gebruikers van het halftijds ouderschapsverlof, aantal vrouwen op honderd mannen

Eénvijfde ouderschapsverlof

Genderevenwicht inzake het opnemen van deeltijds (éénvijfde) ouderschapsverlof

Omschrijving: sekseratio (éénvijfde ouderschapsverlof door vrouwen / éénvijfde ouderschapsverlof door mannen) *100

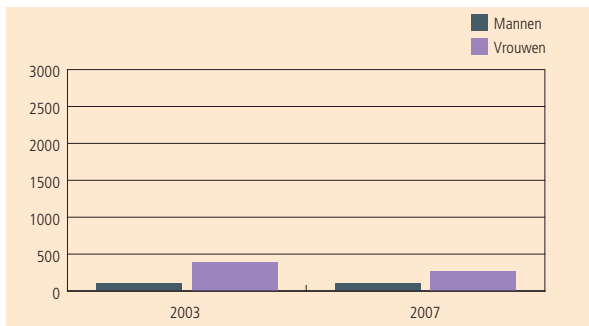
Jaar	Indicator
2003	392
2007	264

Aantal gebruikers van deeltijds ouderschapsverlof (éénvijfde), naar geslacht, Vlaams Gewest

Jaar	Mannen	Vrouwen	Totaal
2003	1 442	5 660	7 102
2007	4 720	12 482	17 203

Bron: RVA (bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid)

Gebruikers van het deeltijds ouderschapsverlof (éénvijfde), aantal vrouwen op honderd mannen

Totaal ouderschapsverlof

Genderevenwicht inzake het opnemen van ouderschapsverlof

Omschrijving: $\text{seksratio (ouderschapsverlof door vrouwen / ouderschapsverlof door mannen) * 100}$

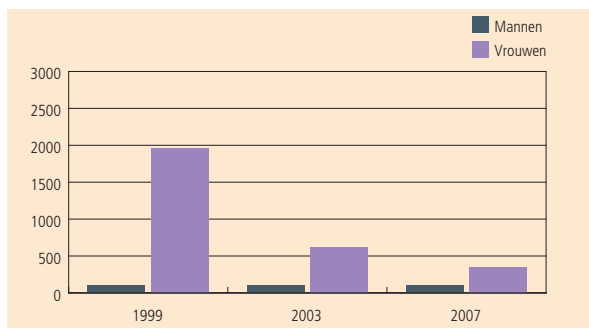
Jaar	Indicator
1999	1 961
2003	617
2007	346

Aantal gebruikers van ouderschapsverlof, naar geslacht, Vlaams Gewest

Jaar	Mannen	Vrouwen	Totaal
1999	192	3 761	3 953
2003	1 930	11 912	13 842
2007	5 419	18 759	24 178

Bron: RVA (bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid)

Gebruikers van het ouderschapsverlof, aantal vrouwen op honderd mannen

Jaarlijks neemt het aantal gebruikers van het ouderschapsverlof toe. In 2007 namen 24 178 personen ouderschapsverlof, 18 759 onder hen zijn vrouwen. Dit is maar liefst 78% van het totaal aantal personen met ouderschapsverlof. Toch neemt het aantal mannen met ouderschapsverlof sterker toe dan het aantal vrouwen: terwijl in 2003 slechts 1 930 mannen ouderschapsverlof op namen, zijn dat er in 2007 'al' 5 419. Ook bij de vrouwen kunnen we een flinke stijging vaststellen, zij het misschien iets minder spectaculair (van 11 912 in 2003 naar 18 759 in 2007). Het ouderschapsverlof kent aldus een enorme groei en wint sterk aan populariteit. Bovendien neemt de genderkloof geleidelijk aan af.

Bekijken we vervolgens de verschillende formules binnen het ouderschapsverlof, dan blijkt dat zowel bij mannen als bij vrouwen de één-vijfde formule het meest aantrekkelijk is. Maar liefst 17 203 ouders, 12 482 vrouwen en 4 720 mannen kiezen er voor om één dag per week geen betaalde arbeid te verrichten.

Vooraf mannen vinden erg moeilijk de weg naar een voltijdse of halftijdse onderbreking in het kader van het ouderschapsverlof. In het voltijdse ouderschapsverlof vinden we immers tien keer zoveel vrouwen terug als mannen, in de halftijdse variant zes en een halve keer meer vrouwen. De één-vijfde formule blijkt bij mannen meer aan te slaan. Als we weten dat slechts 49,1% van de vaders in de huidige job de mogelijkheid heeft om ouderschapsverlof te nemen, terwijl dit bij de vrouwen 71,7% bedraagt (Ghysels, Debacker, 2007), dan mogen we misschien ook veronderstellen dat een één-vijfde onderbreking voor vele mannen een meer haalbare kaart is dan een volledige of halftijdse onderbreking.

1.1.2 Palliatief verlof

Naast het ouderschapsverlof is er ook het palliatief verlof. Volgens de Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening (2007) wordt onder palliatieve zorgen het volgende verstaan: 'elke vorm van bijstand (medisch, sociaal, administratief en psychologisch) en verzorging van personen die lijden aan een ongeneeslijke ziekte en die zich in een terminale fase bevinden.

Palliatief verlof is een recht voor iedere werknemer die een attest voorlegt van de behandelende arts waaruit blijkt dat iemand die ongeneeslijk ziek is en zich in een terminale fase bevindt, stervensbegeleiding nodig heeft. Deze persoon hoeft geen familielid te zijn. De meeste werknemers kunnen genieten van het palliatief verlof. Dit verlof kan worden opgenomen door middel van een voltijdse onderbreking, een vermindering van prestaties met de helft, of een vermindering van prestaties met een vijfde (ACV, 2008).

De duur van de loopbaanonderbreking in het kader van het palliatief verlof bedraagt één maand en kan met één maand verlengd worden. De werknemer kan dus per patiënt twee maanden palliatief verlof nemen. De mogelijkheid bestaat om twee attesten per patiënt in te dienen (Derijcke en Goddefroy, 2002). De maximumduur van de loopbaanonderbreking in het kader van palliatief verlof kan per patiënt maximaal vier maanden zijn.

Genderevenwicht inzake het opnemen van palliatief verlof

Omschrijving: sekseratio (palliatief verlof door vrouwen / palliatief verlof door mannen)*100

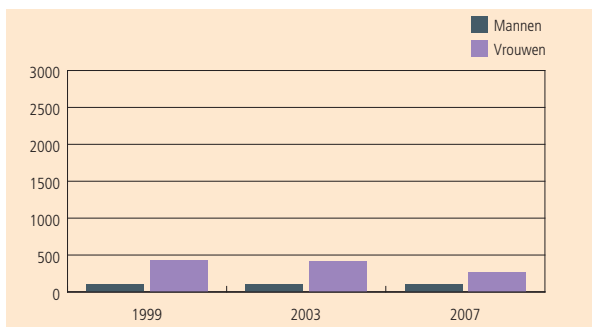
Jaar	Indicator
1999	423
2003	409
2007	265

Aantal gebruikers van palliatief verlof, naar geslacht, Vlaams Gewest

Jaar	Mannen	Vrouwen	Totaal
1999	16	66	82
2003	25	102	126
2007	48	127	175

Bron: RVA (bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid)

Gebruikers van het palliatief verlof, aantal vrouwen op honderd mannen

Het stelsel 'palliatief verlof' ondersteunt personen die stervensbegeleiding aan terminaal zieken verstrekken. Het aantal gebruikers van dit stelsel is eerder beperkt: in 2007 namen 175 personen het palliatief verlof op, waaronder 127 vrouwen en 48 mannen. De genderkloof inzake het opnemen van het palliatief verlof is aldus relatief groot, en wordt nog groter indien we enkel het voltijds palliatief verlof in rekening brengen (niet in de tabel weergegeven): 103 vrouwen namen voltijds palliatief verlof tegenover 34 mannen. Voor de halftijdse formule blijkt het verschil tussen vrouwen en mannen heel wat kleiner te zijn, twintig vrouwen en negen mannen namen in 2007 halftijds palliatief verlof. Voor de éénvijfde regeling is er ten slotte zelfs bijna een gelijk aantal vrouwelijke en mannelijke gebruikers, al moeten we wel vermelden dat het om erg kleine aantallen gaat. Slechts vier vrouwen en vijf mannen namen in 2007 éénvijfde palliatief verlof op.

Wat de evolutie in de tijd betreft, stellen we vast dat het aantal personen dat gebruik maakt van het recht op palliatief verlof jaarlijks toeneemt. De genderkloof neemt af over de jaren heen: steeds meer mannen laten zich in met het verstrekken van verzorging aan een terminaal ziek familielid of terminaal zieke kennis.

1.1.3 Verlof voor medische bijstand

De werknemer heeft de mogelijkheid een loopbaanonderbreking aan te vragen voor het verlenen van bijstand of verzorging aan een gezinslid of een familielid tot de tweede graad dat lijdt aan een ernstige ziekte. Deze vorm van zorgverlof is een recht voor iedere werknemer die een attest van de behandelende arts kan voorleggen. De meeste werknemers kunnen genieten van het verlof voor medische bijstand. We merken op dat voor één zieke persoon meerdere werknemers dit zorgverlof kunnen opnemen. Een werknemer kan ook verschillende keren zorgverlof aanvragen indien het telkens verschillende personen betreft die verzorging nodig hebben.

De werknemer kan deze vorm van loopbaanonderbreking opnemen in de vorm van een voltijdse onderbreking gedurende maximum twaalf maanden, een halftijdse onderbreking gedurende maximum 24 maanden, of een onderbreking met een vijfde.

Het verlof voor verzorging van zwaar zieke familieleden kan enkel opgenomen worden voor minimaal één maand en maximaal drie maanden, waarna het onmiddellijk verlengd kan worden.

Genderevenwicht inzake het opnemen van verlof voor medische bijstand

Omschrijving: sekseratio (verlof voor medische bijstand door vrouwen / verlof voor medische bijstand door mannen) *100

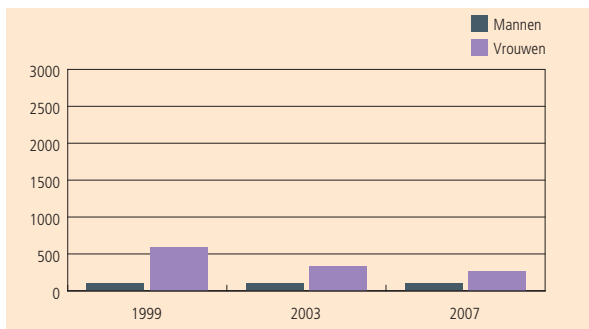
Jaar	Indicator
1999	590
2003	328
2007	258

Aantal gebruikers van verlof voor medische bijstand, naar geslacht, Vlaams Gewest

Jaar	Mannen	Vrouwen	Totaal
1999	80	474	554
2003	564	1 853	2 418
2007	1 263	3 264	4 528

Bron: RVA (bewerking Steunpunt Gelijkekansenbeleid)

Gebruikers van het verlof voor medische bijstand, aantal vrouwen op honderd mannen

Zowat 4 528 personen, 3 264 vrouwen en 1 263 mannen, namen in 2007 verlof voor medische bijstand. Ook deze vorm van zorgverlof kent een jaarlijkse toename aan gebruikers, zowel bij mannen als bij vrouwen. De genderkloof neemt lichtjes af.

Ook hier weer een enorm verschil tussen de geslachten als we de formule (voltijds of deeltijds) mee in rekening brengen (niet afgebeeld in tabellen of grafieken). Maar liefst vijf keer zoveel vrouwen als mannen zitten in het voltijdse stelsel verlof voor medische bijstand (798 vrouwen en 152 mannen in 2007). Bij het halftijdse stelsel zijn er voor elke honderd mannen 383 vrouwen (1 461 vrouwen en 381 mannen). Bij de éénvijfde-formule is de kloof tussen vrouwelijke en mannelijke gebruikers het kleinst: 1 005 vrouwen en 729 mannen namen éénvijfde verlof voor medische bijstand op.

1.2 Loopbaanonderbreking en tijdskrediet

De mogelijkheid om de loopbaan te onderbreken bestaat sinds 1985. Het systeem werd verschillende malen hervormd en uitgebreid (bijvoorbeeld met de thematische verloven). Zo trad in 2002 het stelsel van tijdskrediet in werking. De oude regeling voor loopbaanonderbreking geldt sindsdien enkel nog in de publieke sector. Hierdoor bestaan er in de huidige wetgeving twee types van systemen naast elkaar. Grofweg kunnen we stellen dat het systeem van de loopbaanonderbreking bestaat voor werknemers uit de publieke sector, en het systeem van tijdskrediet voor werknemers uit de private sector. Beide systemen kenden een snelle groei, vooral in hun deeltijdse vorm. We vermeldden reeds dat men bij het nemen van deze verloven naast de federale premie onder bepaalde voorwaarden ook recht kan hebben op een Vlaamse aanmoedigingspremie.

Evolutie in gebruikers loopbaanonderbreking of tijdskrediet 1999-2004 in België, naar geslacht en onderbrekingsvorm.

		Voltijds	Deeltijds	Totaal
Mannen	1999	3 583	7 969	11 552
	2004	5 952	41 661	47 613
Vrouwen	1999	21 327	48 908	70 235
	2004	22 660	106 143	128 803
Totaal	1999	24 910	56 877	81 787
	2004	28 612	147 804	176 416

Bron: Desmet e.a. (2007)

Bovenstaande tabel schetst de evolutie in voltijdse en deeltijdse onderbrekingen voor mannen en vrouwen afzonderlijk tussen 1999 en 2004. Het valt op dat de totale toename aan gebruikers van loopbaanonderbreking of tijdskrediet bijna uitsluitend te wijten is aan de aanwas aan deeltijdse onderbrekers, zowel vrouwen als mannen. Bij mannen vervijfvoudigde het aantal deeltijdse onderbrekers in de periode 1999-2004 tot 41 661 eenheden, bij vrouwen verdubbelde het oorspronkelijk reeds hoge aantal deeltijdse onderbrekers tot 106 143. De aantallen voltijdse onderbrekers bleef relatief stabiel gedurende deze periode.

Op de website van de RVA lezen we: "Het tijdskrediet biedt u de mogelijkheid over meer vrije tijd te beschikken om in te spelen op familiale en sociale verplichtingen (opvoeding van de kinderen, hulp

aan zieke familieleden, ...) of om persoonlijke projecten te realiseren (studies hervatten, een reis maken, een hobby of sport beoefenen, uitrusten, ...)". Deze verlofstelsels zijn dus niet enkel in het leven geroepen om de combinatie arbeid en gezin te vergemakkelijken, maar kunnen ook gebruikt worden om te studeren, te reizen of gewoonweg meer vrije tijd te hebben.

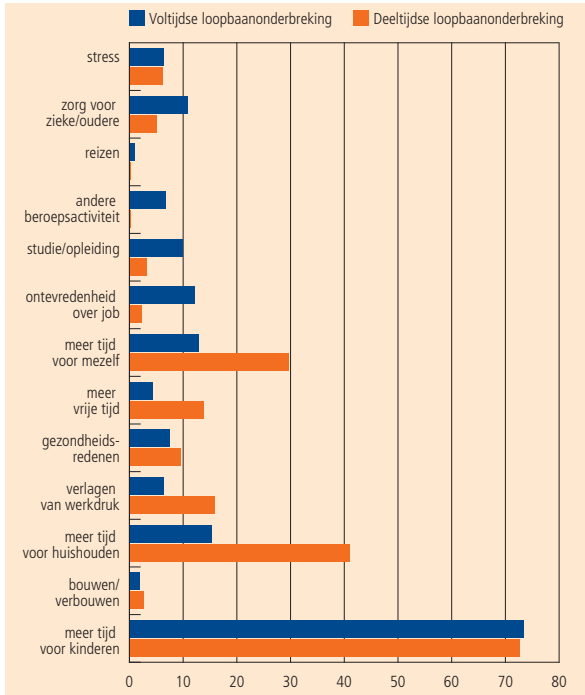
Vanderweyden (2002) spreekt over een normverschuiving die de laatste jaren in België plaatsvindt, en die voor een belangrijk deel de resultante is van de wisselwerking tussen beleidsmaatregelen die andere arbeidspatronen (dan de klassieke voltijdse tewerkstelling) mogelijk maken, het gebruik dat hiervan wordt gemaakt en de veranderende maatschappelijke omstandigheden. De behoeften om te zorgen voor kinderen of familie, om te studeren, om even op adem te komen of de loopbaan te heroriënteren worden meer en meer als legitiem erkend.

Bekijken we vervolgens de motivatie van vrouwen en mannen om loopbaanonderbreking of tijdskrediet te nemen. We baseren ons hiervoor op een studie waarin onderbrekers van 20 tot 49 jaar maximaal drie belangrijke redenen mochten geven waarom zij aanvankelijk een onderbreking van de loopbaan opnamen. De resultaten vindt u in onderstaande grafiek.

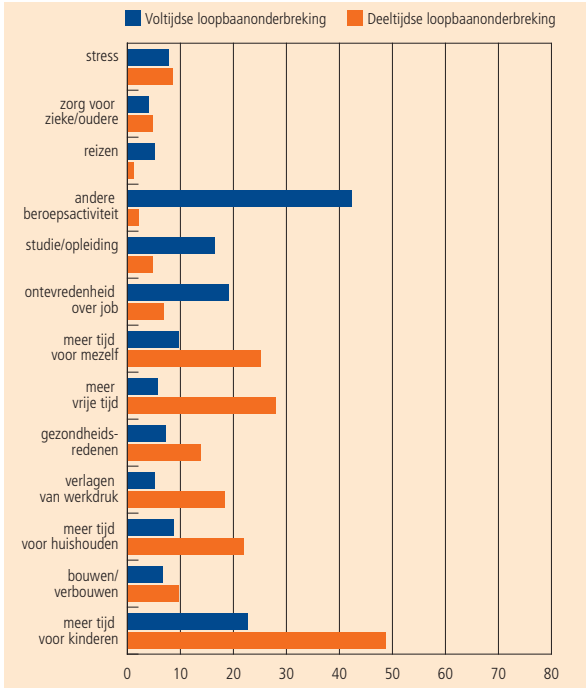

Vlaamse vrouwelijke loopbaanonderbrekers naar type loopbaanonderbreking en motivatie, in %

Bron: 'Wie zijn de loopbaanonderbrekers? Socio-demografische kenmerken, motivaties en arbeidshouding van loopbaanonderbrekers', VUB, onderzoeksgroep TOR, 2007.

Vlaamse mannelijke loopbaanonderbrekers naar type loopbaanonderbreking en motivatie, in %

Bron: 'Wie zijn de loopbaanonderbrekers? Socio-demografische kenmerken, motivaties en arbeidshouding van loopbaanonderbrekers', VUB, onderzoeksgroep TOR, 2007.

Het voornaamste motief om een tijd minder te gaan werken is zowel bij vrouwen als bij mannen de zorg voor de kinderen. Haast driekwart van de vrouwen onderbreekt hiervoor voltijds of deeltijds haar loopbaan. Bij de deeltijds werkende mannen doet bijna de helft het voor die reden.

Enkel bij voltijds werkende mannen zegt 42,3% een andere beroepsactiviteit te willen uitproberen, bij de vrouwen betreft dit slechts 6,8%. Ten slotte wil 'maar' 22,7% van de voltijdse mannelijke onderbrekers meer tijd om voor de kinderen te zorgen. Tijd om te bouwen en verbouwen blijkt dan weer duidelijk een mannelijke motivatie te zijn.

Andere motivaties hangen eerder samen met het soort onderbreking. Deeltijdse onderbrekers roepen vaker gezondheidsredenen, verlagen van werkdruk, meer vrije tijd en tijd voor zichzelf in. In vergelijking met de deeltijdse loopbaanonderbrekers beginnen de voltijdse onderbrekers bovendien meer aan een onderbreking uit ontevredenheid met de huidige betrekking of om een opleiding te volgen.

2 Maatregelen om huishoudelijke taken uit te besteden via het systeem van dienstencheques

In het dagelijkse leven dienen alle gezinnen heel wat huishoudelijke taken te verrichten. Denken we maar aan schoonmaken, wassen, strijken, koken, enzoverder. Voor de invoering van de dienstencheques bestond er praktisch geen dienstenaanbod van dat type ten behoeve van particulieren tegen een redelijke prijs, met als algemeen bekend effect, de uitzaaiing van zwartwerk in dat domein. Om die toestand te verhelpen heeft de overheid het stelsel van dienstencheques in het leven geroepen.

Dit stelsel 'dienstencheques' houdt in dat de gebruiker slechts een beperkte bijdrage betaalt – de overheid financiert mee – voor de diensten die hem worden aangeboden, zodat deze diensten voor velen toegankelijk gemaakt worden. Gezinnen worden op deze manier in de mogelijkheid gesteld allerlei huishoudelijke taken uit te besteden, wat de combinatie van betaalde arbeid en gezinsarbeid vergemakkelijkt.

Bijkomend voordeel van dit stelsel is bovendien dat deze diensten worden verricht door werknemers die voordien tot een aantal risicogroepen behoorden, zoals langdurig werklozen, PWA-werknemers, gerechtigden op een leefloon, enzoverder. Het stelsel van dienstencheques ondersteunt dus niet enkel de gezinnen maar creëert ook werkgelegenheid voor laaggeschoolden (Jaarverslag RVA, 2007).

Het aantal gebruikers ingeschreven in het systeem van de dienstencheques heeft sinds de start een enorme groei gekend. Bovendien is sinds 1 januari 2006 het systeem van de dienstencheques uitgebreid tot de vrouwelijke zelfstandigen. Zij krijgen moederschapshulp in de vorm van 70 dienstencheques toegekend via de sociale verzekeringskassen voor zelfstandige werknemers. Sedert 3 mei 2007 is dat aantal cheques opgetrokken tot 105. In december 2007 waren er in heel België reeds 4 187 zelfstandige werknemers ingeschreven om van moederschapshulp te kunnen genieten.

Aantal ingeschreven gebruikers per jaar, aantal vrouwelijke zelfstandigen die van moederschapshulp genieten, en aantal verkochte dienstencheques per jaar, in het Vlaams Gewest

	Ingeschreven gebruikers	Vrouwelijke zelfstandigen	Aantal dienstencheques verkocht
2004	86 541		6 094 769
2005	178 467		14 635 928
2006	282 383	1 779	24 938 905
2007	388 851	2 703	34 891 212

Bron: RVA

Sinds de opstart van het federale dienstenchequesysteem (januari 2004) kende het aantal gebruikers een spectaculaire groei. Het aantal gebruikers stijgt nog steeds.

Bekijken we vervolgens de leeftijd van de actieve gebruikers van de dienstencheques. Let wel, het gaat hier om Belgische – geen Vlaamse – gegevens.

Leeftijdscategorie	Aantal gebruikers	% van de gebruikers	% van de bevolking (vanaf 20 jaar)
Jonger dan 30 jaar	25 038	5,70	16,20
30-39 jaar	115 028	26,10	17,90
40-49 jaar	106 434	24,10	19,80
50-59 jaar	68 844	15,60	17,20
60-79 jaar	90 561	20,50	23,10
80 jaar of ouder	35 691	8,10	5,90
Totaal	441 596³	100	100

Bron: IDEA consult, op basis van gegevens RVA, 2007

Meer dan de helft van de actieve gebruikers is tussen de 30 en 50 jaar oud, terwijl hun bevolkingsaandeel minder dan 40% bedraagt. Deze particulieren doen vooral beroep op dienstencheques om arbeid en gezin gemakkelijker te kunnen combineren. Het aantal actieve gebruikers piekt rond de leeftijd van 35 jaar, dit is de leeftijd waarop vele particulieren een gezin vormen met één of meer jonge kinderen.

We stippen aan dat gegevens over het soort van gezinnen dat gebruikmaakt van dienstencheques ontbreken. Net deze gegevens kunnen inzicht brengen in het gebruik van het systeem en kunnen evaluatie van de maatregel in het kader van de combinatieproblematiek mogelijk maken. Deze data zijn echter (voorlopig) niet beschikbaar.

3 Besluit

De verschillende vormen van thematisch verlof werden in het leven geroepen om personen steun te bieden in het combineren van betaalde arbeid en gezinsarbeid. Specifiek gaat het hier om de zorg voor de eigen kinderen (ouderschapsverlof) en de zorg voor terminaal en zwaar zieken (palliatief verlof en verlof medische bijstand). In het toenemende succes van deze stelsels vinden we een teken dat zorgverlof voor vele mensen een welkome steun is in het combineren van een job met het uitvoeren van zorgtaken.

Bekijken we het totaal van de personen die thematische verloven opnemen, dan stellen we een jaarlijkse stijging vast, zowel bij de vrouwen als bij de mannen, en dit bij alle vormen van thematisch verlof. Hoewel het zorgverlof (in alle vormen) in hoofdzaak een vrouwenzaak is, verkleint de genderkloof gestaag. Het aantal mannen dat zorgverlof opneemt groeit in verhouding dus sneller aan dan het aantal vrouwen. We bespreken de drie vormen van thematisch verlof.

Ten eerste is er het ouderschapsverlof. Dit stelsel telt het grootste aantal gebruikers, en jaarlijks stijgt het aantal vrouwen en mannen die voltijds of deeltijds ouderschapsverlof aanvragen. Het opnemen van voltijds ouderschapsverlof is vooral een vrouwelijke aangelegenheid: maar liefst tien keer zo veel moeders nemen voltijds ouderschapsverlof op dan vaders. Bij het deeltijds ouderschapsverlof vinden we in verhouding al heel wat meer mannen terug: voor elke tien mannen zijn er 'slechts' achtentwintig vrouwen die deeltijds ouderschapsverlof opnemen. Hoewel het dus in hoofdzaak nog steeds de mama's zijn die in grote aantallen voltijds ouderschapsverlof opnemen, nemen ook meer en meer papa's deze vorm van zorgverlof op. Relatief bekeken is de stijging bij de vaders zelfs sterker dan bij de moeders, wat maakt dat de genderkloof afneemt, zowel voor het voltijds als het deeltijds zorgverlof.

Een tweede vorm van thematisch verlof of zorgverlof is het palliatief verlof. Het aantal personen dat voltijds of deeltijds palliatief verlof opneemt is eerder beperkt. Dit heeft ongetwijfeld te maken met de aard van dit zorgverlof (stervensbegeleiding). Bij de vrouwen zien we jaarlijks een gestage toename, bij de mannen fluctueren de cijfers. Bovendien is bij het voltijds en deeltijds palliatief verlof de genderkloof niet zo groot als bij het (voltijds en deeltijds) ouderschapsverlof.

Ten derde is er ook het verlof voor medische bijstand. Ook voor dit verlofstelsel zijn er eerder weinig kandidaten. Toch kent ook het verlof

voor medische bijstand een kleine jaarlijkse toename, zowel bij vrouwen als bij mannen. Hoewel de genderkloof geleidelijk aan afneemt, zien we ook in dit stelsel heel wat meer vrouwen dan mannen.

Samengevat kunnen we concluderen dat de verlofstelsels die erop gericht zijn de combinatie van betaalde arbeid en gezinsarbeid te faciliteren, in hoge mate vrouwelijke gebruikers kennen. We zien zowel bij de voltijdse als bij de deeltijdse stelsels een toename van mannelijke en vrouwelijke gebruikers, wat volgens ons kan wijzen op (1) de noodzaak en behoefte aan maatregelen inzake het ondersteunen van de combinatie betaalde arbeid en gezinsarbeid, en (2) het meer aanvaardbaar worden van verlofstelsels op de werkvloer. Ten slotte wijzen we erop dat de genderkloof inzake het opnemen van verlof in het kader van zorg, langzaam maar zeker verkleint.

Naast de thematische zorgverloven bestaat er ook de mogelijkheid om voltijds of deeltijds loopbaanonderbreking of tijdskrediet op te nemen. Deze stelsels bieden de mogelijkheid de loopbaan te onderbreken voor redenen die men zelf kiest (studeren, meer vrije tijd, verbouwen, voor de kinderen zorgen, ...). De populariteit van deze stelsels (47 623 mannelijke gebruikers, en maar liefst 128 803 vrouwelijke gebruikers, België, 2004) toont aan dat de behoefte aan meer tijd – en meer levenskwaliteit – erkend wordt. Bekijken we de motivaties van de loopbaanonderbrekers, dan blijkt dat zowel vrouwen als mannen als voornaamste motief de zorg voor kinderen opgeven, vooral als zij de loopbaan deeltijds onderbreken. Bij de voltijdse onderbrekers is er een groot verschil naar motivatie tussen de geslachten: terwijl vrouwen een voltijdse loopbaanonderbreking/tijdskrediet opnemen voor de kinderen, doen mannen dit om een andere beroepsactiviteit uit te oefenen.

Naast het al dan niet gedeeltelijk onderbreken van de loopbaan zijn er ten slotte ook andere overheidsmaatregelen die de combinatie van betaalde arbeid en gezinsarbeid ondersteunen. Zo voorziet het recent opgerichte systeem van dienstencheques in een betaalbare manier om een deel van het huishouden uit te besteden. Het aantal gebruikers van het systeem groeit jaarlijks aan.

Lijst indicatoren

Indicatoren tijdsbesteding

- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – betaalde arbeid door werkenden
 - met kinderen jonger dan zeven jaar
 - met kinderen van zeven jaar en ouder
 - zonder (inwonende) kinderen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – betaalde arbeid door werkenden algemeen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – onbetaalde arbeid door werkenden
 - met kinderen jonger dan zeven jaar
 - met kinderen van zeven jaar en ouder
 - zonder (inwonende) kinderen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – onbetaalde arbeid door werkenden algemeen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – huishoudelijke taken door werkenden
 - met kinderen jonger dan zeven jaar
 - met kinderen van zeven jaar en ouder
 - zonder (inwonende) kinderen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – huishoudelijke taken door werkenden algemeen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding -kinderzorg en –opvoeding door werkenden
 - met kinderen jonger dan zeven jaar
 - met kinderen van zeven jaar en ouder
 - zonder (inwonende) kinderen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – kindzorg en –opvoeding door werkenden algemeen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – mantelzorg door werkenden
 - met kinderen jonger dan zeven jaar
 - met kinderen van zeven jaar en ouder
 - zonder (inwonende) kinderen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – mantelzorg door werkenden algemeen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – vrijwilligerswerk door werkenden
 - met kinderen jonger dan zeven jaar
 - met kinderen van zeven jaar en ouder
 - zonder (inwonende) kinderen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – vrijwilligerswerk door werkenden algemeen

- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – totaal van betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden
 - met kinderen jonger dan zeven jaar
 - met kinderen van zeven jaar en ouder
 - zonder (inwonende) kinderen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – totaal van betaalde en onbetaalde arbeid door werkenden algemeen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – verhouding onbetaalde arbeid op betaalde arbeid door werkenden
 - met kinderen jonger dan zeven jaar
 - met kinderen van zeven jaar en ouder
 - zonder (inwonende) kinderen
- Genderevenwicht inzake tijdsbesteding – verhouding onbetaalde arbeid op betaalde arbeid door werkenden algemeen

Indicatoren kinderopvang

- Algemene dekkingsgraad kinderopvang voor Vlaanderen en per provincie voorschools en buitenschools
- Algemene gesubsidieerde dekkingsgraad kinderopvang voor Vlaanderen en per provincie voorschools en buitenschools
- Dekkingsgraad kinderopvang tewerkgestelde ouders voor Vlaanderen en per provincie – kinderen jonger dan 3 jaar
- Dekkingsgraad kinderopvang tewerkgestelde ouders voor Vlaanderen en per provincie – kinderen tussen 3 en 12 jaar
- Gesubsidieerde dekkingsgraad kinderopvang tewerkgestelde ouders voor Vlaanderen en per provincie kinderen jonger dan 3 jaar
- Gesubsidieerde dekkingsgraad kinderopvang tewerkgestelde ouders voor Vlaanderen en per provincie kinderen tussen 3 en 12 jaar

Indicatoren verlofstelsels

- Genderevenwicht inzake het opnemen van voltijds ouderschapsverlof
- Genderevenwicht inzake het opnemen van halftijds ouderschapsverlof
- Genderevenwicht inzake het opnemen van deeltijds (éénvijfde)
- Genderevenwicht inzake het opnemen van ouderschapsverlof
- Genderevenwicht inzake het opnemen van palliatief verlof
- Genderevenwicht inzake het opnemen van verlof voor medische bijstand

Referenties

- Algemeen Christelijk Vakverbond (2008). Tijdkrediet en loopbaanvermindering in de privé-sector. Brussel.
- Aliaga, Christel (2006). How is the time of women and men distributed in Europe. In: Statistics in focus 2006/ 4. Eurostat.Population and Social Conditions.
- Bussels, Ine (2007). Overheidsmaatregelen ter verbetering van de combinatie werk en privé-leven. Eindverhandeling voorgedragen tot het behalen van de graad van Master in de Toegepaste Economische Wetenschappen major beleidsmanagement, Universiteit Hasselt.
- Carton, Ann (2003). Gezocht: M/V voor gezin en arbeid. Vlamingen en hun opvattingen over de combinatie gezin en arbeid in 2002. In: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling Planning en Statistiek, Vlaanderen Gepeild, p.311-346.
- Cuijpers, Marc, Hermans, Brigitte, Portegijs, Wil (2006). Betaalde arbeid. In: Portegijs, Wil, Hermans, Brigitte, Lalta, Vinodh (2006). Emancipatiemonitor 2006. Veranderingen in de leefsituatie en levensloop. Den Haag, p.67-99.
- Cloïn, Mariëlle, Hermans, Brigitte (2006). Onbetaalde arbeid en de combinatie van arbeid en zorg. In: Portegijs, Wil, Hermans, Brigitte, Lalta, Vinodh (2006). Emancipatiemonitor 2006. Veranderingen in de leefsituatie en levensloop. Den Haag, p.100-140.
- Derijkcke, L., Goddefroy, A. (2002). Hoeveel krediet krijgt het tijdskrediet. Mechelen, Kluwer.
- Desmet, Bert, Glorieux, Ignace, Vandeweyer, Jessie (2007). Wie zijn de loopbaanonderbrekers. Socio-demografische kenmerken, motivaties en arbeidshouding van loopbaanonderbrekers. VUB, Brussel.
- Farfan-Portet, Maria-Isabel, Lorant, Vincent, Petrella, Francesca (2005) Changes in Childcare policies in Belgium: a breach in the egalitarian design? Leuven
- Geurts, Karen (2002). Gezin en arbeid: een generatie (maakt het) verschil. De arbeidsmarkt in Vlaanderen. Jaarreeks 2002, Deel 4, Jaarboek. Leuven: Garant, p.227-241.
- Geurts, Karen (2006). De arbeidsmarktpositie van alleenstaande ouders. Nieuwe bevindingen uit het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Beschermng. Steunpunt WAV, Leuven

- Ghysels, Joris, Debacker, Maja (2007). *Zorgen voor kinderen in Vlaanderen*. Antwerpen: Acco.
- Glorieux, Ignace, Koelet, Suzana, Moens, Maarten (2001). *Vlaamingen in Tienduizend en Tachtig Minuten: een Tijdsbudget-onderzoek*. In: Lemaître, Josée, Van Geel, Hendrik (eds.), *Vlaanderen Gepeild! De Vlaamse Overheid en Burgeronderzoek 2007*. Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, p.157-184.
- Glorieux, Ignace, Minnen, Joeri (2008). Website 'Belgisch tijdsbudget-onderzoek' (www.time-use.be). Onderzoeksgroep TOR Vrije Universiteit Brussel & Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Brussel.
- Godemont, Jozefien, Goyvaerts, Karin, Marynissen, Rudy (2006). *De verzorging verzilverd? Een verkennend onderzoek naar ouderen in het Vlaamse vrijwilligerswerk*. Antwerpen: Steunpunt Gelijkekansenbeleid, UA-UHasselt.
- Goulet, Hélène, Chapter five, *Child Care in OECD Countries*, <http://www.oecd.org/dataoecd/47/35/4343133.pdf>
- Hakim, Catherine (2000). *Work-Lifestyle Choices in the 21st Century: Preference Theory*. Oxford University Press
- IDEA Consult (2008). *Evaluatie van het stelsel van de dienstencheques voor buurtdiensten en -banen 2007*. Eindrapport. Brussel.
- Jacobs, Thérèse, Lodewijckx, Edith (eds.) (2007). *Grenzen aan mantelzorg. Sociaal-demografische hypothesen over de toekomst van de zorg*. Antwerpen: Garant.
- Hedeboom, Georges, Sannen, Leen (2002). *Volledig onderzoeksrapport 'Grootouders of andere familieleden en kinderopvang*, Hiva, Leuven.
- Kind en Gezin (2004). *Enquête naar het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan drie jaar*.
- Kind en Gezin (2006). *Jaarverslag Kinderopvang 2006*. http://www.kindengezin.be/Images/Jaarverslagkinderopvang2006_tcm149-53965.pdf
- Kind en Gezin (2007). *Het Kind in Vlaanderen*. http://www.kindengezin.be/Images/KIV%2007_tcm149-55931.pdf
- Koelet, Suzana (2006). *Standvastige verschillen. Verklaringen voor de blijvende ongelijke verdeling van het huishoudelijke werk in de Vlaamse gezinnen*. Rosa Uitgelezen, 12 (2).
- Koepel van Buurt- en nabijheidsdiensten in samenwerking met het Vlaams subsidieagentschap Werk en Sociale Economie/ Departement Werk en Sociale Economie (2007). *Actieplan flexibele en occasionele en flexibele kinderopvang. Info voor kandidaat gemandateerde voorzieningen en lokale diensten*. Brussel.

- MAS (2007). Analyse van het zoekproces van ouders naar een voorschoolse kinderopvangplaats. Eindrapport in opdracht van Kind en Gezin. http://www.kindengezin.be/Images/MASzoekproces042008_tcm149-54882.pdf
- Minnen, Joeri, Glorieux, Ignace (2004). Kinderen maken het verschil. Over de invloed van kinderen op het tijdsbestedingspatroon van ouders. Onderzoeksgroep TOR, VUB, Brussel.
- Moens, Maarten (2006). Handelen onder tijdsdruk. Een sociologische analyse van tijdsdruk als meervoudige ervaring. VUB, Brussel.
- Mok, Albert (2004). Arbeid, bedrijf en maatschappij, Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Mortelmans, Dimitri, Ottoy Winfried en Martine Verstreken (2003). Een Longitudinale Kijk op de Genderverdeling van Huishoudelijke Taken. Tijdschrift voor sociologie, 24 (2-3) p. 237-262
- OECD Family Database www.oecd.org/els/social/family/database OECD – Social Policy Division – Directorate of Employment, Labour and Social Affairs. Key characteristics of parental leave systems. Last updated 18/01/2007PF7: OECD Family Database www.oecd.org/els/social/family/database OECD – Social Policy Division – Directorate of Employment, Labour and Social Affairs: Enrolment in day-care and pre-schools. Last updated 20/02/2008 1 PF11
- Portegijs, Wil, Hermans, Brigitte, Lalta, Vinodh (2006). Emancipatiemonitor 2006. Veranderingen in de leefsituatie en levensloop. Den Haag.
- RVA (2008). Jaarverslag 2007. Brussel.
- Sels, Luc, Theunissen, Gert, (2006). Waarom vrouwen beter verdienen (maar mannen meer krijgen). Een kritisch essay over de sekseloonkloof. Leuven: Acco.
- Steegmans, Nico, Ferong Nathalie Vandenberk Anneleen (2001). Behoefte aan nieuwe vormen van buitenschoolse opvang in Limburg, SEIN, UHAsselt.
- Symoens, Sara, Bracke, Piet (2007). Balanceren op de scheidingslijn tussen werk en gezin. Werk-gezin conflict en tevredenheid in Vlaanderen en andere Westerse landen. In: Studiedienst van de Vlaamse Regering (2007). Vlaanderen Gepeild 2007. Brussel, p. 262-297
- Theunissen G, Verbruggen M, Forrier A, Sels L (2007). Career sidestep, wage stepback? The impact of different types of career breaks on wages. WSE Report 1-2007, Research Centre for Organisation Studies, Faculteit ETEW,K.U.L. en Steunpunt WSE, Leuven
- Van Aerschot, Marjan (2006). Roze wolk en zwarte sneeuw. Moederschapsrust bij zelfstandigen. Steunpunt Gelijkekansenbeleid, UA-UHasselt, Antwerpen.

- Van Dongen, Walter, Beck, Miriam, Vanhoute, Eric (2001) (eds.). Beroepsleven en gezinsleven. Het combinatiemodel als motor voor een actieve welvaartstaat? Leuven: Garant.
- Van Dongen, Walter (2004). Kinderopvang als basisvoorziening in een democratische samenleving. Van dagopvang naar volwaardig dagonderwijs voor kinderen jonger dan drie jaar in Vlaanderen? CBGS, Document 2004/4
- Van Dongen, Walter (2008). Naar een democratische arbeidsverdeling in Vlaanderen en Europa? Het combinatiemodel als basis voor een geïntegreerd beleid. SVR studie. Studiedienst van de Vlaamse Regering
- Vandebroek, Michel. (2004). In verzekerde bewaring. Honderdvijftig jaar kinderen, ouders en kinderopvang. Amsterdam: SWP.
- Vanderweyden, Katrijn (2002). Van loopbaanonderbreking naar tijdskrediet. Een verhaal van een wijzigend maatschappelijk discours. Antwerpen: PSW-papier 2002/6.
- Vanpée, Karlien, Sannen, Leen, Hedebouw, Georges (2000). Kinderopvang in Vlaanderen. Gebruik, keuze van de opvangvorm en evaluatie door de ouders, Hiva, Leuven
- Van Keer Stijn, Bettens, Cynthia, Buysse, Bea (2004). Enquête naar het gebruik van opvang voor kinderen jonger dan drie jaar. Kind en gezin, Brussel
- Van Woensel, Annick (2006). Met de mantel der liefde. Een analyse van de combinatie werk en mantelzorg/ kinderzorg in Vlaanderen. Steunpunt WAV, Leuven.
- Vervotte, Inge, Van Brempt, Kathleen (2006). Actieplan Flexibele en Occasionele Opvang. Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Brussel.
- Vlasblom, Jan Dirk, Schippers, Joop (2006). Changing Dynamics in female employment around childbirth: evidence from Germany, the Netherlands and the UK. Work, Employment and society. Vol 20 (2) 329-347.
- <http://www.acv.be>
- <http://www.rva.be>
- <http://www.kindengezin.be>
- <http://www.vlaanderen.be>
- <http://www.steunpuntwav.be>

Voetnoten

- 1 Kinderen onder de 12 jaar naar twee- of eenoudergezin – Vlaams Gewest (percentage)
Bron: gegevens uit het Rijksregister – bewerking door E. Lodewijckx, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudie (CBGS)
- 2 Werden niet opgenomen in de tabellen: kinderen die bij grootouders inwonen, kinderen van ongehuwde Holebi's, geplaatste kinderen, aangezien deze niet als dusdanig uit de data van de kruispuntbank over te nemen zijn.
- 3 Van 8 030 ingeschreven gebruikers is de leeftijd niet gekend of was deze niet accuraat in het bestand.

Colofon

Samenstelling en redactie

Nico Steegmans, Els De Bruyn, Tinne Marynissen

Steunpunt Gelijkekansenbeleid

Consortium Universiteit Antwerpen – Universiteit Hasselt

Lange Nieuwstraat 55, 2000 Antwerpen

Tel: +32 (03) 275 59 63

E-mail: steunpuntgeka@ua.ac.be

www.steunpuntgelijkekansen.be

Vormgeving: Magelaan cvba – James & Co

Tekeningen: James & Co

Fotografie: Koen Keppens

Verantwoordelijke uitgever

ESF-Agentschap

Departement Werk en Sociale Economie

Gasthuisstraat 31 (9e verdieping), 1000 Brussel

Tel.: +32 (0)2 546 22 34 – Fax: +32 (0)2 546 22 40

www.esf-agentschap.be

ESF: bijdragen tot de ontwikkeling van de werkgelegenheid door het bevorderen van inzetbaarheid, ondernemerschap, aanpasbaarheid en gelijke kansen en door het investeren in menselijke hulpbronnen.

D/2008/10.326/3